

SANAL KİTAPLAR

2020

ISBN 978-625-93093-5-4

HİTİT KÖŞESİ

KAYNAK ESERLER: 111

Mahfi EĞİLMEZ HİTİT KÖŞESİ

Mahmut Selim GÜRSEL
2020

KAYNAK ESERLER: 111

HİTİT KÖŞESİ

1

Mahfi EĞİLMEZ
HİTİT KÖŞESİ

Mahmut Selim GÜRSEL
2020

ISBN 978-625-93093-4-7

İÇİNDEKİLER

TAKTİM

Mahmut Selim GÜRSEL

Mahfi EĞİLMEZ

HİTİTLERİ DÜNYAYA TANITILIM 1

HİTİTLERİ DÜNYAYA TANITILIM II

HİTİTLERDEN GÜNÜMÜZE DERSLER 1

HİTİTLERLE BULUŞMA

ŞAPINUVA'DA KRAL İZLERİ

HİTİTLERDE BAYRAM

HİTİT BİRLİĞİ

HİTİT DERSLERİ

ŞAPINUVA'DA YENİ İZLER

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

HİTİT KÖŞESİ

2

HİTİT TOPRAKLARINDA
HATTUŞA'YA MEKTUP
HİTİTLERDE BAYRAM 2
HİTİTLERDE FİYAT VE ÜCRETLER
HİTİTLERDE EKONOMİK BÜYÜME
HİTİTLERDE DEVLET BENİM DEMEK
HİTİTLER PARASINI NEREYE
YATIRIYORDU
KADEŞ SAVAŞI VE TEKNOLOJİ
HATTUŞA KAZILARI
HİTİT KONGRESİ VE TUTENKAMON
HİTİT KONGRESİ
HİTİT YILI
ŞAPİNUVA
CUMHURİYET VE HİTİTLER
ANİTTA'NIN LANETİ
HİTİT YASALARI
HİTİT PARA POLİTİKASI

HİTİT KÖŞESİ

3

HİTİTLERİN DÜNYASI
TARİHE SAYGISIZLIK
HATTUŞA KAZILARI
TARİHE SAYGISIZLIK 2
3500 YILLIK MEKTUPLAR VE HOBİ
KUKLA
HİTİT DEFİLESİ VE HATTUŞA'YA
MEKTUP

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

TAKDİM

Bir kitabın doğması, o kitabı yazmaya kalkan kişinin amacına ve bilgi birikimine göre değerlendirilmesi uygun olarak görülmelidir.

Elinizde bulunan bu çalışmanın sizlere ulaşması için günlerini veren bu çabası için şükranlarımı sunarken, bu çalışmada da benim ufacık bir katkımın da bulunması beni bahtiyar etmiştir.

Bu çalışma ile sizlerde bazı bilgileri edinmiş ve faydalanmış olarak uzun yılların birikimlerinden aydınlanacağınızı göreceksiniz.

Bilgi; yazılmadıkça kaybolmaya açık birikimlerdir. Her insan bir kitaptır; onu okumamız gereklidir.

Tanımadığımız ve anlamadığımız kişiler hakkında nasıl kararlar veremezsek; bir çalışmayı da incelemeden, okumadan karar veremeyiz.

Mahmut Selim GÜRSEL

Not:

***Mahfi EĞİLMEZ'DEN Çalışmaları;
Tabibimiz üzerine sitesinden alınarak
dergilerimizde ve sitemizde yayınlanmıştır!***

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Mahmut Selim GÜRSEL

1947 tarihinde babamın subay olarak bulunduğu Erzurum'da bir at arabasında doğum evine giderken doğmuşum. Babam Eminsü Ali Rıza Gürsel, annem ise Fahriye hanımefendi idi.

İlkokula İskenderun'da başladım. Ankara' da bitirdim. Ankara Yenimahalle Ortaokulunun birinci sönestrinde babamın emekli olmasından dolayı 1960 yılında Çorum'a gelince Atatürk Ortaokuluna devam ettim. Babamın "oku da oğlum ceketimi satar seni

okuturum" diyerek bana yaptığı nasihatleri ters tepki yaptı, okumuyorum diyerek okulu birinci sınıfta bıraktım. Marangoz çırağı olarak Azmi Başar ustanın yanına girdim. Askere gidene kadar ustanın yanında çalıştım.

1967 tarihin de askerlik dönüşü, Ankara Emniyet Müdürlüğüne teknisyen olarak göreve başladım.

Ortaokulu dışarıdan 2 yılda bitirdim 1972 tarihinde

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

8

Polis Memuru olarak Ankara'da çeşitli şubeler ve karakollarda çalıştım. 16 Eylül 1973 tarihinde Selma (Kuşuncu) Hanımefendi ile evlendim.

1978 yılında ayında naklen Çorum İl Halk Kütüphanesine Memur olarak geçtim.

Dışarıdan Çorum Ticaret Lisesini iki yılda bitirdim.

Kendi kendime Osmanlıca'yı öğrenmeye uğraştım, Hat sanatı ile biraz ilgilendim 150 ye yakın Ser levham var, Çorum Güzel Sanatlar Galerisinde ve Kütüphane salonlarında bu levhaları sergiledim.

03. 08. 1988 tarihinde İl Halk Kütüphanesi Müdür yardımcılığına atandım.

1990 tarihinde kütüphanelerdeki kitapların tasnifi ile ilgili 10 yıllık bir araştırmamı "Alfabetik Onlu

HİTİT KÖŞESİ

9

Tasnif Fihristi (Dewey) "kitap haline getirip Kültür Bakanlığına sundum. Kitabımdan Türkiye'deki bütün kütüphanelere dağıtılmak üzere 1000 adet satın aldılar.

1993 yılında Türkiye'deki bütün kütüphanelerde bulunan " El Yazması" kitapların Ankara Milli

Kütüphanesine toplanma kararı veren Kültür Bakanlığına karşı Çorumlu hemşerilerimi haber dar ettim, mahalli radyodan ve gazeteler ile parti il Başkanlarını ile Millet Vekilimiz Adnan Türkoğlu ve Belediye Başkanımız rahmetli Turan Kılıççılolu' nun destekleri ile el yazma kitaplarımızın Çorum' da kalmasını sağladım!

Açık öğretim için üniversite sınavlarına girip kazandım. İkinci sınıfta iken 25 Nisan 1994

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

tarihinde Tatvan Bitlis'e Müdür olarak tayinim çıktı, tayin edildiğim yere gitmeyerek emekliliğimi istedim.

İlkokul sıralarında okuyarak pilot olmanın düşlerini kurardım. Bu hayalim gerçekleşmedi. Şu anda emekli memurum.

Marangozluk, oymacılık, Polis Memurluğu, Memurluk ve idarecilik yaptım. Her çalıştığım meslekte çeşitli önemli olaylar oldu ise de son çalıştığım kurumda bence; en önemli bir hatıramı anlatmak istiyorum:

Kütüphanedeki çalışmalarım ve " El Yazması Kitaplar"ın Çorum'da kalması için verdiğim çabalar neticesinde Bitlis Tatvan'a tayin edilme olayım beni çok yıktı. Fakat bu üzüntümün boş olduğunu zamanla gördüm. Rabb'imizin izni ile Hacca gitmek nasip oldu, iki kitap daha yayımladım ve elinizde

bulunan bu derginin çıkmasına vesile oldum. Mesleklerin insanlara sağladığı maddi avantaj olarak, evinizi geçindirecek, namerde muhtaç etmeyecek avantajından başka, manevi olarak; sizin yaptığınız işlerle ilgili karşılaştığınız problemleri değerlendirirseniz avantajların neler olabileceğini hayat okulundan öğrenmiş oldum.

Yazı yazmaya beni kimse teşvik etmedi Kütüphane için hazırladığım kitap beni yazmaya teşvik etti. Yazılarım

mahalli basında yayımlandı. Yazılarımdan dolayı bir ödül almadım; fakat kitapları ve bu dergi benim için en büyük ödüldür.

İdealim: Çorum'a tam teşekküllü bilgisayar ortamında bir kütüphane kazandırmaktır. Bu idealim yüzünden tayinim çıktı. Yayımlanmış dört

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

çalışmam bulunmaktadır. Bunlar:

" Alfabetik Onlu Tasnif Fihristi (Dewey) ",

Bakanlığa sunulmuş; "Alfabetik Türk ve Yabancı Yazarlar Fihristi" ve "Ne Nerede Başlıklı Arama Fihristi" basım için hazır beklemektedir. Yazılarım daha çok araştırma dalı ile makale türüdür. Tiyatro çalışmalarım, şiir ve hikâye denemelerim bulunmaktadır.

Benim okuyucularıma diyeceklerim şudur ki. Doğru bildiğiniz konuları savunun. Bu savunmanız size belki tepkiler getirecektir. Bu tepkileri inceleyerek doğru olup olmadığını araştırın.

Çalışmalarım:

<https://gurselyayin.com>

corumlu2000@gmail.com

Dr. Mahfi EĞİLMEZ

İstanbul'da doğdum.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni (iktisat ve maliye bölümü) bitirdim. Doktoramı Gazi Üniversitesi'nden 'Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Finansmanı' başlıklı tezi savunarak aldım.

Maliye Müfettiş Muavini olarak başladığım kamu hizmetinde Maliye Müfettişi, Maliye Başmüfettişi, Gelirler Genel Müdür Yardımcısı (tedvir), Hazine Genel Sekreterliği Daire Başkanı, Genel Müdür Yardımcısı, Washington Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşaviri, Kamu [Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

14

Finansmanı Genel Müdürü, Hazine Müsteşar Yardımcısı, Washington Büyükelçiliği Ekonomi Ticaret Başmüşaviri olarak görev yaptım. 1997 yılının Temmuz ayında Hazine Müsteşarı olarak atandım, aynı yılın Aralık ayında bu görevden istifa ederek kamu hizmetinden ayrıldım.

Hazine'de görev yaptığım dönemlerde Temsan (Türkiye Elektromekanik Sanayii A.Ş.), TEK (Türkiye Elektrik Kurumu) yönetim kurulu üyeliklerinde, YÖK (Yüksek Öğretim Kurumu) üyeliğinde, Dünya Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası guvernör vekilliği ve guvernörlüğünde bulundum.

Kamu kesiminden ayrıldıktan sonra özel kesimde, çeşitli kuruluşlarda danışmanlık, yönetim kurulu başkanlığı ve yönetim kurulu üyeliği yaptım. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde 10 yıl, Kadir Has Üniversitesi'nde 8 yıl öğretim görevlisi

HİTİT KÖŞESİ

15

olarak ders verdim. Yeni Yüzyıl ve Radikal Gazetelerinde köşe yazıları yazdım, CNBCe ve NTV Televizyonlarında uzun yıllar ekonomi yorumları yaptım.

Hitit uygarlığının tanıtılmasına yaptığım katkılar nedeniyle Çorum ve Hattuşa (Boğazkale) Belediyelerince fahri hemşehrilikle ödüllendirildim, Türk Eskiçağ Enstitüsü'ne muhabir üye olarak seçildim.

Halen Altınbaş Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapıyorum, yazılarımı bu blogda ve aylık İktisat ve Toplum Dergisinde yayınlıyorum.

Yayımlanmış 25 kitabım ve çok sayıda makalem var.

E-posta adresim: mahfie@gmail.com

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

**HİTİTLERİ DÜNYAYA TANITALIM
(ntvmsnbc/ 25.08.2000)**

Hitit uygarlığı en az Mısır uygarlığı kadar eski ve zengin. Üstelik bu uygarlığın dünyaya tanıtılmasında Türk araştırmacıların büyük katkısı var. Buna karşın tanıtım yeteri kadar yapılamamış. En azından Mısır'ın yaptığı kadar bir tanıtım yapılmadığı ortada. Hattuşa'yı gezmeğe giden herkes bunu kendi gözleriyle görebilir. Piramitleri gezen yüzlerce turiste karşılık Hattuşa'yı gezenlerin sayısı bir elin parmakları kadar az. Oysa Hattuşa inanılmaz zenginlikte bir yer. Biraz çabayla biraz düzenlemeyle burası dünyanın ilgi odağı olabilir. Dünyada 4000 yıl öncesine dayanan kaç tane uygarlığın kalıntıları var ki? Biz Ankara'nın amblemindeki Hitit güneşini değiştirmekle uğraşırken Mısırlılar neler yapıyor dersiniz?

Hititler, ilk kez ne zaman ortaya çıktılar? Kendilerinden önce Anadolu'da yerleşik bulunan Hattilerin yerini nasıl aldılar? Henüz kesin çizgileriyle bilinmiyor. Bulgular, Hititler'in İÖ 1700'lerde Anadolu'ya Kafkaslardan geçip orada yerleşik olan Hattiler ile kaynaşmış ve yavaş yavaş onları içlerinde eritmiş oldukları sanılıyor. Çünkü bu iki ulus arasında bir savaş olduğuna ilişkin herhangi bir kanıt yok elde. Bu geçiş süreci sırasında Hatti kültüründen etkilenmiş olduklarını, Hatti ülkesi adını almalarından ve Hattilerin Neşa kentinden esinlenerek kendi dillerini Nesice olarak adlandırmalarından anlıyoruz. Hititlerin kurucusunun Kuşşaralı Pithana'nın oğlu Anitta olduğu kabul ediliyor. Hititlerin bir krallık haline gelmesi Labarna ile imparatorluk biçimine girişi ise Şuppiluliuma ile oluyor.

En önemli tanrıları Baştanrıça Hepat ile Fırtına tanrısı Teşup. Hepat, sonraki kültürlerde bereket tanrıçası Kibele ya da geç Hititlerde ana **[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)**

tanrıça Kubaba olarak yeniden ortaya çıkıyor.

Hititler, ele geçirdikleri kentlerin tanrılarını da kendi tanrıları arasına katmışlar. Bundan amaç o tanrıların nefretini üstlerine çekmemek. Bu nedenle 1000 dolayında tanrıları olduğu tahmin ediliyor. Başkent Hattuşa'ya 1000 tanrılı kent denmesinin nedeni de bu. Hitit dininde cennet ve cehennem yok. İşlenen günahların cezasının ve yapılan sevapların karşılığının bu dünyada alınacağına inanıyorlarmış.

Hititlilerin dilleri Hint - Avrupa dil grubuna ait. Hattuşa kitaplıklarında bulunan tabletlerin sekiz ayrı dilde yazılmış olduğu görülüyor: Hititçe, Hattice, Hurrice, Mitannice, Luvice, Palaca, Akadça, Sumerce. Akadça, dönemin diplomasi dili. Mısırlılar ve Hititler ya da Hititler ile Asurlular arasındaki yazışmalar Akadça olarak yapılmış.

Hitit ülkesinde bütün topraklar krala ait. Yani toprakta özel mülkiyet yok. Kral veya kraliçe

istediklerine toprak tahsis ederlermiş. Kendisine

toprak tahsis edilenlerin krala, her savaşa gidişinde asker vermek yükümlülüğü varmış. Sonraları Osmanlı'da ortaya çıkan timar, has ve zeamet sisteminin ilk biçimi.

Hititler paralarını gümüşten yapıyorlarmış. 8.5 gramlık gümüş çubuklar ya da halkalar 1 Şegel adını taşıyan bir para birimiyle ifade ediliyor. 40 şegel yani 260 gram gümüş ağırlığındaki kuruşların toplamı 1 Mana ediyor. Üst para birimi olan Mana'yı Hititler, Sumerlerden almış. Mana, latin dillerindeki money kelimesini andırıyor.

Hitit ordusu piyadeler ve at arabalı askerlerden oluşuyordu. Her arabada üç asker var: İlki sürücü. İkinci, sürücüye kalkan tutan asker. Üçüncü ise ok atan ve mızrak kullanan asker. Kadeş savaşında Ramses ordularıyla kapışan Hitit ordusunda 17000 piyade ve 4500 savaş arabası

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

20

olduğu yazılı. 4500 arabayı 3 ile çarparsak 13500 kişi eder. 17000 de piyadeyi de katınca toplam 30 bin asker. Oldukça büyük bir ordu.

Hititlerin Panku adlı bir asiller meclisi varmış. Kral, Panku'nun onayını almadan savaşa karar veremiyor. Panku, ayrıca kral öldüğünde yerine kimin geçeceğine de karar veriyor.

Hitit imparatorluğu, Kadeş barış antlaşması sonrasında Mısırlılar ile girdikleri uzun dönemli barışa karşın deniz kavimlerinin sürekli saldırıları sonucu tarihe karışıyorlar. Buna karşın geç Hititler adıyla anılan imparatorluğun bir parçası Kargamış ve dolaylarında izini sürdürmeye devam ediyor bir süre. Asurluların saldırıları Hititlerin son uzantısı olan geç Hititleri de İÖ 700'lerde tarih sahnesinden silip yok ediyor.

Hititlerin enbüyük kralı olarak kabul edilen Şuppiluliuma'nın tahta geçişinin nasıl olduğu henüz kesinlik kazanmış değil. Şuppiluliuma, II. Tuthaliya'nın oğludur. II. Tuthaliya'nın ölümünden

HİTİT KÖŞESİ

21

sonra tahta Şuppiluliuma'nın erkek kardeşi Arnuvanda ve kızkardeşi Aşmunikal birlikte geçmişlerdir. Arnuvanda'nın genç yaşta ölümü üzerine tahta geçmeye hazırlanan oğlu III. Tuthaliya, Şuppiluliuma tarafından öldürtülmüştür. Böylece yeğenini öldüren amca, Hitit tahtına oturmuştur.

Şuppiluliuma ve ardından tahta çıkan oğlu II. Arnuvanda'nın

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERİ DÜNYAYA TANITALIM II KADEŞ SAVAŞI KİM KAZANDI? (ntvmsnbc/ 25.08.2000)

Karnak, Luksor, Ramesseum, Abydos ve Abu Simbel'de bulunan eski Mısır tapınakları, mezar anıtları ve saraylarının duvarlarında yazılı ve çizili olanlara bakılırsa, Mısır firavunu II. Ramses'in, Kadeş savaşında, Hitit kralı Muvatallis'e karşı büyük bir zafer elde ettiği anlaşıyor. Christian Jacq'ın dünyada çok satanlar listesine girmiş ve Türkiye'de de aynı konuma gelmiş olan beş ciltlik Ramses adlı kitabında da aynı şeyler yazılı. Dizinin, Kadeş Savaşı başlığını taşıyan cildinde II. Ramses'in başlangıçta yenilir gibi bir konuma düşmesine karşın sonradan toparlanarak Hititleri darmadağın ettiği ve Muvatallis'in kendisiyle barış yapmak için yalvar yakar olduğu anlatılıyor. Christian Jacq, bütün bunları yukarıda saydığımız tapınak, mezar ve saraylardaki yazılardan aktarıyor.

Yani özetle konuya Ramses ve onun saray yazman ve şairlerinin gözüyle bakarak bir öykü yaratıyor. Böyle yapması son derecede doğaldı. Çünkü romanı, Mısır'ın tanıtımına ilişkin bir sipariş üzerine yazmıştı.

Mısır kaynakları ve sonradan bu kaynaklara dayanılarak yazılan öyküler Hititleri barbar ve istilacı bir ulus olarak sunuyorlar. Bunlara göre Mısırlılar, ülkelerini ve ulaştıkları üstün uygarlık düzeyini korumak isteyen bir ulus. Bu konuda o kadar çok kitap ve yazı var ki bugünkü dünya bu yaklaşımı fazlasıyla benimsemiş durumda.

Gerçek böyle mi acaba? Bilim her konuda bu soruyu sorarak başlar işe. Hitit tabletlerindeki Hititçe yazılar çözüldükten ve savaşın sonuçları değerlendirildikten sonra gerçeğin tam tersi olduğu çıkıyor ortaya. Eğer bu tabletlere ulaşılamasa ve savaşın sonuçlarının ne olduğu anlaşılamasa Mısırlıların Hititlere karşı Kadeş'te büyük bir zafer

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

kazandığı sanılacaktı. Gerçi bu kaynaklara ulaşılmış ve gerçek ortaya çıkmış olsa bile Mısırlıların bu savaşta zafer kazandığını ileri sürenler hala var. Bunların başında da Christian Jacq geliyor.

Hititler Barbar mı?

Eski dünyanın merkezi Anadolu ve Ortadoğu idi. İÖ yaklaşık olarak 1800'lerde Anadolu'da Hititler ortaya çıktı. Hititlerin ortaya çıktığı tarihlerde Anadolu'dan Suriye'ye kadar uzanan coğrafyada en önemli iki krallık Hititler ile Mitanniler'di. Aynı coğrafyada bulunan çeşitli beylikler Hititlere bağlıydılar. Bu bağlılık, ödenen vergiler karşılığı bir özerklik içeriyordu. Buna karşılık o ülkelerin, Hitit kralı savaşa giderken ona asker vermek zorunluluğu vardı.

Hitit krallığını bir imparatorluk haline getiren kral Suppiluliuma'dır. İÖ 1375 ile 1335 arasında hüküm süren Suppiluliuma çağın önemli krallıklarından olan Mitanni devletini yıkarak

imparatorluğunun sınırlarını Lübnan'a kadar genişletiyor. Buraları fethetmesine karşın buralarda yaşayan insanları köle yapmıyor. O ülke halklarını Hitit imparatorluğuna bağlı halklar haline getirmekle yetiniyor ve içişlerinde özerk bırakıyor. Bu bilgiler yalnızca Hitit tabletlerinde taraflı yazılmış olabilecek yazılardan değil, aynı zamanda o dönemde yaşamış tarafsız ulusların tabletlerinden de anlaşılıyor. Oysa aynı dönem Mısır'ında inanılmaz bir kölelik düzeni sürüyor. Köleliğin boyutları o kadar aşırı ki sonuçta Ramses döneminde Yahudilerin isyanı ve Musa'nın yahudileri alarak Mısır ülkesini terketmesine kadar varıyor işler.

Kaldı ki Hititlerin yayılmacı bir politikadan çok kendi imparatorluklarını koruma amacına dayalı ilerlemeleri söz konusu. Bunu da Hititlerin kurucusu kabul edilne kral Labarnas'ın yazdırdığı bir tabletten anlıyoruz. Şöyle diyor Labarnas: "Ve ülke çok küçüktü...Ne tarafa kıpırdansa hemen bir

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

düşman ülke ordusu yolu kesiyordu." Labarnas bu durumdan kurtulmak, en azından tüccarlarına yol açmak amacıyla çevreyi ele geçirerek krallığı büyütmeye başlamıştı.

Hititler, ele geçirdikleri ülke halklarını köle yapmaz onlara bir çeşit özerklik tanırken, Mısırlılar kendi içlerinde yaşayan insanları köle yapıyorlar. Hitit uygarlığının üzerinden Frigler, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar geçtiği için geriye kalan kalıntılar ne yazık ki Mısır'da kalanlardan daha az. Ona karşın bu uygarlığın sanat, kültür ve bilim alanında oldukça ileriye gittiğinin kanıtları duruyor hala. Kaldı ki Asurlulardan öğrendikleri ticareti de oldukça geliştirmiş oldukları anlaşılıyor. Demek ki Mısır yazıtları ve resimleri Hititleri barbar ve istilacı olarak gösterirken gerçeği anlatmıyor.

Savaşta Hititler mi Daha Üstün Yoksa Mısırlılar mı?

Bu konuda da çeşitli tezler ileri sürülebilir. Çoğu çıkarsamalar yine tapınaklarda yer alan yazı

ve resimlerden geliyor. Buna karşılık bugün elimizde iki önemli bulgu var Hititlerin savaş gücü ve tekniğiyle ilgili. Bunlardan ilki Hitit başkenti Hattuşa'daki kazılar sırasında bulunmuş olan yaklaşık bin satır uzunluğundaki bir metni içeren bir tablet. Hititçe yazılmış olan tablette at yetiştiriciliği ve binicilik kuralları anlatılıyor. Bu metin, Hititlerin bu konuyu hangi uzmanlık düzeyine getirdiklerini ortaya koyuyor. Gerçi metnin yazarı Kikkuli adında bir Hurri ve Mitanni ülkesinden getirtilmiş ama Hititler ondan aldıkları eğitimle işi bir sanata dönüştürmüşler.

Hititlerin savaş gücünü gösteren ikinci kanıt savaş arabaları. Hitit savaş arabası o zamana kadar kullanılan 4 tekerlekli savaş arabalarından farklı olarak 6 tekerlekliydi. Tekerlekler de, diğer ülkelerin savaş arabalarında kullanılan tek parça tahtadan yapılmış tekerleklerden değildi. Bugünkü tekerleklerle benzeyen çubuklarla desteklenmiş tekerlekler kullanılıyordu. Dolayısıyla savaş

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

arabaları çok daha hafif ve hareket yeteneği yüksek olabiliyordu. Arabanın benzerlerine göre hafif olması her savaş arabasında iki yerine üç askerin yer almasına olanak sağlıyordu. Askerlerden birisi arabayı sürüyor, ikincisi arabadaki diğer iki kişiyi koruyacak biçimde kalkan kullanıyor, üçüncüsü ise ok ve mızrak atıyordu.

Kadeş savaşında Mısır ve Hitit ordularının sayıları hakkında çeşitli iddialar var. Mısırlılar, savaşta fedakarlık ve kahramanlıklarını abartmak için rakibi fazla sayıda göstermek ihtiyacı duymuşlar. Bugün kabul edilen genel görüşe göre Hititler bu savaşa 17,000 piyade ve 4,500 savaş arabasıyla katılmışlar. Her savaş arabasında 3 asker olduğuna göre 13,500 de arabalı asker demektir. Buna göre Hititlerin toplam savaşçı sayısı 30,000 dolayında bir sayıyı göstermektedir. Buna karşılık Mısırlıların 20,000 dolayında olduğu sanılmaktadır. Bu sayılar kesin değil. Buna karşın Kadeş savaşında Hititlerin Mısırlılara karşı sayısal üstünlüğü olduğu biliniyor. Bu da Hititlerin savaş gücünü ve üstünlüğünü gösteren üçüncü kanıt.

Savaşa Giden Yol

O zamana kadar bilinen dünyanın en büyük iki imparatorluğu olan Hititlerle Mısırlılar niçin savaşa girdiler? Bu soruyu yanıtlamak için biraz geriye gidelim.

Tek tanrıya inandığı için sapkın firavun diye adlandırılan firavun Akhenaton'un ölümünden sonra yerine büyük oğlu Smenkare geçiyor. Smenkare'nin ölümle sonuçlanan kısa süren firavunluğu sonrasında Mısır tahtına Tutenkamon geçiyor. Tahta geçtiğinde Tutenkamon henüz çocuk yaşta. Üvey kızkardeşi Ankesenamon ile evlendiriliyor. Tutenkamon 18 yaşındayken, sonradan mumyası üzerinde yapılan röntgen incelemeleriyle anlaşıldığı üzere, kafatasına aldığı bir darbeye öldürülmüş. Cinayetin Başrahip Eje tarafından işlendiği kabul ediliyor bugün.

Buraya kadarki öykü konumuzu çok yakından

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

ilgilendirmiyor. Yalnızca altyapıyı verebilmek için değindim. Konumuzu asıl ilgilendiren bölüm dul kalan kraliçe Ankesenamon'un başına gelenler ve bunların Hititlerle ve Kadeş savaşıyla ilgisi.

Başrahip Eje, firavun Tutenkamon'u öldürdükten sonra firavun olmak istiyor. Bunun en kestirme yolu kraliçe Ankesenamon ile evlenip tahta geçmek. Ankesenamon, kocasını, Eje'in öldürdüğünü bildiği için mi yoksa Eje kendisinden çok yaşlı olduğu için mi bilinmez onunla asla evlenmek istemiyor. Ama Eje bu konuda kararlı. Ankesenamon'un bulabildiği tek çözüm adını ve ününü duyduğu Hitit kralı Suppiluliuma'dan yardım istemek. Suppiluliuma'nın oğlu II. Murşiliş'in yazdığına göre bu yardım isteği şöyle çıkıyor ortaya: "Mısırlılar, Amka zaferini duyunca korktular. Üstelik firavunları da ölmüş olduğu için, Mısır'ın dul kraliçesi babama bir elçi ile şu mektubu yolladı: Kocam öldü. Benim oğlum yok. Duyduğuma göre sende oğul çokmuş. Eğer bana oğullarından birisini verirsen onu koca yapacağım. Tebamdan birisini kocam yapmayı asla istemiyorm.

Ona koca olarak saygı duyamam." II. Murşiliş devam ediyor: "Babam bunu duyunca inanamadı. Hatti'nin büyüklerini toplayıp danıştı." Sonunda Suppiluliuma, danışmanı Hattuşa-ziti'yi Mısır'a elçi olarak gönderip durumu tam olarak anlamayı kararlaştırdı. Hattuşa-ziti, Mısır'da gerekli araştırmaları yaparken Suppiluliuma bir yandan da Karkamış'ı ele geçiriyor ve inanılmaz büyüklükte bir savaş ganimeti elde ediyordu. Bu, onun Ortadoğudaki ününü iyiden iyiye arttırmış olmalı. Bir süre sonra Hattuşa-ziti, Ankesenamon'un ikinci mektubuyla dönüyor. Mektupta Suppiluliuma'ya hitaben şunlar yazılı: "Niçin bana inanmıyorsun? Niçin alay edildiğini sanıyorsun? Ben başkasına değil yalnızca sana yazdım. Bir çok oğlun olduğu söyleniyor. Oğullarından birini bana verirsen o, hem bana koca hem de Mısır'a kral olacak." II. Murşiliş devam ediyor anılarına "Babam iyi yürekli olduğu için kadının sözünü dinledi ve göndereceği oğlunu seçti." Suppiluliuma, Mısır firavunluk soyunun Hititlere geçeceği hayalini kurarak oğlu [**Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!**](#)

Zannanza'yı küçük bir askeri birlikle Mısır'a yollar. Hitit tabletlerinden anlaşılacağı üzere, prens Zannanza'nın sınırı geçtikten bir süre sonra öldürüldüğü haberi gelir Hitit ülkesine. Firavun olmak için gün sayan Eje, Ankesenamon'un bu girişimini öğrenmiş ve Mısır orduları başkomutanı Horemheb aracılığıyla yolladığı orduyla Zannanza'nın birliğini kuşatarak yok ettirmiş hepsini. Suppiluliuma, bu olaya çok üzülmüş. Yine tabletlerden anlaşıldığına göre günlerce ağlamış ve intikam yeminleri ederek başta fırtına tanrısı Teşup olmak üzere tanrılara kurbanlar sunmuş. Zannanza'nın davet edildiği bir ülkede cinayete kurban gitmiş olması Suppiluliuma ve bütün ailesi üzerinde bir Mısır nefreti yaratmış olsa gerek. Ne var ki o sırada Anadolu'da yayılmağa başlamış olan veba salgını bu nefret ve intikam duygularının yoğunluğuna karşın Suppiluliuma'nın Mısır üzerine bir seferi göze almasını engelliyor. Nitekim Suppiluliuma da vebaya yakalanıp İÖ 1335 yılında ölüyor. Ardından tahta geçen oğlu III. Arnuvandas da yalnızca bir yıl krallık yaptıktan sonra vebadan

ölünce tahta II. Murşiliş geçiyor. Tahta geçer geçmez, Hitit imparatorluğunda bu kadar taht değişimini fırsat bilerek ayaklanan Arzava'lılarla savaşa girişiyor. İki yıl süren bu savaş sonunda Arzava ülkesini yıkıyor. Kuzey'de ayaklanan Kaşka'lıları ve diğer ulusları da yeniyor. II. Murşiliş'ten günümüze kalanlar yalnızca babası Suppiluliuma'yı anlattığı anılar değil. Onun çok ünlü bir de veba duası var. II. Murşiliş, ardında büyük ve güçlü bir imparatorluk bırakarak İÖ 1306'da ölüyor. Tahta oğlu Muvatallis geçiyor.

Bu sırada Mısır tahtında Akhenaton'la birlikte ortaya çıkan geveşeklik ve karışıklıklar sonrasında artık güçlü bir firavun vardır: II. Ramses. II. Ramses, daha imparatorluğunun ilk yıllarında düzeni kurmak ve Mısır'ın gücünü çevreye kabul ettirebilmek için seferlere başlıyor. Hititler açısından bardağı taşıran damla Suriye topraklarında Hititlere bağlı olarak yaşayan Amurruların birden Ramses'e bağlılıklarını açıklamaları.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

34

Amurru prensi Bentešina, kendisine çok daha fazla tavizler önermiş olan II. Ramses'in sözüne güvenerek Hititler'den kopmuş ve Mısırlıların safına katılmıştı.

O dönemin güç dengeleri içinde II. Ramses'in ilerleyişini durduracak tek güç vardı dünyada: Hititler. Artık Muvatallis için yapacak başka bir şey kalmıyordu: Hem sınırlarına yeniden biçim vermek hem de Suppiluliuma'dan kalma intikamı almak (Prens Zannanza'nın öldürülmesi olayı). Dolayısıyla iki ulusun savaşa girişmesi kaçınılmazdı. Öyle de oldu. İki ordu, Halep ile Şam'ın ortasında bir yerde olan Kadeş'te karşı karşıya geldiler.

Bu noktada savaşı Hititlerin değil Mısırlıların çıkardığına ve gerçek barbar aranıyorsa bunun kim olduğuna dikkat etmek gerekir.

HİTİT KÖŞESİ

35

Savaşı Kim Kazandı?

İki büyük ordu İÖ 1296'da Kadeş yakınlarında karşılaştılar.

Ramses'in Kadeş'e yaklaşımı askeri strateji açısından hataların en büyüklerinden birisi olarak tanımlanıyor bugün. Ordusunu dört bölüme ayırmıştı. Her bir bölüm Mısır'ın en büyük tanrılarının adını taşıyordu: Amon, Ra, Ptah ve Seth.

İlk karşılaşmada Muvatallis'in, kardeşi III. Hattuşiliş ve oğlu Urhi Teşup ile birlikte kumanda ettiği Hitit birlikleri, Ramses'in ordularını darmadağın edivermişti. Ramses canını zor kurtarmış kendisini Amon tümeninin içine zor atmıştı. Savaşa soktuğu Ra tümeninden geriye çok az asker kaldığı anlaşıyor. Onlar da tam bir bozgun halinde kaçmağa başlamışlar. Bu ilk yenilgi Mısır yazıtlarında şöyle anlatılıyor: "Yürüyüş

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

kolundaki Ra tümeninin ortasına saldırdılar. Ra tümeni hareket halindeydi. Savaşa hazır değildi. Bu nedenle majestelerinin (II. Ramses) askerleri de savaş arabaları da onlar (Hititler) karşısında yenildi."

Amon tümeni, ordunun geri kalanından ayrılmıştı. Hitit savaş arabaları yapılarının getirdiği hafiflik ve manevra üstünlüğüyle kısa sürede Amon tümenini de sarmışlardı. Üstelik Ramses de sarılmış olan Amon tümeninin ortasındaydı. Tam anlamıyla bir toplu yok edilmenin eşiğindeydi Ramses ve Amon tümeni. Onların yok edilmesinin ardından başsız kalan Ptah ve Seth tümenlerinin yok edilmesi çok kolay olacaktı. Hitit imparatorluğunun önünde Mısır toprakları açılıyordu artık Hitit ordusu pek çok ulustan derlenmiş askerlerden oluştuğu için disiplini çok güçlü değildi. Mısır ordugahına girdikleri anda yağmaya başladılar. Emir komuta herşey bir anda yok olmuştu. Mısır ordugahı çok zengindi. İşte tam bu sırada Mısır yazmanları ve şairlerine göre

Ramses, tanrısal bir güçle Hitit askerlerine saldırıp onları dağıtıyor ve savaşı birden lehine döndürüyor. Bundan sonra Ramses'in kahramanlığı üzerine öyküler sonu gelmez biçimde sıralanıp duruyor Mısır yazıtlarında. Aynı kaynakları kullanan Christian Jacq da Ramses dizisinin Kadeş adlı bölümünde Ramses'in kahramanlıklarını ve elde ettiği zaferin öyküsünü anlatıyor.

Oysa Hitit kaynakları böyle anlatmıyor. Mısır ordugahının yağmasına dalmış bulunan ve emir dinlemez halde olan Hitit askerleri hiç beklenmeyen anda küçük ve düzenli bir birliğin saldırısına uğruyorlar ve toparlanmaya fırsat bulamadan dağılıyorlar. Bu birliğin nereden geldiği bugün hala bir sır. Fakat bu birliğin Ramses ordularına ait olmadığı kesine yakın bir biçimde biliniyor. Çünkü Ramses'in ağzından şöyle anlatılıyor: "Yanımda ne bir prens var, ne bir sürücü, ne bir piyade subayı, ne de bir araba savaşçısı. Yaya askerim de araba savaşçıları da beni onların karşısında ganimet

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

gibi bırakarak çekip gitti. Onlarla savaşmak için kimse beklemedi."

Savaş bir süre daha sürüyor. Ondan sonra her iki ordu da geri çekildiği için kimse kimseye üstünlük sağlayamıyor. Mısır kaynaklarında Muvatallis'in Ramses'e şöyle bir mektup yolladığı yazılı: "...Mısır ve Hatti ülkeleri senin emrindedir ve ayaklarının altına serilmiştir..." Oysa o durumda Hitit kralı Muvatallis başkent Hattuşa'dan yaklaşık 600 kilometre uzakta, Suriye topraklarında bulunmaktadır. Daha iki ordu arasındaki ilk çatışmada Mısır orduları geriye dönmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla Muvatallis'in bu tür bir mektup yazması için ortada hiç bir neden yok. Bugün, çoğu araştırmacı böyle bir mektubun Ramses'in hayal ürünü olduğu konusunda hemfikir.

Mısır tapınaklarında, mezarlarında ve saraylarında Ramses'in Kadeş savaşını kazandığına ilişkin yazılara ve resimlere karşılık savaş Hititlerin kazandığını gösteren bazı kanıtlar var ortada. İlk kanıt: Prens Bentešina'nın Mısır'a

bağladığı Amurru ülkesinin savaştan hemen sonra yeniden Hititlere bağlı hale getirilmesidir. İkinci kanıt savaştan yaklaşık 9 yıl sonra Hitit kralı III. Hattuşiliş ile II. Ramses arasında imzalanan Kadeş barış antlaşması (İÖ 1286) sonrasında Hattuşiliş'in büyük kızını Ramses'e çok büyük törenlerle gelin vermesidir. Ramses, sonradan Maatnefrure adını alan bu kızı Başkraliçe yapmıştır. Böylece bir Hititli Mısır sarayında başkraliçeliğe gelmiştir. Savaşı kazananın değil kaybedenin kabul edebileceği bir gelişme bu.

Hitit kaynakları ve diğer kaynaklar bulununcaya kadar Kadeş savaşının kesin galibinin Mısırlılar olduğu sanılıyordu. Buna karşın böyle bir galibiyetten sonra nasıl olup da Hititlerin Amurru prensliğini kendilerine yeniden bağladıkları ve yine nasıl olup da Mısır'ın Hitit ülkesini haraca bağlamadığı anlaşılamıyordu. Bugün bilinen, Hititlerin bu savaşı kazandıkları ama galibiyetlerinin sonradan yağma sırasında müdahale eden bir birlikçe

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

durdurulduğu biçimindedir. Özetle her iki ulus da bu savaştan kesin galibiyet elde edemese de savaştan sonra Hititler'in, Mısırlılara karşı çok daha üstün bir konuma geçmiş olması savaşta Hititlerin üstün geldiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Mısır kaynaklarına dayanarak aksini anlatan öyküler ya da yorumlar doğru değildir.

Hititleri, Christian Jacq'ın, dünya çapında çok satan Ramses romanından barbar ve istilacı bir ulus olarak tanıyanları ve Mısırlılar'ın Hititleri Kadeş Savaşında yendiğini düşünenleri hayal kırıklığına uğrattığımızın farkındayız. Ama öyküler ile bilimsel kanıtlar her zaman örtüşmüyor.

Kaynaklar:

1. Ana Britannica, Cilt 12, s. 370 - 71.
2. Christian Jacq, Ramses: Kadeş Savaşı, 1998.
3. C.W.Ceram, Tanrıların Vatanı Anadolu, 1994.
4. Ekrem Akurgal, Hatti ve Hitit Uygarlıkları, 1995

5. İlhan Akşin, Hititler, 1991.
6. Jürgen Seeher, Hattuşa Rehberi (Hitit Başkentinde Bir Gün), 1999.
7. C.W.Ceram, Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler, 1994.
8. Bob Brier, Tutanhamon Olayı, 1999.
9. Muazzez İlmiye Çığ, Hititler ve Hattuşa, 2000.
10. Mahfi Eğilmez, Ortadoğuda Siyaset 1 ve 2 (Light Günlük kitabı içinde).

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

**HİTİTLERDEN GÜNÜMÜZE
DERSLER 1****1. Anadolu'da Asur Ticaret Sömürüsü**

Bundan dörtbin yıl önce Milattan önce üçüncü binin sonları ve ikinci binin başlarında Anadolu'da çok yaygın bir Asur ticareti vardı. Asurlu tüccarlar Anadolu halklarıyla yaygın bir ticaretin içine girmişlerdi. Anadolu'da Asur ticaret kolonileri vardı. Bu kolonilerin merkezi Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de bulunan Neşa (ya da Kaneş) Karumu'ydu.

Anadolu'da yapılan kazılarda o döneme ilişkin ticari ilişkileri açıklayan pek çok tablet bulunmuştur. Bu tabletlerden anlaşıldığı kadarıyla Asurlu tüccarlar Mezopotamya'dan çoğunlukla tekstil ürünleri ve kalay getiriyorlar, bunun karşılığında altın, gümüş ve bakır alıyorlardı. Özellikle Kapadokya bölgesi altın ve gümüş

madenleri açısından zengin bir bölgeydi. Asurlu tüccarlar getirdikleri malların bir bölümünü kredili olarak sattıkları için bunların kayıtlarını tutmak zorundaydılar. Ticarete ilişkin tablet bolluğu buradan kaynaklanıyor.

Asurlu tüccarlar için Anadolu çekici bir yerdi. Her şeyden önce birbirine yakın bir çok kent krallığı vardı. Dolayısıyla nihai hedefe gidene kadar gündüzleri yolculuk yapıp geceleri konaklayacak güvenli kentler bulunuyordu. Kentlerin kralları, kendi haraçlarını aldıkları sürece tüccarlara karşı barışçıl bir yaklaşım içindeydiler. Asurlular satış için Anadolu'ya getirdikleri mallarını eşeklerle taşıyorlardı. Eşeklerin iki yanında tekstil ürünleri ya da teneke taşınan ağzı kapalı heybeler vardı. Sırtında ise yol boyunca yenilecek yemekleri saklayan bir başka heybe.

Asurlu tüccarların oluşturduğu ticaret kervanları içinden geçtikleri kentin kralına geçiş

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

vergisi ödüyorlardı. Bu vergiler genellikle taşınan malın cinsine göre oransal olarak hesaplanıyordu. Bu tür vergileri ödemeden kentten geçmek ve malını satabilmek olanağı yoktu. Vergiden kurtulmanın iki yolu vardı: İlki, vergiden kaçınma biçiminde çıkıyordu ortaya. Kentin içinden geçmeyip dışarıdan dolaşırsa vergi ödeme yükümlülüğü doğmuyordu. Buna karşın kent dışında özellikle geceleri kervanın saldırıya uğraması her an söz konusu olabiliyordu. İkincisi, vergi kaçakçılığıydı. Bunun yolu ise malları kente, nöbetçilerle anlaşp, gizlice sokmaktı. Nöbetçilere verilecek pay, vergiden düşük olduğu sürece bu çekici bir seçenektir. Ama riski çok fazlaydı. Bunu yapan tüccar yakalanırsa, kent kralının onun mallarının tümüne el koyma hakkı doğuyordu. Anadolu'da bulunan Asur tabletlerinden tüccarların hangi kentte daha kolay vergi kaçakçılığı yapıldığı konusunda birbirleriyle yazışmalar yaptığı anlaşılıyor.

Asurlular, Hurriler, Hattiler, o dönemde Anadolu'da yerleşik diğer kavimler ve sonraları

Hititlere, kredili olarak sattıkları mallar için çok yüksek oranlı faiz uyguluyorlardı. Bulunan Asur ticaret tabletlerinden anlaşıldığı kadarıyla faiz oranları yüzde 30 ile yüzde 180 gibi yüksek oranlar arasında değişiyordu. Borçlarını ödeyemeyen yerel halk krallara şikayette bulunuyordu. Kötü hasat yıllarında borcunun teminatı olan ürünü elde edemeyen insanlar son derecede güç durumlara düşüyorlardı. Ya ailesinden birisini tüccara köle olarak veriyor, ya da bazen kendisi de dahil olmak üzere bütün ailesi köle oluyordu. Bazen yerel krallar bu tür borç - alacak ilişkilerini çözmek için borçların silinmesi hakkında yasalar çıkarıyorlardı. Söz konusu yasalar doğal olarak borçluyu kurtarıırken alacaklıyı sıkıntıya sokuyordu. O nedenle de alacaklı, bu tür bir sıkıntıya düşmemek için kredili satış yaptığı kişinin ödeme yapmaması halini engellemek için başka kişilerin kefaletini alıyordu. 2

Aşağı yukarı 4000 yıl öncesinde Anadolu'da
[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Asurluların katkısıyla da gelişen bir rüşvet, vergiden kaçınma, tefecilik düzeni kurulmuş olduğu anlaşıyor.

Milattan önce 1800'lerde Anadolu'nun ortasında nereden ve nasıl geldikleri henüz tam ve doyurucu olarak açıklanamayan Hititler ortaya çıktılar. Hitiler ilk ve ikinci kralları Pithana ve Anitta'nın önderliğinde Asur ticaret kolonisinin merkezi olan Neşa'yı ele geçirdiler. Neşa'nın ele geçirilmesi Asurluların uyguladığı tefeciliğin sonunu getirmiş olsa gerek. Bu gelişme Asur ticaret ve tefecilik sömürüsü altında inleyen komşu kent krallıklarında da Hititlere karşı bir sempati doğmasına yol açmış olsa gerek. Çünkü Neşa'nın ele geçirilmesi sonrasında Hititler, Anadolu'nun büyük bölümüne egemen oldular. 3

Hititlerin, ekonomik sorunu doğru bir çözüme kavuşturmak suretiyle Anadolu'ya egemen olmaları bugün için de önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.

2. Kadeş Barış Antlaşmasından Nato Antlaşmasına

Kadeş Savaşı M.Ö. 1275'de 4 Hitit Kralı Muvatalli ile Mısır Firavunu II.Ramses arasında Asi Irmağı kıyısındaki Kadeş Kenti yakınlarında gerçekleşti. Savaşın çıkış nedeni bugünkü Suriye sınırları içinde kalan Amurru ve Amka toprakları üzerindeki egemenlik iddialarıydı. Savaşı kimin kazandığı konusu uzun süre tartışmalı kaldı. Hatta Mısır'ın savaştan galibiyetle çıktığını iddia edenler çoğunlukta idi. Bunun temel nedeni Hititlerin bu konuda yazılı bir şey bırakmamış olmalarıdır. Oysa Mısır'daki tapınaklarda Ramses'in kendi yazdırdığı zafer metinleri var.

Savaşın asıl galibinin Hititler olduğu konusunda bugün bir tereddüt yok. Çünkü uğrunda savaşılan topraklar sonuçta Hititlerde kalmış.

Asıl önemli konu savaştan yaklaşık 15 yıl

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

48

sonra imzalanan Kadeş Barış Antlaşması. Bu antlaşma Hitit Kralı III. Hattuşili ile Mısır Firavunu II.Ramses arasında imzalandı. 5

Antlaşmanın temel düzenlemesi bu iki ülkeden birisine yönelik bir saldırı ya da tehdide karşı ötekinin ona yardım edeceği ve savaşa birlikte gireceğini içeren düzenleme. Yani birisine yönelik tehdidin ortak tehdit olarak kabul edilmesini sağlayan düzenleme.

Bugün Nato Antlaşmasının 5. maddesini incelediğimiz zaman aşağı yukarı aynı düzenlemeyle karşılaşırız.

3. Hitit Hukukunun Üstünlüğü

Hukukun üstünlüğü geçmişte de söz konusuydu. Ama bu üstünlük kısas hukukuyla ifade ediliyordu. "Göze göz, dişe diş" ifadesi kısas hukukunu simgelemekte kullanılan bir deyimdir. Yani birisi birisine kötülük etmişse cezası aynı kötülüğün kendisine de yapılmasıydı. Kısas

HİTİT KÖŞESİ

49

hukukunun temelleri eskiye daynmakla birlikte bunu gelenekten çıkarıp yazılı hukuka dönüştüren Babil Kralı Hammurabi'dir.

Başlangıçta Hitit hukukunun da kısas hukuku çerçevesinde yapılandığını biliyoruz. Zaman içinde, Hammurabi yasalarından yaklaşık 200 yıl kadar sonra Hitit Hukuku tazminat hukukuna dönmüş. Babil kralı Hammurabi'nin "Kısas Hukukundan" Hititlerin tazminat hukukuna geçişleri. Roma hukukundan çok daha eski bir atılım. Ne var ki tanıtılamamış.6

Yasalarda kısas hukukundan tazminat hukukuna geçiş "eskiden" ifadesinin eklenmesiyle vurgulanıyordu. Buna bir örnek verelim:

"Eğer bir tohum üzerine bir başkası tohum serperse onun ensesi saban üzerine koyulsun, iki koşum öküzü bağlansın birinin yüzü bu tarafa ötekinin yüzü o tarafa çevrilsin adam ölsün, öküzler

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

ölsün ve tarla eski sahibine verilsin, eskiden böyle yapıliyordu, ve şimdi bir koyun adamın yerine, iki koyun da öküzlerin yerine konsun, bu kişi, tarlasına tecavüz ettiği kimseye otuz ekmek, üç kap iyi cins bira versin ve tarlayı daha önce ekmiş olan kimse onu kendisi için biçsin." 7

Hukuk sisteminin gelişmesiyle devlet yönetimi sisteminin gelişmesinin tam ortalarında bir yerlerde ünlü Telipinu Fermanı var. Telipinu Fermanı. Batıdaki primogenitur yönteminin ilk adımı. Hitit tahtına geçişler sürekli cinayetlerle olduğu için Kral Telipinu tahta geçişi bir kurala bağlıyor bu fermanıyla. Telipinu Fermanı özetle kralın ölümündenb sonra yerine birinci sıradaki oğlunun geçeceğini, ya da o yoksa hangi sürecin işletileceğini anlatıyor. Aslında telipinu da tahta I.Huzziya'yı öldürerek geçtiği halde böyle bir düzenleme yapmak gereksinimini duymuş. Yaklaşık 3500 yıl öncesinde böyle bir düzenleme son derecede önemli. Osmanlı İmparatorları böyle bir düzenlemedenm habersiz oldukları için Fatih Sultan Mehmed'de bu düzenleme kardeş katlini

vacip görerek tuhaf bir cinayet aracı haline dönüşmüş. 8 Kuşkusuz genel kurala kişiye göre istisna getirme çabası bu. Fatih Sultan Mehmed birinci sıradaki oğlu Bayezid'i değil de ikinci sıradaki oğlu Cem'i tahta çıkarmak istediği için düzenlemeyi böyle yapmış olsa gerek. Ne var ki Telipinu yönteminin yerine Fatih yönteminin uygulanması Osmanlı hanedanı için bir ölüm fermanına dönüşmüş görünüyor.

4. İlk Demokrasi Denemesi

Hitit kentlerinde yaşlılar meclisi var. Kent kralları ya da valileri bu meclisi bir çeşit danışma meclisi gibi kullanarak karar alıyorlar. Başkent Hattuşa'da ise bir Soylular Meclisi var. Bunun adı Panku. Panku, Hititçede "hepsi", "hep birlikte" demek. Panku hem yasama organı hem de yargı organı olarak çalışıyordu ve Kral ailesinin yargılanması da bu mecliste yapıliyordu. Kralın gücüne paralel olarak Panku'nun

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

yetkisi ve etkisi zaman içinde artış veya azalış göstermiş olsa da bu danışma meclisinin ilk demokratik adım olarak alınması doğru olacaktır. Kralların veliaht prensleri belirlerken Panku'ya danışmaları ya da en azından Panku'nun desteğini almaya çalışmaları, bunun en önemli kanıtlarından birisini oluşturuyor.

Dönemin bütü uygarlıkları arasında bu atılım Hititlere seçkin bir yer veriyor. Günümüz için de inanılmaz bir başlangıç noktası oluşturuyor.

5. Kadın Hakları

Hititler, kadın hakları konusunda hiçbir ortadoğu ülkesine benzemeyen bir yapıya sahiptiler. Hitit Kraliçeleri "Büyük Kraliçe", Egemen Kraliçe" gibi unvanlar taşıyan Hitit Kralıyla eşit hükmetme yetkisine sahip bir kişiydi. Aynı zamanda Başrahibe unvanı da taşır Kralla birlikte dinsel törenleri yönetirdi. Kendi başına dinsel törenler yönetmesi de söz konusuydu. Ayrıca Kralın Başkentte bulunmadığı zamanlarda kararları

o mühürlerdi. Hitilerde kararların altında Kralın mührünün yanısıra Kraliçenin mührünün basılması da adetti. **10**

Kadın eşitliği yalnızca Kralla iktidarı bir ölçüde paylaşan Kraliçe açısından söz konusu olan bir husus değildi. Bir erkeği öldürmenin cezası neyse kadını öldürmenin cezası da aynıydı. Ayrıca anne, saygısızlık gösteren ya da kusur işleyen erkek evladı çocukluktan reddetme ve geri kabul etme hakkına sahipti.

Kadına gösterilen saygıyı vurgulamak açısından Hitit talimatnamelerinden birisini daha aktarmakta yarar var:

"Eğer bir kimse bir kadın ile birlikte olacaksa, o tanrıların ibadetini ne şekilde düzenlerse ve tanrıya yiyecek ve içecek ne şekilde verirse, kadının yanına da aynı şekilde gitsin." **11**

Hititlerin, Anadolu'ya egemen olan anaerkil **[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)**

aile geleneğinden etkilenerek böyle bir eşitliğe ulaştıkları sanılıyor. Hititlerde kadına tanınan haklar ve erkeklerle eşitlik o dönemin ortadoğusunda söz konusu değildi. Sanırım bu dönemin ortadoğusunda bile söz konusu değil.

6. Anadolu'ya İlk Ekonomik Yardım

Hitit tahtına III.Hattuşili'den sonra IV.Tuthaliya çıkmıştı. Biyandan veba salgınlarının yarattığı nüfus azalması öte yandan kuraklığın yarattığı büyük sıkıntılar imparatorluğu kasıp kavuruyordu. Sonunda IV.Tuthaliya Kadeş Barış Antlaşması'nın verdiği cesaretle Mısır Firavunu Merentpah'dan yardım istedi. Merentpah, Hititlere gıda yardımı yaptı. Ve bunu şöylece yazdırdı tarihe: "Hatti ülkesini yaşatmak için gemilerle tahıl yolladım Asyalılara." Bu yardım o dönem için Hititlere bir nefes alma olanağı yaratmış olsa bile imparatorluğu yaşatma olanağı sağlayamamış görünüyor. Çünkü M.Ö. 1200'lerin sonunda ortaya çıkan deniz kavimleri saldırısına karşı direnemeyerek yıkılmış imparatorluk.

Merentpah'ın yardımı bildiğimiz kadarıyla dışarıdan Anadolu halkına yapılan ilk yardım. Sonrasında ise bu yardımlar sürüp gitmiş. En son örnek Dünya Bankası'nın ekonomik kriz nedeniyle fakirleşen Anadolu insanına 2001 yılında verdiği 500 milyon dolarlık kredi.

7. Sonuç Yerine Bir Kaç Not

Anadolu'nun ortasında, Kızılırmak yayının çerçevesinde M.Ö. 1650 ile 1200 arasında dünyanın en büyük imparatorluklarından birisini kuran Hititler aynı zamanda dünya tarihinin en gizemli uygarlıklarından birisi olmaya devam ediyor. Bulunan tabletler okundukça ve arşivler yayımlandıkça Hitit gizemi yavaş yavaş çözülüyor. Buna karşın bildiklerimiz hala bilmediklerimizin onda biri kadar. Hala Hititlerin nereden ve nasıl geldiklerini, kökenlerinin ne olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Pek çok konu henüz spekülasyonla açıklanıyor.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Aslında Hititler hakkında bildiklerimiz de bu kavimle ilgili gizemli görünümü artırıyor. Çağdaşlarının son derecede basit bir kısas hukuku uyguladıkları bir dönemde Hititler nasıl olup da bugünkü hukuk düzeninin temelini oluşturan tazminat hukukuna geçebildiler? Ya da dünyanın bir çok bölgesinde bugün bile çözölemeyen kadın - erkek eşitliğini nasıl bir etkiyle yaşama geçirdiler? Panku'ya nasıl ulaştılar?

Bunlar bugün için spekülasyona açık konular. Yarın öbürğün tabletler okunup, arşivler açıklandıkça bu soruların daha doyurucu yanıtlarını bulacağız sanırım.

1 Bu makale "Hititlerden Hukuk ve Demokrasi Dersleri" başlığıyla Popöler Tarih Dergisinin Aralık 2001 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

2 Trevor Bryce, The Kingdom of the Hittites, Oxford University Press, USA, 1998, s. 28

3 Bu görüş ilk kez tarafımızdan ortaya konulmuştur: Mahfi Eğilmez, Anadolu'da Asur Ticaret Sömürüsü, Garanti Dergisi, Ekim 2001.

4 Savaşın tarihi konusu tartışmalıdır.

5 Kadeş Barış Antlaşması (Kopyası TC'nin armağanı olarak New York'taki Birleşmiş Milletler binasında sergileniyor) Nato Antlaşmasının 5. Maddesinin ilk versiyonunu oluşturuyor.

6 Hititler, bugünkü ortadoğuda hala uygulanan kısas hukukunu 3500 yıl önce aşmış. Roma Hukukunu biliyoruz. Ya Hitit Hukukunu?

7 Fiorella İmparati (Çeviren Erendiz Özbayoğlu), Hitit Yasaları, İtalyan Kültür Heyeti, Ankara, 1992.

8 Kanunname-i Ali Osman.

9 Panku, MS 1215'de İngiliz soylularının kral Yurtsuz John'a imzalattıkları Magna Carta'dan

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

yaklaşık 2500 yıl önce Anadolu'nun orta yerinde atılmış bir demokratik adım. Magna Carta'yı çoğumuz biliyor ama Panku'yu kaç kişi biliyor bilmiyorum.

10 Aygül Süel, Hitit Kadınının Hukuki Durumu, Uluslararası 1. Hititoloji Kongresi Bildirileri içinde, s.245, Ünal Ofset, Ankara, 1990.

11 Aygül Süel, a.g.m. s.251.

Seçilmiş Kaynakça:

1. Trevor Bryce, **The Kingdom of the Hittites**, Oxford University Press, USA, 1998.
2. Aygül Süel, **Hitit Kadınının Hukuki Durumu**, Uluslararası 1. Hititoloji Kongresi Bildirileri içinde, Ünal Ofset, Ankara, 1990.
3. Fiorella İmparati (Çeviren Erendiz Özbayoğlu), **Hitit Yasaları**, İtalyan Kültür Heyeti, Ankara, 1992

4. O.R.Gurney, **Hititler**, Dost Yayınları, Ankara, 2001.
5. Sedat Alp, Hitit Çağında Anadolu, Tübitak Yayınları, Ankara, 2000.
6. Mahfi Eğilmez, **Anitta'nın Laneti**, 5. Baskı, Om Yayınları, İstanbul, 2001.
7. Mahfi Eğilmez, **Anadolu'da Asur Ticaret Sömürüsü**, Garanti Dergisi, Ekim 2001.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERLE BULUŞMA...

**Şapinuva'nın, 3 bin 500 yıllık caddesindeyim.
Bir süredir ilgilendiğim uygarlığın
dünyasındayım artık. Önümde Hitit eserleri,
binlerce yıl öncesini hayal ediyorum**

Ortaköy'deki kazı evinde, Prof. Dr. Aygül Süel ve bir bölüm öğrencisi bizi karşıladı. Kazı heyeti Aygül Süel başkanlığında, Uludağ Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Mustafa Süel, Güneş Tabacı, asistan Esmâ Reyhan ve çeşitli üniversitelerin arkeoloji ve ilgili dallar mezunları ve öğrencilerinden oluşuyor. Her kazıda olduğu gibi burada da bakanlık temsilcisi var. Ona 'Hükümet' diyorlar. Kendimizi her türlü kötü koşula hazırladığımız için kazı evi bize beklediğimizden çok daha şirin göründü. Arkasında yine prefabrik bir yapı var. Kazıda bulunan ve birleştirilmeye çalışılan parçalar orada muhafaza ediliyor. Bu parçalar yüzlerce, hatta binlerce kırık dökük parçadan oluşuyor. Tıpkı bin parçalı beş ayrı

puzzle'ın parçalarını karıştırıp, sonra birleştirmek gibi bir şey. Parçaların aynı olduğu anlaşılınca özel bir zamlarla yapıştırılıyor ve bir bakıyorsunuz bir küp ya da içki kabı ortaya çıkmış. Güneş hanım ve asistanları restoratör olarak bu işi sabırla yapıyor. Zaman zaman arkeolog, Hititolog deyimleriyle karıştırılıp onlara restoratör yerine restorolog denilmesine sessizce gülüyorlar. Kazı evinde yemekleri Ortaköylü Sultan hanım yapıyor. En kıdemsiz öğrenciler yemek yapımı, temizlik ve bulaşık işlerine yardım ediyorlar. Mustafa Süel, kendilerinin de zamanında aynı işleri yaptığını anlattı.

Şapinuva ve ortaya çıkışı

Her şey birbirine karışık olarak başlamış. Önce Mustafa Süel'in Maşathöyük'te (Hititçe adı Tapigga) bulunan bir tablette kralın üç günlük mesafe tanımını esas alarak Osmanlı menzil haritalarında yaptığı çalışmalar ve yavaş yavaş Ortaköy'e gelişleri. Derken köylülerin buldukları

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

tabletlerin yerlerinin belirlenmesi ve Ortaköy'den 3 kilometre uzaklıktaki Şapinuva'da kazıya karar verilmesi. Süel çifti yaklaşık 10 yıldır kazıyor Şapinuva'yı. Kazdıkça bulgular ve dolayısıyla merak artıyor. Bugüne kadar 3 bin 500 dolayında çivi yazılı tablet bulunmuş Şapinuva'da. Bu tabletlerin kabaca dörtte üçü Hitit, dörtte biri Hurri dilinde yazılı. Aygül hanım tabletleri okumaya uğraşıyor. Çivi yazısı son derecede zor okunabilen bir form. Hem yazılar çok küçük hem de tabletler kırık. Dolayısıyla cümleler kopuyor, anlam çıkarmak zorlaşıyor. Buna karşın çok yol alınmış.

Kentin çarşısında bulunan kömürleşmiş tahta hatıl parçaları üzerinden yapılan tarihleme, MÖ 1340'ı gösteriyor. Yani Şapinuva aşağı yukarı 3 bin 500 yıl öncesinden kalma bir kent. Belki daha da eski. Çünkü o tahtalar sonraki yıllarda konmuş da olabilir. Ama en azından 3 bin 500 yıllık bir Hitit kentinin kazıldığını söylemek mümkün. Kazı alanına gitmek için sabırsızlanıyordum. Baktım Sevgin benden de heyecanlı. Kucağındaki kediye

bıraktı ve yola çıktık. 10 dakika sonra kazı alanındaydık. Bir yandan kazı çalışması sürerken Mustafa Süel bizi gezdirmeye başladı. Bugüne kadar çıkarılmış dört büyük bölüm var. A bölümü denilen yerde büyük bir idare binası ya da sarayın duvar kalıntıları bulunuyor. Duvarlar bir ya da iki kat taş bloktan oluşuyor. Taş bloklar insanı şaşkınlığa düşürecek biçimde girinti ve çıkıntılarla birbirine kilitlenmiş. Dolayısıyla herhangi bir çimento benzeri malzemeye gereksinim kalmadan sapasağlam duruyorlar.

Kerpiç yerine taş olsaydı

Duvarların içinde yine duvarlarla bölünmüş odalar ve bölümler var. Bina, taş blokların üstünde kerpiç tuğlalarla yükseliyor. Özgün biçiminde tahta dikmeler üzerinde tavanlar oluşuyormuş. Bugün ne kerpiç tuğlalı üst duvarları ne de tavanları görmek mümkün. Zaten Hitit kentlerinin en büyük şanssızlığı bu. Binaların tamamı taş bloklarla yapılsaydı bugüne kalacak kalıntılar çok daha görkemli

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

olacaktı. Ama kerpiç uzun süre dayanamıyor. Hele hele 3 bin 500 yıl dayanması olanaksız. O nedenle bir metre yüksekliğinde taş bloklara bakarak binaları hayal etmek durumundasınız. Oysa örneğin Mısır uygarlığının kalıntıları hemen tümüyle taş bloklarla yükseldiği için neredeyse yapıldığı haline yakın bir konumda duruyor hâlâ. İdare binasının biraz ilerisinde Hitit başkenti Hattuşa'dan bildiğimiz bir sur ya da çevirme duvarı var. Bu çevirme duvarı Hattuşa surlarından biraz farklı. İki duvar arası toprakla kaplı değil. Duvarların arasında bulunan küpler bunu gösteriyor bize. Demek ki taş blokların bittiği yerden itibaren kerpiç tuğlalarla belirli bir yüksekliğe ulaşıldıktan sonra iki duvar arası, nöbetçilerin üzerinde yürüyebilmesini sağlamak için tahta hatıllarla kapatılıyor ve aradaki boşluk depo olarak kullanılıyormuş. Tıpkı Hattuşa surlarındaki gibi bunlarda da belirli aralıklarla gözcü kuleleri var. Kulelerin bugüne kalmış olan temellerinden anlaşılıyor bu. Ondan sonrası yine hayal gücünü kullanmaya bağlı. Çevirme duvarı bir süre sonra

ilginç bir biçimde çatallaşarak Y harfine benzer bir görünüm vermeye başlıyor. Y'nin çatalının ortasındaki alan henüz kazılmadığı için orada ne olduğu bilinmiyor. Oradan da bir bina çıkabilir. Aksi takdirde Y biçiminde bir çevirme duvarının hiçbir anlamı yok gibi görünüyor.

Becerikli Hitit ustalarından izler

İkinci önemli kazı alanı Ağılönü denilen mevkide. Orada da birçok yapı çıkarılmış ortaya. Fırınlar ve ocaklar var. Büyük olasılıkla Hititçede Egiş Kinti denilen işlikler bunlar. Yani bir yandan çeşitli işliklerde iş yapıyor ustalar, bir yandan da yaptıklarını sergileyip satıyorlar. Çünkü satış yerlerine benzer bulgular var. Ağılönü'nde, çakıldan biraz daha büyük taşlar üzerine oturtulmuş büyük ve yassı taş bloklardan oluşan bir cadde var. Binlerce yılın depremine meydan okuyacak kalitede yapılmış bir Hitit caddesinde yürümek büyük keyifti doğrusu. Bir süredir üzerinde uğraştığım Hititlerin dünyasının içindeydim artık.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Bu tadı Hattuşa'da ve Alacahöyük'de de almıştım. Ama burası çok daha yeni çıkarıldığı için daha heyecan verici geldi bana. Ve bundan 3 bin 500 yıl önce Anadolu'da büyük bir imparatorluk kurmuş olan Hititleri gözlerimin önünde daha iyi canlandırmamı sağladı bu. Kazı alanı yer yer brandalarla örtülü. Nedeni ise çok açık. Hâlâ bozulmamış kerpiçler var. Onların güneş altında bozulmasını önlemek için üstlerini kapatıyorlar. Yani marifet yalnızca kazmak değil, bulunanı da korumak. O konuda Mustafa Süel ve kazı heyetinin hassasiyeti doruğa ulaşmış durumda.

Sanılandan uzun kalmış olabilirler

Ağılönü'nde ilginç bazı bulgular daha var. Taş bloklardan oluşan kaliteli yapının üzerinde eğreti taşlardan oluşan bir başka kat daha var. Sanki buralar yıkıldıktan ve belki terk edildikten sonra yeniden Hititler gelip yıkıntılar üzerinde yeni binalar yapmışlar. Benzer bir mimarinin izleri görülüyor. Eğer böyleyse Hititlerin deniz kavimlerinin istilasından sonra buraları tümüyle

terk etmeyip bir süre sonra yeniden yerleştikleri tahmin edilebilir. Doğal olarak bunlar yalnızca spekülasyon. Ama spekülasyonlar doğru çıkarsa Hititlerin buralarda sanılandan daha uzun yaşadığı anlaşılacak.

Aygül hanım bana brandanın altında korunan bir suyunu gösterdi. Atık suyu taşımak için yapılmış bir ark görünümünde.

Kent krallığından imparatorluğa

Hititlerin Anadolu'ya M.Ö. 1800'lerde geldikleri sanılıyor. Kısa sürede Kızılırmak yayının içine ve dışına yerleşmişler. Hititlerin Hint-Avrupa kökenli bir dil kullandıkları biliniyor. MÖ 1200'lere kadar Anadolu ve Suriye'nin bir bölümünde egemen olmuşlar ve kent krallığından, büyük bir imparatorluk kurmuşlar. Kadeş Savaşı'nda Mısır'ı yenmişler (Bu savaşta Hitit Kralı Muvatalli, Mısır Firavunu da II. Ramses. Tarihin bilinen ilk önemli barış antlaşmasını (Kadeş Barış Antlaşması)

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Mısır'la yapmışlar (Hitit Kralı III. Hattuşili ve Mısır Firavunu II. Ramses arasında). MÖ 1200'lerde Anadolu'yu kasıp kavuran deniz kavimlerinin istilasından kaçarak Güneydoğu Anadolu'ya sığındıkları ve 500 yıl kadar daha varlıklarını sürdürdükleri, sonra geldikleri gibi gizemli bir biçimde silindikleri sanılıyor. Hititler konusunda daha fazla bilimsel bilgi almak isteyenler Trevor Bryce'ın 'The Kingdom of the Hittites' (Oxford Yayınları, 1999) adlı kitabını okuyabilir.

BAŞLARKEN

Geçen yıl Radikal'de ve NTVMSNBC'de Hititler üzerine yazılarım yayımlandıktan bir süre sonra Çorum/Ortaköy'de yaklaşık 10 yıl önce gün yüzüne çıkarılmış Hitit kenti Şapinuva'nın kazı heyeti başkanı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Hititolog Prof. Dr. Aygül Süel'den kazıya katılma daveti almıştım. Kazı döneminin

bitişi yakın olduğu için bu işi 2001 yılında yapmaya karar vermiştik.

Aslında Aygül hoca kazının eylül sonuna kadar süreceğini söylediği için ağırdan alıyordum. Ne var ki kazı dönemini eylül ortasında kapatmaya karar vermişler. Çünkü ödenek bitmiş. Bu yılki kazıyı da kaçırmamak için eşimle yola çıktık. İzlediğimiz yol Ankara-Sungurlu-Boğazkale-Alaca-Kızıllı Köyü-Ortaköy idi. Kafamda planladığım süre en çok dört saatti ancak beş saat sürdü. Yollar berbat. Daha önce de geçtiğim Ankara-Çorum arası bitmemiş senfoniye benziyor. Yolun bir an önce bitirilmesi gerek. Aksi takdirde bu yollarla oralara turist gitmez.

Şapinuva 10 yıldır kazılıyor. Kentin yüzde 5'i bile çıkarılamamış. Bu hızla giderse kentin tümünün çıkarılması için 150 yıl gerekir. Ödenek, zaman, her şey sınırlı. Çünkü devletin olanakları sınırlı. Buna karşılık Hattuşa'da, Şapinuva'da,

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Alacahöyük'te ve diğer kazı alanlarında inanılmaz bir özveriyle çalışıyor arkeologlar, Hititologlar, restoratörler ve öğrencileri. Bir tablet için aylar harcanıyor. Bu toprakların geçmişini öğrenebilmek, bugüne dersler çıkarabilmek için... Bu alanda özel kesime büyük görevler düşüyor. Bu kazılara destek olmak gerek. Bulunan her kent, her yeni saray, her yeni tablet hem kültürel birikimimize katkı yapacak hem de turizm gelirlerimize.

'Anitta'nın Laneti' kitabından elde edeceğim telif kazancının bir kısmını Şapinuva kazısında kullanılmak üzere bağışlayacağım.

Anadolu, binlerce yıldır pek çok uygarlık tarafından yakılıp yıkıldığı ve yağmalandığı için ne doğru dürüst mezar kalmış ne de değerli bir şey. Şimdiye dek Hitit mezarı bulunmamasının nedeni bu olabilir. O nedenle filanca yerde mezar var, altın gömülü diyenlere inanmayın. Olsa olsa taş duvarlar, kırık dökük tabletler vardır. Onlar da bu işin uzmanlarından başkasının işine yaramaz.

Çorum, Hitit uygarlığının merkezi. İnsanları son derece cana yakın. Buna karşın üzerinde yaşadıkları 4 bin yıllık uygarlığa gereken ilgiyi göstermiyorlar. Çorum Haber ve diğer gazeteler tarih bilincini aşılama için sürekli bu araştırmaları yayımlıyor.

1930'lu yıllarda Atatürk'ün hasta hasta gittiği kazılara gidin lütfen. Gidin ve oradaki insanlara moral verin. Hele hele Almanya'ya gidecekseniz, önce Hattuşa'yı mutlaka görün. Orada Hattuşa kazısındaki son gelişmeleri sorarlar ve bilmediğiniz için mahcup olabilirsiniz. Biz buralarla ilgilenmezsek kendimizi yabancıların yazdıklarını tercüme edip tartışır halde buluruz...

VE 'KRAL' KARŞIMIZDA

Süel 'Bir sürprizimiz var' diyerek örtüyü kaldırdı. Bir Hitit tanrısı ya da kralına ait taş kabartmayı görünce heyecandan yüreğim ağzıma geldi. 'II. Suppiluliuma' dedim. 3 bin

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

500 yıldır oradaydı

Mahfi EĞİLMEZ

Şapinuva kalıntılarının B bölümü, çevresi ve üzeri kapatılmış bir büyük çarşı. Buranın kapatılmasının nedeni yine kerpiç. Yapıda bol miktarda kerpiç bulunduğu için bozulmaması amacıyla yanlarına tuğladan duvar örülüp, üstü demir direkler üzerine yerleştirilmiş eğimli bir çatıyla kaplanmış. Çarşı 1200 metrekare büyüklüğünde. Taşlarla örülü bir yolun sonundaki büyük kapı geçilerek giriliyor. At arabaları küpler içinde getirdikleri malları burada teslim ediyor. Kapının hemen yanında bir envanter odası var. Yani gelen mallar burada sayılıp, tartılıp kayda alınıyor. Büyük girişin yanında yayaların girmesi için daha dar bir kapı var. Buradan da 'bagajsız yolcular' geçiyor anlaşılan. İçeride ancak bir insanın yürüyebileceği genişlikte yollar, iki yanında da büyüklü küçüklü küplerin yerleştirildiği alanlar var. Küplerin en küçüğü 1, en büyüğü 3 ton sıvı ya

da hububat alacak büyüklükte. Kerpiç kullanılarak oturduğu yere sabitlenmiş olan küplerin hepsi kırık.

73 küpte 150 ton mal

Çarşıda 73 tane küp bulunuyor. Büyüklü küçüklü küpler ortalama 2 ton alıyor dersek yalnızca küplerine yaklaşık 150 ton mal depolanabilen bir çarşıyla karşı karşıya olduğumuzu şaşkınlıkla fark ediyoruz. Küplere ek olarak bazı boş bölümler var. Büyük olasılıkla oralara da çuvallarla gelen mallar ya da tekstil ürünleri konuluyordu.

Bunları da hesaba katarsak yaklaşık 200 ton mal alabilen bir çarşı söz konusu. Aralardaki boşlukların ne olduğunu soruyorum Mustafa Süel'e. "Dikmelerin boşlukları" diyor. Yani tahta dikmeler varmış ve çarşının üzeri kapalıymış. 3 bin 500 yıl önce 1200 metrekare büyüklüğünde bir kapalı çarşı. Kerpiğin o kadar zaman nasıl dayandığının yanıtı da kendiliğinden geliyor bu açıklamayla.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Kapalı olduğu için uzun süre dayanmış. Sonra da toprak örtmüş üstünü ve kerpiğin bir bölümü bugüne kadar gelmiş.

Maşrapası bile duruyor

Küplerden birinin içinde kırık bir toprak maşrapa bulunmuş. 2 metre çapındaki bir küpün ağzı da geniş olmalı doğal olarak. O maşrapalarla küplerin içindeki sıvı (zeytinyağı, şarap ya da bira) veya hububat (buğday, nohut ya da arpa) alınıp, satılıyor olmalıydı. İnsan çarşının organizasyonuna ve boyutlarına bakınca bunun çarşıdan da öte bir şey olduğunu düşünüyor. İçinde birden fazla küpün yan yana geldiği alanlar, daracık yollara bakınca sanki bir emtia borsasıyla karşı karşıya olduğumuz izlenimi doğuyor. Yani halka değil de yalnızca alış veriş yapmaya yetkili olanlara açık bir yer gibi. Eğer öyleyse dünyanın ilk borsası olabilir burası. Öyle olup olmadığı tabletlerin açıklanmasından sonra çıkacak ortaya. Mustafa Süel, çarşıdaki küplerden birinin içinde bir tekstil parçası bulduklarını anlattı. Dokunsanız dağılıverecek gibi.

Dağılmayı önlemek için özel bir sıvıya bulayıp 'konserve'lediklerini söyledi. Parça, tülbentten inceymiş. Büyük olasılıkla küplerin geniş ağızlarını örterek bir yandan hava almasını bir yandan da toz girmesini önlemeye yarıyordu. Çarşının ortasında bir de Pers mezarı var. Altında ne olduğunu bilmeden toprağı derinlemesine kazarak ölüsünü gömmüş Persli. Anadolu'nun ilginç kaderi bu. Nereyi kazsanız birden fazla uygarlık üst üste çıkıyor. Öyle olunca da hepsi bir öncekinin kalıntılarını tahrip ediyor. C bölümü ilk kez bu yıl kazılıyor. Kazı başladıktan kısa bir süre sonra taş blok duvarlar ortaya çıkmış. Aygül Süel, daha biz Çorum'a doğru yola çıkmadan önce telefonda bana sürprizleri olduğunu söylemişti. C alanına hep birlikte gittik. Hummalı bir çalışma var. Asistan Esmâ Reyhanlı, öğrenciler ve işçiler büyük özenle kazıyorlardı. Aygül hanım "Sürprizlerin biri burada" dedi. Çevreme baktım, bildiğimiz taş duvarlar ve büyük olasılıkla kerpiç olduğu için bozulmasın diye üstü örtülü bölümler. Başka şey [**Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!**](#)

göremedim. Mustafa Süel örtünün diğer taraflara göre yüksek bölümünü kaldırdığında heyecandan yüreğim ağzıma geliyor sandım. İşte oradaydı. Bir ortostad. Yaklaşık 20 santim eninde bir taş blok üzerine kabartma olarak yapılmış bir Hitit tanrısı ya da kralı. Daha ilk bakışta Hattuşa'da bir mağarada bulunan imparatorluk döneminin bilinen son kralı II. Šuppiluliuma'ya ait kabartmayla aynı olduğu izlenimi doğdu "II. Šuppiluliuma bu" dedim. Sonra acele ettiğimi fark ederek sustum. 'Anitta'nın Laneti' kitabında resmine yer verdiğim (167. Sayfa) II. Šuppiluliuma'nın kabartmasına çok benziyor. Onda okluk yoktu, bunda var. Tanrı mı kral mı olduğunu anlamak mümkün değil. Kabartmanın baş bölümü kırık ve parça henüz bulunamamış. Baş bölümü olsa külahına bakıp ayırım yapmak mümkün olacak. Omzundan aşağıya doğru sarkmış yayı, beli hizasında taşıdığı okluğu (sadak) ve ucu yukarı kıvrık ayakkağılarıyla 3 bin 500 yıldır orada duruyor. Biz kazıya gelmeden iki gün önce bulunmuş. Gerçekten müthiş bir şey. Bu ortostad bir saray ya da eşdeğer bir binanın karşısında

olduğumuzu gösteriyor. Zaten giriş taşları ve onların yanında çıkarılan üzeri hiyeroglifli bir taş blok da bunu gösteriyor. Bu bölümün bulunduğu yer iki metre kazılarak ortaya çıkarılmış. Henüz kazılmamış bölümde büyük olasılıkla binanın geri kalanı ve umarım ki kabartmanın baş kısmı çıkacak.

Ve bir mezar bulunuyor

İkinci önemli kazı alanı Ağılönü denilen mevkide. Orada da birçok yapı çıkarılmış ortaya. Fırınlar ve ocaklar var. Büyük olasılıkla Hititçede Egiş Kinti denilen işlikler bunlar. Yani bir yandan çeşitli işliklerde iş yapıyor ustalar, bir yandan da yaptıklarını sergileyip satıyorlar. Çünkü satış yerlerine benzer bulgular var. Ağılönü'nde, çakıldan biraz daha büyük taşlar üzerine oturtulmuş büyük ve yassı taş bloklardan oluşan bir cadde var. Binlerce yılın depremine meydan okuyacak kalitede yapılmış bir Hitit caddesinde yürümek

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

büyük keyifti doğrusu. Bir süredir üzerinde uğraştığım Hititlerin dünyasının içindeydim artık. Bu tadı Hattuşa'da ve Alacahöyük'de de almıştım. Ama burası çok daha yeni çıkarıldığı için daha heyecan verici geldi bana. Ve bundan 3 bin 500 yıl önce Anadolu'da büyük bir imparatorluk kurmuş olan Hititleri gözlerimin önünde daha iyi canlandırmamı sağladı bu. Kazı alanı yer yer brandalarla örtülü. Nedeni ise çok açık. Hâlâ bozulmamış kerpiçler var. Onların güneş altında bozulmasını önlemek için üstlerini kapatıyorlar. Yani marifet yalnızca kazmak değil, bulunanı da korumak. O konuda Mustafa Süel ve kazı heyetinin hassasiyeti doruğa ulaşmış durumda.

Hititolog olmak isteyenlere...

'Anitta'nın Laneti' adlı kitabı okuyan birçok genç bana e-postayla arkeolog veya Hititolog olmak istediğini yazmıştı. Benzer bir gelişimi Asaf Savaş Akat ve Deniz Gökçe ile ortaklaşa yaptığımız ekodiyalog programında da yaşamıştık. Pek çok lise mezunu, bu program nedeniyle

ekonomi okumaya yönlendi. Hatta çok daha yüksek puanlı bölümleri bırakıp ekonomi eğitimine dönenler oldu. Umarım böylesine zengin bir kültür birikimine sahip olan Türkiye'de arkeoloji ve Hititoloji okumak isteyenlerin hem sayısı hem de kalitesi artar.

Gençlere birkaç söz

Arkeoloji veya Hititoloji okumak isteyen gençlere birkaç söz söylemek istiyorum. Sakın ola bu işi benim anlattığım gibi renkli ve kolay sanmayın. Arkeoloji veya Hititoloji okuduktan sonra hemen şöhrete ulaşacağınızı ve ardından televizyona çıkacağınızı düşünmeyin. Her meslek dalında olduğu gibi bu da büyük fedakârlık ve disiplinli çalışmayı gerektiriyor. Yaşamda kolay şey yok. Varsa da size rastlaması tesadüf olabilir. Bu meslekler de tıpkı iktisatçılık gibi. Mezun olmak ayrı, gerçek anlamda arkeolog ya da Hititolog olmak ayrı. Yıllarca çalışmak, okumak, kazılarda asistanlık yapmak, tebliğ sunmak gerek. ***Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!***

Bu işe gönül vermiş bir insanın Türkiye'de ve hatta dünyada başarılı olmaması diye bir şey söz konusu olamaz. Çünkü Türkiye, pek çok uygarlığın beşiği. Yani laboratuvarlara sahip. Almanların, İtalyanların, İngilizlerin kendi ülkelerinde edindikleri teorik bilgileri Türkiye'ye gelip pratiğe dönüştürmesine karşın biz kendi laboratuvarlarımızı yeterince kullanamıyoruz. Bütün sorun burada. Bunun da tek nedeni var: İlgisizlik.

Şapinuva'da şiirli bir gece

Kazı, bütün toz toprağına ve yoruculuğına karşılık son derecede zevkli ve heyecan verici bir şey. Antik tarihe ait bir şeyler bulmak, onları gün yüzüne çıkarmak, değerlendirmek, tarihlemeye çalışmak müthiş heyecan verici. Birden amatörlüğümü unutup bazı yorumlar yapmaya dalmış buldum kendimi. Aygöl ve Mustafa Süel son derecede hoşgörülü insanlar oldukları için

zaman zaman bu yorumlarıma katılıp zaman zaman nazik biçimde düzelttiler beni. Kazının çizimlerini gösterdiler. Yemekten sonra sohbet ettik. Ben, Sevgin, Aygöl ve Mustafa Süel, Aslıhanlar (iki Aslıhan var), Güneş hanım, Hülya, Ali ve Murat. Bulunan parçaların sayım ve değerlendirmesini bitirdikten sonra bize 'hükümet' de katıldı. Öncesinde milatın... Ortostad'ın bulunduğu gün Hüseyin Morhamam'ın (kim olduğunu sormayın) yazdığı 'Bir Hitit Dönemi Şehri Şapinuva'da' adlı şiiri Hülya çok güzel okudu:

Eylül akşamlarında
Düşümde
Karanlığın, aydınlığa
Aydınlığın, karanlığa karıştığı
Apansız gelen uykumun tam ortasında
Şapinuva'da,
Hitit şehrindeyim
Öncesinde milatın
İki binlerde

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

82

Çevrilmiş çepeçevre duvarın yanıbaşındayım belki de.

Eylül akşamlarında

Düşümde

Şapinuva'dayım

Bir Hitit şehrinde

Yazın güze

Güzün hazanına merhabasındayım belki de.

Eylül akşamlarında

Düşümde

Şapinuva'dayım ağıl önünde

Dibindeyim taş duvarın

Şakağında bir elim

Yıldızları gözlüyorum gökyüzünde

Kimi sönük, fersiz, mecalsiz

Kimi inadına ötekinin

Ziya saçar etrafına bedelsiz.

Şapinuva akşamlarının görkeminde

Arkadaşım, sırdaşım belki de.

Eylül akşamlarında

HİTİT KÖŞESİ

83

Düşümde

Şapinuva'dayım

Bir Hitit şehrinde

Kenarında şehrin

Sıvasında kerpiç evin

Çömlekçinin yanındayım

Çamurunda kilin

Dönerken çarkı aheste

Şapi usta şekil verirken 'Kantoros'a elinde.

Odun atarken

Harlarken ateşini fırının içindeyim

Yanıyorum, yanıyorum belki de.

Şapinuva'da bir

Hitit şehrinde

Düşümde yaşıyorum belki de.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

ŞAPİNUVA'DA KRAL İZLERİ

Şapinuva'dan çıkarılan ve üzerinde çivi yazısı bulunan bıçakların Büyük Kral'a ait olduğu anlaşıldı. Buna göre kent bir dönem başkentlik yapmış. Çıkarılan tabletler okunduğunda, ortaya bilgi hazinesi çıkacak

Sabah erkenden uyandık ama yeteri kadar erken değilmiş. Çünkü kazı ekibi, başlarında Mustafa Süel olduğu halde kazı alanına gitmişlerdi. Aygül hanım bizi beklemişti. Bir yandan kahvaltı ettik, bir yandan kazı ve Hititler üzerine sohbet ettik. Sonra kazı alanına gittiğimizde önceki gün göremediğimiz ayrıntıları yeniden değerlendirdik. C alanında sürüp giden kazıyı izlemeye başladık. Aslında malayı ve fırçayı elime alıp kazıya katılmaya içim gidiyordu ama disiplini bozmamak için bunu teklif edemiyordum. Kızlar ve delikanlılar, işçilerle

birlikte yerlere oturmuşlar, ellerinde malalar, fırçalar ve kazmalarla kazıya devam ediyordu. Bir yandan da işçiler çıkan toprağı el arabalarına doldurup taşıyordu. Toprak el arabasına konuldukça ya malayla taranıyor ya da elekten geçiriliyordu, içinde herhangi değerli bir şey yanlışlıkla atılmasın diye. Bugün önemli bir gün çünkü Meral Okay, CNN Türk'ten Emrah Cengiz ve Sabah'tan Aslı Perker gelecek. Çekim ve söyleşi yapılacak. Meral Okay'ın gelecek olması kazı ekibinde bir heyecan yarattı. Herkes heyecanla başladı onları beklemeye. O arada biz ikinci plana düşmüş olduk. Eh ne yapalım, o da Meral Okay yani. Ben bir yandan kazıyı izliyorum bir yandan Meral Okay ve arkadaşlarının yollarda nasıl bir faciayla karşılaştığı hakkında cep telefonu ile bilgi almaya çalışıyorum. Meral Okay telefonda gayet sakin biçimde "Biz çok iyiyiz" dedikçe şaşırıyorum.

Öğlen yemeği için kazı evine döndük. Mustafa Süel ve asistanları yemeklerini işçilerle kazı yerinde

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

iyor, Aygöl hanım bizimle geldi. Kazı evinde yapılan yemek, kazı alanına da taşınıyor. Yemekte Sultan hanımın sulu bulgur pilavı vardı. Başladık Hitit yemekleri üzerine sohbete. Ben meslekten değilim ya yakıştırma yapmam kolay oluyor. Eh Aygöl hanım da hoşgörü gösterdiğine göre düşüncelerimi kısıtlamanın bir anlamı yok.

İkinci sürpriz, dokuz bıçak

Yemekten sonra Aygöl hanım ikinci büyük sürprizi gösterdi. Bu da olağanüstü bir bulgu. C bölümünde, yani ortostadın çıktığı yerde dokuz adet orak biçiminde bıçak bulunmuş. Bunlar tıpkı Yazılıkaya'daki 12 Tanrı'nın elinde tuttuğu orak benzeri bıçaklara benziyor. "Olağanüstü" dedim. Aygöl hanım "Asıl olağanüstülük burada" diyerek bıçağın üzerindeki çivi yazısını gösterdi. Diziliş bana tanıdık geldi ama çözemediğim için soran gözlerle Aygöl hanıma baktım. Gülerek "Lugal-Gal" dedi. Yani Hitit dilinde 'Büyük Kral'. Dondum kaldım. "Yani" dedim, "Bu Hattuşa'da oturan Büyük Hitit Kralı'nı mı ait?" Aygöl hanım, "Evet

onun sarayına ait. Biz Büyük Kral'ın hiç değilse belirli bir dönem burada oturduğunu sanıyoruz" yanıtı verdi. "O zaman burası Hitit Kralı için tıpkı günümüzdeki İngiltere Kraliçesi'nin yazlık rezidansı gibi bir görev görmüş olmalı."

Aygöl hanım yine gülerek "Daha ötesi. Şapinuva bir dönem Hititlere başkentlik etmiş gibi görünüyor" dedi. Hitit Kralı Muvatalli'nin Kadeş Savaşı'na giderken başkenti Hattuşa'dan Tarhuntaşşa'ya taşıdığı düşünülürse Şapinuva'nın da bir süre başkent olması mümkün. Sonra tabletlere ve çarşıda bulunan mühürlere geldi sıra. Sevgin de ben de her tablete baktığımızda daha fazla heyecanlanıyorduk. Benzer tabletleri müzelerde görmüş olmak farklı bir şeydi. Bu tabletleri gören çok az sayıda kişi arasına girmiştik. Küçükçük küçükçük çivi yazılı tabletler. Tabletler, ıslak kil üzerine üçgen biçiminde yontulmuş ince tahta çubukların bastırılmasıyla yazılan yazılardan oluşuyor. Bu tahta çubuk kil üzerine bastırıldığında

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

çiviye benzer izler bıraktığı için bu tür yazıya 'çivi yazısı' deniyor. Sonra tabletler pişiriliyor ve öylece saklanıyor. Son derecede sağlam. İyi ki de öyle. Yoksa geriye hiçbir iz kalmazdı. Kim bilir neler yazılı, ne kadar önemli olaylar ve ilişkiler anlatılıyor. Aygül hanım bunları tek tek okuyup değerlendirmeye çalışıyor. Değerlendirmeleri bittiğinde ortaya müthiş bir bilgi hazinesi çıkacak.

Tam çivi yazısının heyecanına dalıp gitmişken cep telefonum çaldı. Meral Okay "Biz Şapinuva'dayız, siz neredesiniz?" diye soruyor. Oysa biz onları kazı evinden alıp da oraya götürmeyi planlıyorduk. Hemen Şapinuva'ya gittik. Baktım Meral Okay kazı ekibiyle çoktan kaynaşmış. Oysa ben onu "Ve karşınızda Meral Okay" diyerek takdim etmeyi düşünmüştüm. Herkes Meral Okay'la meşgulken ben de malayı ve fırçayı alıp Mustafa Süel ve Esmâ Reyhan'ın yanında kazıya daldım. İçimde bir istek, şu ortostadın kırık parçasını bulabilsem diye. Ama bu işler öyle kolay değil. Kazının ortasında geleceksin, malayı alıp iki üç yer kazacaksın ve parçayı

bulacaksın. Yok öyle şey. Burayı 10 yıldır kazıyorlar. Yine de 3 bin 500 yıllık bir tarihi ellemek ve kazmak müthiş bir şey (Bir de o parçayı tesadüf eseri bulabilseydim o zaman görecektiniz siz beni).

Kazı hakkında ilk kapsamlı sunuş

Birden fark ettim ki kendimi kaptırmış, kazı ve Şapinuva hakkında Meral Okay, Aslı Perker ve Emrah Cengiz'e bilgiler veriyorum. Söyleşiler yaptık. Ortostadı, A ve B bölümleriyle Ağılönü'nü de görüntüledikten sonra çalışma günü bitti. Sonra kazı evindeki buluntuları görüntüledi arkadaşlar. Böylece Şapinuva kazısı ve bulguları kamuoyuna ilk kez böyle kapsamlı sunulmuş olacak. İleriki yıllarda ortaya çıkacak yeni bulgularla çok daha görkemli sunumlar yapılacağı kuşkusuz.

Kent ikiye bölünmüş

Şapinuva tıpkı Hattuşa gibi iki bölümden
[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

oluşuyor: Aşağı kent ve yukarı kent. Şu anda kazılan yer Şapinuva'nın aşağı kent bölümü. Eğer Ağılönü mevkii yukarı kentin bir parçası değilse, yukarı kente henüz hiç girilmemiş demektir. Yukarı kentin, tepelerin yamacında uzandığı düşünülüyor. Kamulaştırma işlemleri sürüyor. Yukarı kentten de pek çok şey çıkacak büyük olasılıkla. Belki saray, tapınaklar, arşivler ve idare binaları. Ve belki bazı konutlar. Sonraki yıllar bize çok şeyler gösterecek kuşkusuz ve Hitit uygarlığı gizeminin bir bölümünün daha çözülmesine yardımcı olacak.

Çorum Haber Gazetesi yönetim kurulu üyeleri ve gazetenin genel yayın yönetmeni Mehmet Yolyapar da kazıda bizimle birlikte bulundu. O da gazetesi için görüntüledi bu olağanüstü kenti. Akşam Çorum Haber Gazetesi ile Otel Anitta'nın ortaklaşa düzenlediği söyleşi ve imza gecesine katıldık.

'Anitta'nın Laneti'ne Anitta'da imza

'Anitta'nın Laneti' kitabının Otel Anitta'da düzenlenen bir günde imzaya açılması çok hoştu doğrusu. 'Anitta'nın Laneti'nin Otel Anitta ile hiçbir ilgisi yok. Tek ilgi ikisinin de adını Hititlerin bilinen ikinci kralı Anitta'dan alması. Gece otelde kaldık. Hitit uygarlığının başkenti Hattuşa'yı, Şapinuva'yı, Alacahöyük'ü görmek için Çorum'a gideceklere bu otelde kalmalarını öneririm. Temiz ve özenli.

Çivi yazısını okumak için

Çivi yazısını okumak müthiş bir şey. Her şeyden önce bu yazının kime ait olduğunu bileceksiniz. Yani Hitit dilinde mi yazılmış yoksa Hurri dilinde mi? Çivi yazısını kullanan başka kavimler de var. Dolayısıyla öncelikle çivi yazısının hangi

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

dilde yazılmış olduğunu anlamak gerekiyor.

Diyelim ki elinizde Hitit dilinde ve çivi yazısıyla yazılmış bir tablet var. Bunların Hititçe karşılıklarını bulup Latin alfabesine dönüştürmek gerekli. Diyelim ki bunları yaptınız ve karşınıza heceler çıktı. O hecelerin anlamlarını bulmadan bir yere varamazsınız. Tabletler kırık ve dolayısıyla heceler bölündüğü için iş iyice zorlaşıyor. Çivi yazılı tabletler, tablet üzerinden değil bunlardan kopya edilen kâğıtlardan okunuyor.

Hitit başkenti Hattuşa

Boğazkale (Hattuşa) Belediye Başkanı İbrahim Bostanlı, Çorum'daki söyleşiye gelmişti. Radikal'de 'Hattuşa'dan bir mektup' başlıklı köşe yazımı okuyanlar hatırlayacaklar. İbrahim bey o mektubu yazan kişi. Beni ve

eşimi Boğazkale'ye davet etti. Ertesi sabah Boğazkale'ye, Hitit başkentine doğru yola çıktık.

Bu Boğazkale adına hiç alışamadım. 4 bin yıllık Hattuşa'yı Türkçe olmadığı için Boğazkale yapmışız. Bana sorarsanız büyük hata. Bu tür tarihi yerleri özgün adlarıyla korumak en akıllıca iş olur. Bu, turistler açısından da büyük kolaylık sağlar. Aksi takdirde Ankara'nın adını da değiştirmemiz gerekecek. Çünkü Ankara'nın özgün adı olan Ankyra da Frigçe gemi çıpasından geliyor.

Almanlar biliyor, biz bilmiyoruz

Bir devlet büyüğümüz Almanya'ya ziyarete gittiğinde Almanlar kendisine Hattuşa'daki kazıyı sorunca konuyu bilmediği için mahcup olmuş. Bu yüzden Hattuşa'yı görmeye karar vermiş. Yani Almanlar Hattuşa'yı sormasa belki de ölene kadar oraları görmeyecekti.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Boğazkale'de, ilçenin önde gelenleriyle söyleşi yaptık. Ve Hattuşa kazı evine gittik. Kazı evine giderken benim arabama bindik. Çünkü belediye başkanının otomobili yok. Kendisine resmi araç verilmemiş. Yani belediye başkanı Hattuşa'yı görmeye ya yürüyerek gidecek ya da birisinden araç isteyecek. Bırakın otomobili, faksı bile yeni alınmış. Buna karşılık Boğazkale'deki Hattuşa kazı evi, Ortaköy'deki Şapinuva kazı eviyle karşılaştırılamayacak kadar lüks. Bu da çok normal çünkü Hattuşa neredeyse 100 yıldır kazılıyor. Üstelik Almanların Hattuşa'ya özel ilgisi ve maddi katkısı var. Hattuşa kazısını 1994'ten bu yana Jürgen Seeher ve eşi Ayşe Baykal Seeher yürütüyor. Asistanları da var. Kazı evinde Hattuşa kazısı üzerine konuştuk Seeher çiftiyle. Bize yeni buldukları bir mühür ile el biçimindeki iki sunu kabını gösterdiler. Sunu kapları Şapinuva'da bulunanlarla aynı stilde. Geçen yıl Hattuşa'yı gezerken Jürgen Seeher'in Hattuşa Rehberi (Hitit Başkentinde Bir Gün) adlı kitabını okumuş ve

birçok yeni şey öğrenmiştim. Sevgin'le birlikte kenti gezerken Seeher ve arkadaşları kazı yapıyorlardı. Bugün söyleşimizden anlıyorum ki o

zaman havuz-ları ortaya çıkarmaya uğraşıyorlarmış. Kazıyı uzaktan izledik. Tanışmadığımız için rahatsız etmemek için yanına gitmedik. Oysa gitsek daha yakından izlemek olanağı olurmuş. Seeher çifti son derecede candan insanlar. Bize geçen yıl bulup bu yıl bir bölümünü açtıkları beş su havuzunun çizimini gösterdiler.

Yeraltını okumanın yolları

Yerin altında bir şeyler olduğunu anlamanın, birbirine rakip olmayan, birkaç yolu var. İlki köylülerin bulup getirdiği tablet, küp parçası gibi şeylerin olduğu yeri kazmak. Bu en basiti. İkincisi höyük denilen ve doğal yapıdan farklı, sonradan oluştuğu anlaşılan toprak tepeliklerini kazmak. Üçüncüsü teknolojiyi kullanmak. Seeher, Hattuşa'da

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

teknolojiyi kullanıyor. Altında bir şeyler olduğunu düşündükleri yere elektrik akımı verip hız ve yoğunluk ölçüyorlar. Bu ölçümleri bilgisayara yükleyip de tarayınca sonuç ortaya çıkıyor.

Seeher bize havuzların nasıl bulunduğunu bilgisayar çıktıklarıyla gösterdi. Çıktılar, havuzları olduğu gibi gösteriyor. Sonra bunların üç yerine açılan çukurlar, aranılan havuzlara ulaşıldığını ortaya koyuyor.

Zamanımız dar olmasaydı Hattuşa'da da kazıya katılmak için izin isteyecektim Seeher'den. Ama zamanımız yoktu. Jürgen ve Ayşe Baykal Seeher'e veda edip ayrıldık kazı evinden.

Uzun uzun Boğazkale'ye baktım. Hitit başkentinin 3 bin 500 yıl öncesinden daha bakımsız olduğu konusunda belediye başkanının yazdığı mektupta hiçbir abartı olmadığını gördüm. Belediye Başkanı ne düşündüğümü anlamış olmalı ki "Mahfi bey" dedi, "Turist gelince sevinemiyoruz. Tam tersine şikâyet edecek diye korkuyoruz.

Tuvaletimiz yok, hiçbir şeyimiz yok. Gelirlerimiz bu ilçenin bakımını yapmaya yeterli değil. Ören yeri gelirlerini alamıyoruz ki bir şeyler yapalım."

Boğazkalelilere teşekkür edip Hitit topraklarından yavaş yavaş ayrıldık. Gerçekten yavaş yavaş, çünkü daha önce de belirttiğim gibi Çorum-Ankara yolunda hızlı gidilemiyor.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERDE BAYRAM

Anadolu'da bayramlar uzun süreli oluyor. Bu, yeni bir şey değil. Hititlerin bayramları da hem sayıca çok hem de uzun süreliydi. Üstelik genel bazı bayramların yanı sıra her kentin kendine özgü bayramları da vardı. Yalnızca başkent Hattuşa'da kutlanan bayramların sayısının 16 olduğu biliniyor. Bunların her birinin süresi üç gündü. Dolayısıyla bu bayramların toplamı 45 gün sürüyordu. Bunlara bir ay süren Purulli bayramını da eklersek bayram kutlamalarının 75 günlük bir süreye yayıldığını, bir başka deyişle yılın dörtte birini kapsadığını anlamış oluruz.

Bu bayramlara halkın katılımının ne derecede olduğunu, işlerin bayramlar süresince tatil edilip edilmediğini bilmiyoruz. Buna karşılık bayramların bir bölümünde şarkıcı, çalgıcı, gösterici gibi kişilerin görev aldığını bildiğimiz için halkın katılımının da söz konusu olduğunu kabul etmemiz

gerek. Bazı bayramlar başrahip konumunda olan kralın, kraliçenin ve devletin önde gelen görevlilerinin katılımıyla sınırlıydı. Buna karşılık Purulli bayramı, bir bayramdan çok bir festival havasında yapılırdı. Amacı ilkbaharın gelişini kutlamak, doğanın yeniden canlanmasını selamlamaktı. Bayram kutlamaları sırasında Hitit efsanelerinin en ünlüleri olan cennetten düşen ay, cennet krallığı, Ullikummuş'un şarkısı, İlluyanka efsanesi, Telipinu efsanesi canlandırılırdı. İlkbaharın kışı yenmesinin, bir başka deyişle doğanın yeniden doğuşunu kutlamanın bayramı olan Purulli bayramında canlandırılan İlluyanka efsanesi, özetle Fırtına Tanrısı ile dev yılan İlluyanka arasındaki savaşı anlatır. Bu savaşta Fırtına Tanrısı, İlluyanka'ya yenilince bütün tanrıları yardıma çağırır. Tanrıça İnara duruma el koyar ve bir festival düzenler. Amacı festivale İlluyanka'yı da çağırıp sarhoş etmek ve onu Fırtına Tanrısı'na teslim etmektir. Bu planını gerçekleştirmek için Hupaşıya adlı bir ölümlüden yardım ister. Hupaşıya bu [**Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!**](#)

yardıma Tanrıça İnara ile yatma koşuluyla razı olur. Tanrıça İnara süslenerek İlluyanka'nın inine gider ve onu festivale davet eder. Festivalde gerçekten de sarhoş olan İlluyanka'yı Hupaşıya bir ip ile bağlar ve Fırtına Tanrısı'na teslim eder. Fırtına Tanrısı İlluyanka'yı öldürür ve böylece ilkbahar, zorlu bir savaştan sonra kışı yenmiş ve dünyaya yenilenmeyi, yeniden doğuşu geri getirmiş olur. Efsanenin son bölümünde Tanrıça İnara, kendisine yardım eden ölümlü Hupaşıya'yı anlaşmalarına sadık kalmadığı için öldürür.

İlluyanka efsanesi değişik versiyonlarla sonraki uygarlıklara da yansımış ve günümüze kadar gelmiştir. Bugünkü bahar bayramı şenliklerinin kökeninde bu efsane ve baharın gelişi, ya da başka bir ifadeyle doğanın yeniden canlanması sevinci yatmaktadır.

MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısında tamamlandığı anlaşılan Yazılıkaya açık hava tapınağı Hattuşa'nın yaklaşık iki kilometre kadar kuzey doğusunda yer almaktadır. Büyük kayalara

oyularak yapılmış tanrı resimleri büyük bir buluşmayı canlandırmaktadır. Hitit panteonunun en önemli tanrıları ile tanrıçaları karşılıklı kayalar üzerinde baştanrı Teşup ile baştanrıça Hepat'ın arkasında merkeze doğru yürüyüş halinde resmedilmiştir. Yazılıkaya'nın içine girildiğinde burası insana küçük çapta bir arena, bir stadyum duygusu vermektedir. Büyük olasılıkla büyük bayram ve festivaller burada kutlanıyordu. Hititlerin sosyal yapısını incelemenin en önemli katkısı günümüzde karşımıza çıkan pek çok konunun Anadolu'da binlerce yıldan beri var olduğunu kavramamızdır. Bugün bayramların ve dolayısıyla tatil sürelerinin uzunluğundan ve bu sürelerin uzunluğunun bizim ekonomik anlamda geri düşmemize yol açtığından şikâyet ediyoruz. Oysa Hititler bizden çok daha uzun süreli bayramlara ve dolayısıyla tatillere sahip oldukları halde çağının en ileri üç uygarlığından birisi konumuna yükselmişti. Bayramınız kutlu olsun!

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT BİRLİĞİ

Avrupa Birliği'ne girmeye çabalayan Türkiye'nin topraklarında bundan 3500 yıl önce Hitit birliği kurulmuştu. Babası II. Sethi'nin yaptığı Mısır'ın egemenlik alanlarını genişletme çabasını sürdürmek isteyen Firavun II. Ramses, tahta çıkışının 5. yılında, Hititlerin, Mısır egemenliğinden koparıp aldıkları bugünkü Suriye'deki toprakları geri almak için harekete geçti. Bu yolculukta ilk hedefi Asi Irmağı'nın hemen kıyısında yer alan Kadeş kale kentini ele geçirmekti.

O sırada Hitit tahtında oturan Kral II. Muvatalli, II. Ramses'in böyle bir sefere çıkacağı duyumunu çoktan almış ve Hitit başkentini bugünkü Çorum/Boğazkale'de yer alan Hattuşa'dan güneydeki Tarhuntaşşa'ya taşımıştı. Bu taşınma kimilerine göre lojistik destek açısından savaş alanına yakın yere gitmekle ilgiliydi, kimilerine

göre de II. Muvatalli'nin, kardeşi Hakpiş kralı III. Hattuşili'nin desteğini alabilmek için Hattuşa'yı ona bırakmış olmasının sonucuydu. II. Muvatalli, II. Ramses'in niyetini öğrendiğinde Anadolu'da savaş birliği çağrısı yapmış ve Hititlere bağlı krallıkları kendisine destek olmaya davet etmişti. Bu çağrısına olumlu yanıt aldıktan sonra savaş planlarını yapmıştı.

Kadeş savaşına giderken Hitit birliğini oluşturan krallıkların sayısı 15 idi. Bunlar: Hakpiş, Pitassa, Seha Nehri Ülkesi, Arzaha Ülkesi (Viluşa, Mira, Hapalla), Lukka, Masa, Karkisa, Aravanna, Kizzuvatna, Kargamış, Mitanni, Ugarit, Halpa, Nuhaşşe ve Kadeş idi. Mark Healy'nin Kadeş Savaşı adlı kitabında Hititlerin 5 bin asker ile katıldığı bu birliğin toplam olarak 30 bin asker sayısına ulaştığı sanılıyor. Sonuçta savaşı Hititler kazandı. II. Ramses ne Kadeş'i ne de Amurru topraklarını ele geçire bildi. Böylece Anadolu'nun yanı sıra Suriye topraklarının önemli bir bölümü de Hititlere kalmış oldu.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Bu, aslında ikinci Hitit birliğiydi. İlk Hitit birliği bir Anadolu birliği biçiminde kurulmuştu. M.Ö. bin 700'lerde başlayan Hitit çıkışı, yüzlerce yıl süren Asur ticaret kolonisi sömürsüne son vererek Anadolu birliğinin oluşmasını sağladı. Bu birlik Anadolu'yu birdenbire Mezopotamya'nın ekonomik gücüne ortak etti. O zamana kadar hiçbir kent krallığı bir Anadolu birliği sağlayamamış ve dolayısıyla Mezopotamya güçlerinin sömürsüne açık kalmıştı. Asurlular, Anadolu'yu bir anlamda ticaret üssü haline getirmişler, borç vererek, yüksek faizler uygulayarak Anadolu'daki krallıkların bir güç olmasını önlemişlerdi. Bu kısır döngüyü Hititler kırdı. Önce Anadolu birliğini sağlayarak, sonra da Mısır'a karşı güç gösterisi yaparak yaşadıkları yüzyıllara damgalarını vurdular. Bunu yaparken herkesin dinine, inancına saygı gösterdiler, hiç kimseye kendi dinsel inançlarını empoze etmediler.

ABD ve Japonya karşısında ikinci, hatta üçüncü plana düşen Fransa ve Almanya'nın bir Avrupa birliği kurarak güçlerini bir araya getirme

düşüncesiyle Hititlerin Mezopotamya'ya karşı Anadolu birliği oluşturma çabası arasındaki tek fark 3 bin 500 yıllık zaman dilimidir. Hititler bu gücü oluştururken Anadolu'daki hiçbir krallığı kenarda bırakmadılar. Hepsinin bu birliğe farklı bir güç katacağının bilincindeydiler. Ve öyle de oldu.

Bundan 3 bin 500 yıl öncesinde olduğu gibi bugün de Anadolu ancak ve ancak bir birlik oluşturduğunda önemli bir yer olmaktadır. Hititlerden sonra o birliği oluşturabilen toplumlar imparatorluklar kurmuş ve dünya gücü olmuşlardır. İşte Bizans, işte Selçuklular, işte Osmanlılar.

Avrupa Birliği üyeliğine ilk adımı atmanın eşiğinde olan Türkiye'nin hoşgörüsüyle, barışla, insan haklarıyla, farklı dinsel inançlara ve aynı dinin farklı mezheplerine göstereceği saygıyla ilk önce kendi iç birliğini yani Anadolu birliğini sağlamlaştırması gerekiyor. Anadolu birliğini gerçekleştiren bir Türkiye'nin AB üyeliğini gerçekleştirmesi çok daha kolay olacaktır.

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

HİTİT DERSLERİ

M.Ö. 3000 ile M.Ö. 1200 arasını kapsadığı kabul edilen bronz çağındaki ülkelerin ekonomileri büyük ölçüde tarıma dayalıydı. İki türlü ekonomik yapı vardı: (1) kendi üretimiyle geçinen ülkeler (ki bunların üretimi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalıydı), (2) kendi üretimleri yetmediği için başkalarının üretiminden savaş ganimeti ya da haraca bağlamak yoluyla pay alanlar (ki Hititler bu ikinci kategorideydi.)

O dönemde sulama bugünkü kadar gelişmediği için tarım alanları ikiye ayrılarak incelenebilir:

(1) Her yıl belli bir düzenle taşıdığı için çevresini doğal olarak sulayan nehirlerin çevresinde gelişen ve sürekli verimli olan tarım alanları (Mısır'daki

Nil Nehri çevresindeki tarım alanları gibi), (2) Yağmurla sulanan ve dolayısıyla sürekli bir verimliliğe sahip olmayan tarım alanları (Kızılırmak çevresindeki Hitit tarım alanları gibi.)

Her ne kadar Hitit ülkesi de büyük bir nehrin (Kızılırmak) çevresinde kurulu olsa da Mısır gibi şanslı değildi. Çünkü Kızılırmak, Nil Nehri gibi düzenli bir taşma gösterip de çevresinde yağmur dışında sulanmış bir alan yaratmıyordu. Dolayısıyla zaman zaman yaşanan kuraklıklar tarımsal üretimi düşürüyor ve ekonomik sıkıntılar yaratıyordu.

Bunun sonucu olarak Hititler, başkalarının üretiminden pay almayı ekonomilerinin bir parçası haline getirmişlerdi. O nedenle ki Hititler her yılın bahar aylarında komşu ülkelere sefere çıkar, onlardan ganimet alarak dönerlerdi. Bağlı krallıklardan da haraç alırlardı. Bir başka ifadeyle ***Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!***

Hitit ekonomisinde tarımsal üretimin yanında en önemli gelir kaynağı savaşlardı. Hititler için esas olan barış değil savaştı. Çünkü kıtlık zamanlarında ayakta durabilmeleri savaşlarda elde edecekleri ganimet ve haraçlara bağlıydı.

Tarımsal üretimden alınan sahhan adlı vergi, devlet için yapılması gereken luzzi adlı hizmet (angarya), yabancı tüccarların kente mal getirip satması karşılığında alınan gümrük vergisi, savaşlardan elde edilen ganimetler ve bağlı krallıklardan alınan haraçlar Hitit mali sisteminin temel taşlarını oluşturuyordu. Hititlerden önceki dönemde Anadolu'da dış ticaret işlemlerine uygulanan ve nishatum adını taşıyan vergi yüzde 3 ile 5 arasında değişen bir orana sahipti. Hititlerde bu verginin, adı nishatum olmasa da, devam ettiğine ilişkin kayıtlar vardır. Her ne kadar tapınakların kendi tarım alanları olsa da bunun onlara yeterli olmadığını ve saray

gelirlerinden bir bölümünün tapınaklara tahsis edildiğini tahmin ediyoruz. Gerçekten de Hitit kralının aynı zamanda Hitit dinsel sisteminin başrahibi olduğunu dikkate aldığımızda sarayın tapınaklara mali destek yaptığını kabul etmemiz doğru olacaktır. Böylece bir anlamda günümüzdeki mali tevzin (merkezi idareyle ötekiler arasında kamu gelirlerinin paylaşımı) sistemine benzer bir sistem günümüzden 3500 yıl önce kurulmuş görünüyor.

M.Ö. 1200 dolaylarında Hitit İmparatorluğu'nun da aralarında bulunduğu Anadolu'daki krallıkların çoğu deniz kavimlerinin saldırısı sonucu yıkılıp gitti. Anadolu krallıklarının deniz kavimleri karşısında direnmemesinin temel nedeni Anadolu'da yaşanan uzun süreli kuraklığın yarattığı zayıflamaya bağlı görünüyor. Tarımsal üretimin hızla gerilemesi, sarayın bu üretimden aldığı

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

vergileri de düşürmüş ve sarayın finanse ettiği askeri seferleri zayıflatmış olsa gerek. Hititlerin savaş yeteneğindeki gerilemenin yarattığı haraç ve ganimet eksilmesinin de yıkılışa önemli etkisi olsa gerek.

M.Ö. 13. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan taht kavgalarıyla kuraklığın birleşmesi sonucunda Hititlerin askerinin gücünün zayıflamış olduğu anlaşılıyor. Bunun sonucunda Hititler, II. Ramses'le giriştikleri Kadeş Savaşı'nda başardıkları Anadolu güçbirliğini deniz kavimlerine karşı tekrarlayamamış ve yıkılmışlardır. 3500 yıl öncesinin bize verdiği ders bu topraklarda ayakta durmanın yolunun Anadolu birliğini sağlamaktan geçtiği dersidir.

ŞAPİNUVA'DA YENİ İZLER

Hitit kenti Şapinuva'da yeni bulgular ortaya çıkmaya devam ediyor. Çorum'un Ortaköy ilçesinde bulunan Şapinuva, aşağı yukarı 15 yıldır kazılıyor. Kazıyı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Profesör Dr. Aygül Süel yürütüyor. Bu yılki kazıya 25 uzman ve 40 işçi olmak üzere toplam 65 kişi katılmış. Bu kazılarda surlar, sanayide kullanılan bir fırın ve tören amacıyla kullanıldığı tahmin edilen, yaklaşık 1000 metrekare genişliğinde bir meydan çıkarılmış ortaya. Şu ana kadar henüz 80 metrelik bölümü ortaya çıkarılan surun iki metre eninde olduğu ve kenti çevrelediği anlatılıyor. Dönemin tipik kale-kent anlayışına uygun olarak yapılmış bir kent olduğu anlaşılan Şapinuva'da bu surların dibinde de su kanalları çıkarılmış orta yere. Ayrıca kazılar sırasında bulunan çömlekler, testiler, [**Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!**](#)

adak kapları arasında en ilginç bir süzgeç kapağı. Prof. Dr. Aygöl Süel bu kapağın makarna gibi yiyeceklerin suyunu süzmekte kullanıldığını tahmin ettiğini açıklıyor.

Kazı heyeti başkanının açıkladığı çok önemli bir konu daha var. Buna göre Hitit Kralı III. Tuthaliya ve eşi Taduhepa'nın mühürlerinin bulunmasıyla, Şapinuva'nın, Hitit İmparatorluğu'na bir dönem başkentlik yaptığının kesinleştiği ve bu kentin imparatorluğun en büyük kentlerinden birisi olduğu kanıtlanmış oluyor. Bununla birlikte benim kafamı kurcalayan ve yanıtını bulamadığım bir soru var. Şapinuva başkent Hattuşa'ya çok yakın bir yer. Hattuşa varken burası niçin başkent olsun? Hitit tarihinde Hattuşa'nın bırakılıp başkent taşındığı bir başka yer var: Tarhuntaşşa. Akdeniz bölgesindeki Tarhuntaşşa'yı başkent yapan kral, aynı zamanda Mısır Firavunu II. Ramses ile Kadeş Savaşı'nı yapan kişi olan, Muvatalli.

Tarhuntaşşa'nın niçin Hattuşa yerine başkent yapıldığıyla ilgili iki teori var. Bunlardan ilkinde göre Kadeş Savaşı'na hazırlanan Muvatalli'nin Kadeş'e daha yakın bir yer olan Tarhuntaşşa'yı başkent yapmasının nedeni lojistik kolaylığı sağlamak içindi. Savaşın uzun süreceğini hesaplayan Muvatalli, başkenti Tarhuntaşşa'ya taşıırken tanrı heykellerini de yanında götürüyor. Böylece kendisi ve ordusu uzaktayken, doğu Karadeniz'de yerleşik olan ve ikide birde Hattuşa'ya saldırıp, yağmalayan Kaşka'ların başkente saldırıp tanrı heykellerini çalmalarına engel olmayı planlıyor. İkinci teoriye göre ise Muvatalli tahtta hak iddia eden kardeşi Hakpiş Kralı III. Hattuşili ile imparatorluğu paylaşıyor. Hattuşa, başyazman (dışişleri bakanı konumunda) Mitannamuva'nın yönetimine terk ediliyor. Kadeş Savaşı'nda iki kardeş birlikte savaşa giriyorlar. Bu

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

ikinci teori akla daha yakın görünüyor. Çünkü savaştan sonra Muvatalli Hattuşa'ya dönmemiş ve Tarhuntaşşa'da kalmış. Hattuşa'nın yeniden başkent olması tahta geçen oğlu Urhi Teşup zamanında gerçekleşmiş. Ne var ki Urhi Teşup'un krallığı uzun sürmemiş. Babasının zamanından beri tahtta hak iddia eden amcası III. Hattuşili, Urhi Teşup'u devirerek tahta çıkmış ve Hattuşa'nın başkentliğini devam ettirmiş.

Prof. Dr. Aygöl Süel'in, Şapinuva kazısında mühürlerini bulduğu Hitit Kralı III. Tuthaliya'nın krallık dönemi MÖ 1375 ile 1355 arasını kapsıyor. Bu dönemdeki isimlerde bazı karışıklıklar var. Örneğin tahta geçtiği sanılan Genç Tuthaliya diye bir kral var. Bunun III. Tuthaliya ile aynı kişi olup olmadığı tam olarak açık değil. Sonra Hitit kral listesinde yer almayan II. Hattuşili diye birisi var. II. Hattuşili'nin tahta geçip geçmediği de çözümlenmiş değil. Bu durumda insanın aklına

Tarhuntaşşa ve Hattuşa ikilemine uygun bir olasılık geliyor. Yani III. Tuthaliya ile birlikte tahtta hak iddia eden birileri olabilir ve III. Tuthaliya, Hattuşa'yı bunlara bırakıp başkent yaptığı Şapinuva'ya taşınmış olabilir.

Hitit tarihinin bilinmeyenleri inanılmaz sürprizlere gebe. Bu sürprizlerin önemli bir bölümü Şapinuva kazılarından gelecek. Özel kesimi bu kazıya destek olmaya çağırıyorum.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT TOPRAKLARINDA

Geçen hafta Çorum'da Hitit Festivali vardı. Festival dolayısıyla Çorum Müzesi'nde bir konferans verdim ve 'Hitit Ekonomisi' başlıklı çalışmamın müsveddelerini ilk kez tartışmaya açtım. Ardından 'Hattuşa'ya Mektup' yarışmasının ödül töreni yapıldı. Birincilik ödülü 500 milyon lira olduğu ve 3-5 sayfalık bir mektupla katılmak mümkün olduğu için Çorumlu gençlerin bu yarışmaya ilgi göstereceğini ve dolayısıyla en az bir kaç bin mektup geleceğini sanmıştım. Çorum'dan Gazanfer Eryüksel arayıp da yarışmaya toplam 30 mektup geldiğini söylediğinde hayal kırıklığına uğradım. Yarışmanın birincisi Ahmet İlbars oldu. Bu yılki Hitit Festivali'nin bir yeniliği de Hitit

Moda Defilesi idi. Tekstil yüksekokulu mezunu olan 20 yaşındaki Ayşenur Şahinci'nin Hitit kıyafetlerini bir defile ile sunacağını ilk kez Çorum'dan Ali Alakoç'dan öğrenmiş ve çok heyecanlanmıştım. Defile, Anitta Otel'de yapıldı. Çorum'da ne zaman bir faaliyet olsa Anitta Otel'e gidiyoruz ve her zaman büyük misafirperverlik görüyoruz. Defilede 30'dan fazla giysi sunuldu. Elbiseler, kumaşlar, dikişler ve sunum çok iyiydi. Ayşenur Şahinci bir ay gibi kısacık bir süre içinde müthiş bir iş başarmış. Ayşenur'u bu başarısının yanı sıra asıl olarak Çorumlu gençlere örnek olduğu için kutlamak istiyorum. Bu defileyi destekleyen Ece Grubu, Hakkı Bilal Mağazacılık A.Ş., Uğur Makine Grubu ile bu defileye katkıda bulunan diğer kişi ve kurumları da kutluyorum. Ne var ki bütün bu tanıtım faaliyetlerine hep aynı kişiler ve kurumlar destek oluyor. Artık bu işlere Çorum esnafının da gücüyle orantılı olarak katkı yapması gerekli.

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

Vali Erhan Tanju, çok anlamlı bir işe girişmiş ve eskimeye, yıpranmaya yüz tutmuş kazı fotoğraflarını hem onarttırmış hem de dijital arşive geçirmiş. Çok doğru bir sloganı var: 'Bu iş leblebiyle olmaz. Tanıtımın merkezine Hititleri koymamız gerekir' diyor. Belediye Başkanı Turan Atlamaz da tanıtım için kolları sıvamış. Hitit temasını da içine alan bir dizi filmin Çorum'da yapılması fikrini ortaya atıyor. Gerçekten de arkeolojiyi ve kazıları içine alan bir dizi çekilebilir.

Hitit topraklarına gitmişken Alacahöyük ve Hattuşa'ya uğramamak olmazdı. Alacahöyük'ü otlarla kaplanmış halde bulduk. Bir süredir kapalı olan müze açılmış ama biz gittiğimizde elektrikler kesik olduğu için karanlıkta dolaştık müzeyi. Hattuşa ise oldukça iyi durumda. Otları temizlenmiş, bakımlı. Hattuşa kazı heyetinden Ayşe Baykal Seeher, arkadaşlarıyla birlikte bundan 3 bin 500 yıl önceki tekniği kullanarak kerpiç tuğlalar üretiyor ve bunları kentin girişindeki temel sur taşlarının üzerine yerleştiriyor. Böylece surlar görsellik kazanıyor ve Hattuşa'nın eski Mısır

kentlerine göre en önemli dezavantajı giderilmeye çalışılıyor. Bu çalışma eğer aynı yerdeki yamaç evine de taşınabilirse gerçekten müthiş olacak. Ayşe Baykal Seeher ile ayaküstü sohbet ettik. "Biz" diyor "çok amatörce giriştik bu işe. Bu kadar çaba ve para gerektireceğini bilsem korkar, girişmezdim." Ve ekliyor: "Hitit kralları bu işleri kesinlikle kölelere yaptırmışlar, başka türlü olamaz." Kazı heyeti başkanı Jürgen Seeher'e, eşi Ayşe Baykal Seeher'e ve bütün kazı heyeti ile onları destekleyenlere teşekkür borçluyuz.

Hattuşa ile Alacahöyük arasındaki bakım farkını yaratan şey sponsorluk müessesesi. Hattuşa'yı Alman Arkeoloji Enstitüsü ve JTI destekliyor, Alacahöyük'ü destekleyen yok. Devletin ayırdığı parayla da bu kadar oluyor. Özel kesimin bu çok önemli antik kente sahip çıkması gerekiyor. Bizim için büyük bir hazine olan bu geçmişi yabani otlara terk edemeyiz.

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

Dönüş yolunda Sungurlu'da Mavi Ocak Motel'de mola verdik. Biz oradayken iki otobüs Japon geldi yemeğe. Onlarla Hattuşa'yı gezerken de karşılaşmıştık. İki günde bir Japonların turlarla gelip buraları gezdiğini anlattı Mustafa Mavi. Binlerce kilometre öteden gelen Japonlar, 3 bin yıl arayla aynı toprakları paylaştığımız Hititlere bizden fazla ilgi duyuyor.

HATTUŞA'YA MEKTUP

Binlerce yıldır bu topraklarda birileri yaşıyor. Son bin yılda Türkler var buralarda. Ondan önce Ahhi Hayasa'dan, Kommagena'ya; Frigya'dan, Bizans'a; Selçuklu'dan, Osmanlı'ya kadar pek çok krallık ve imparatorluk kurulmuş. Eğer doğruysa Anadolu'da 42 uygarlık yaşamış bugüne kadar. Hititler bunların önemlilerinden birisi. 400 yıl boyunca (M.Ö. 1600 - 1200) Kızılırmak yayının içini, bugünkü Çorum'u merkez edinip bir dünya imparatorluğu kurmuşlar. Zamanın büyük imparatorluklarını dize getirmişler. Temmuz ayında yapılacak olan Hitit festivalinde Hattuşa'ya Mektup adı altında bir yarışma düzenlenmiş. İlk mektubu yazacağıma söz vermiştim geçen hafta. Şimdi bu

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

sözümü tutmanın zamanı.

"Bugün bile, o yıkık, dökük kalıntılarınla inanılmaz görünüyorsun Hattuşa kenti. Kim bilir 3500 yıl önce nasıl görkemliydin? Arada bir gelir gezerim sokaklarında. Yalnız başıma. Hayallere dalar, sanki 3500 yıl öncesinde zihnimde yolculuğa çıkarım. Sarayın aydınlığında bazen Murşili'yi tanrılara yalvarırken, bazen Şuppiluliuma'yı sefer emrini verirken görürüm. Kentin aşağısında pazaryerinin kurulduğunu, alışveriş yapıldığını hissederim. Sanki sinema seyrederek gibi. Notlar alırım sonra bir öyküde kullanabilmek için. Başka hiçbir yer, hiçbir kent bu duyguyu yaşatmıyor bana. Yazılıkaya'dan içeri girdiğimde sağımdan tanrıçalar, solumdan tanrılar başlar yürümeye. Kayalara yapılmış kabartmalar bana herkese görüldüğü gibi cansız görünmez. Ben, orada ilahi bir yürüyüş kolu görürüm. Ortada baştanrı ile baştanrıçanın buluştuğu yere doğru yürürlerken görürüm onları. Hayallerim gerçeğe dönüşür bazen ve farkında olmadan kenara çekilirim o yürüyüşün

ortasında ezilmemek için. Ne zaman uzaktan, bir tepenin üstünden bir süre baksam sana gözümde eski halin canlanır Hattuşa

kenti. Eskiden bazı resimler vardı, uzun süre dalıp bakınca üç boyutlu bir görüntü çıkardı ortaya. Sana baktığımda ben öyle görürüm resmi. Sen, koskoca kent, eski, görkemli halinle canlanırsın gözlerimin önünde. Yine notlar alırım defterime. Ama asıl merakımı çeken konuyu, yani 3500 yıl önce Hititlerin o düzeni nasıl sağladığını anlatmazsın kimseye. Hattuşa kenti! Sakladığın gizemler senin olsun, ama Hititlerin 3500 yıl önceki o inanılmaz temizliği ve düzeni nasıl sağladıklarını anlat bize. Ver o sakladığın kilden tabletlerin kalanlarını. Bugünümüze ışık tut."

Hattuşa'ya gidekseniz Çorum'da da kalın birkaç gün. Ve mutlaka Alacahöyük'ü gezin. Eğer

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

meraklıysanız tarihi solumaya, Ortaköy'deki Şapinuva'ya da gidin. Ama oraya gitmek zordur bilesiniz. Bir de 'Hititler' hakkında bir siyasi tarih kitabı okuyun. J.G.Macqueen'in, ya da O.R.Gurney'in Hititler adlı kitapları olabilir bunlar. Eğer İngilizce biliyorsanız Trevor Bryce'ın 'The Kingdom of the Hittite' adlı kitabını okuyun.

Özellikle bu sonuncuyu okurken oldukça şaşıracaksınız kimi sayfalarda. Bütün bu rutini gereği gibi yaparsanız eminim benim duyduklarımı duyacak, gördüklerimi görecek ve sanki 3500 yıl öncesinde yaşıyor gibi heyecanlanacaksınız o sokakları dolaşırken.

Yazılıkaya'ya pikniğe gider gibi gitmeyin. Orası piknik alanı değil. Oradaki tanrılar resmi geçidinin gerçek anlamını anlamak için mutlaka dersinizi çalışın. Size Jürgen Seeher'in Hattuşa rehberi adlı kitabını öneririm. Açın Yazılıkaya'daki resmi geçit sayfalarını ve her bir tanrı kabartmasını

çalışın. Ancak onları öğrendiğiniz zaman orada onları üçboyutlu, sanki canlıymış gibi görebilirsiniz.

Çorum'da hiç yabancılik çekmezsiniz. Çorumlular cana yakın insanlardır, bildiklerini sizinle paylaşırlar. Belki de en iyi zaman Hitit festivalinin yapılacağı zaman Çorum'a gitmek için. Hem geçen hafta yazdığım Hitit moda defilesini izlersiniz, hem de festivalin içinde olursunuz. Sonra Hattuşa'yı, Alacahöyük'ü gezer evinize dönersiniz

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERDE BAYRAM 2

Hititler, çok tanrılıydılar. O kadar çok tanrıları vardı ki onlara 'bin tanrılı halk', ülkelerine de 'bin tanrılı ülke' adı veriliyor. Hititlerin, tanrıları kadar olmasa da, bayramları da çoktu. Bu bayramların önemli bir bölümü doğayla bağlantılıydı: Ay bayramı, yıl bayramı, sonbahar bayramı, ilkbahar bayramı, gök gürültüsü bayramı. Hititlerin önemli bayramlarından birisi, aynı zamanda büyük bir festival niteliği de taşıyan ilkbahar bayramı ve Purulli Festivali'ydi. İlkbahar gelince, kış mevsiminin durgunluğundan çıkılır, doğanın yeniden canlanmasıyla yeni ürünler alınmaya başlanırdı. Purulli Festivali işte bu yeniden doğuşu kutlamak amacına yönelikti. O kadar önem verilen bir ayindi ki bazen krallar savaş

için gittikleri seferlerden buna katılmak üzere başkent Hattuşa'ya geri dönerlerdi.

Hititlerin bilinen bayram kutlamaları uzun süreli kutlamalardı. Bunları üst üste yazmaya kalksak neredeyse yılın dörtte biri bayramlarla geçiriliyordu. Yani bayramların uzun sürmesi bugüne özgü bir şey değil. Anadolu'da bayramlar binlerce yıldır uzun sürüyor. Bunun ekonomik gelişmeye olumsuz etkisi varsa, bu, en azından binlerce yıllık bir etki.

Hitit bayramlarında, tanrılara adanmış adaklar yerine getirilir, özel olarak hazırlanmış sunak yerlerinde onlara armağanlar sunulurdu. Tanrılar için hayvanlar da kurban edilir ve kurban edilen hayvandan kesilen etler yine aynı sunak bölmelerine konulmak suretiyle tanrılara sunulurdu. O.R.Gurney'in anlattığına göre: "Hayvanlar, kanlarının akması için boğazlarından kesilerek kurban edilirdi ve bu nedenle bir hayvanı

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

kurban ederken kullanılan kelimeler, yere dökülerek yerine getirilen bir içecek adağında veya libasyonda söylenenlerle aynıydı." (Hititler, Dost Yayınları, 2001, s. 129.) Bu tür bir kurban kesme işlemi sonucunda hayvanın kesilen etlerinin tapınaklardaki bölmelere adak olarak konulmasının yanı sıra, ekmeğin parçalara bölünüp adak bölmelerine konulduğunu, üzerine şarap döküldüğünü de biliyoruz. Bunların yanı sıra her mevsimde kentte yetişen ilk ürünlerden bir bölümünün yine bu bölmelere adak olarak konulması söz konusuydu.

Acaba tanrılar, kendileri için bırakılan bu kurbanlara ve diğer şeylere nasıl ulaşıyorlardı? Hititolog Profesör Aygül Süel, çözümlediği tabletlerden hareketle yukarıdaki soruyu şöyle yanıtlıyor: "Kurban maddeleri, öyle bir şekilde konulup sunulmalıydılar ki, tanrılar onları insanlara göre, esrarlı ve anlaşılmaz bir tarzda tatmalıydılar. Bu da gerçekte kurban maddelerinin tanrının ruhuna ulaşması amacıyla tapınak adamları tarafından yenmesi ile mümkün olabilirdi." (Aygül

Süel, Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri İle İlgili Bir Direktif Metni, AÜDTCF, 1985, s.161.) Yani tanrılar, kendilerine sunulan bu maddeleri, kendi tapınaklarının görevlileri aracılığıyla yemiş ve kabul etmiş olurlardı.

Demek ki Anadolu'da, binlerce yıldan beri bayram sayısı fazla ve kutlama süreleri de uzun. Bayramlarda kurban kesme âdeti var ve bu kurbanlar tanrıya adanmış olsa da birilerinin yiyeceği oluyor. Binlerce yılda din değişmiş, insanlar değişmiş, bayramlar değişmiş ama âdetler aşağı yukarı aynı kalmış.

Bayramınız kutlu olsun.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERDE FİYAT VE ÜCRETLER

Hititler, malların fiyatlarını ve işçi ücretlerini yasalara yazarlardı. Bu yasaların yazılı olduğu tabletler de bulunup okunduğu için bundan 3 bin 500 yıl önceki fiyatlar konusunda bugün bilgimiz var. Aşağıda 3 bin 500 yıl öncesinde Anadolu'da geçerli olan bir fiyat listesi sunuyorum size. Fiyatları gösteren para (aynı zamanda ağırlık) birimi olan 1 şekel, 12.5 gram ağırlıkta gümüş çubuk ya da halkalara eşit.

40 şekel (yani 500 gram ağırlıkta gümüş) ise 1 minaya eşit. Tahılları ölçmekte kullanılan ağırlık ölçüsü 'parisu'nun yaklaşık 38 kilogram olduğu sanılıyor. Hitit gümüşünün de bugünkü gibi 900 ayar olduğunu varsayarsak (gümüşün gramı bugün yaklaşık 275 bin TL olduğuna göre) şöyle bir hesaplama yapabiliriz.

Şimdi de benzer bir işi ücretler için yapmaya çalışalım. Hititolog Meltem Doğan Alparslan 'Hititler Döneminde Esnaf ve Zanaatkârlık' (İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi) adlı bildirisinde, yasa metnilerindeki ücretlerin bir bölümünü vermektedir. Buna göre bir demir ustasının yaptığı 100 mina ağırlığındaki bir bronz kutuya karşılık 12.5 şekel gümüş değerinde arpa

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KÖŞESİ

132

ödendiğinin yazılı olduğunu belirtiyor. 12.5 şekel gümüşün karşılığı bugünkü parayla ($12.5 \times 12.5 \times 275 \text{ bin } 000 =$) 42 milyon 968 bin 750 TL ediyor. Arpanın parisusu 859 bin 938 TL ettiğine göre demek ki bu ustaya yaptığı bronz kutu karşılığında 50 parisu arpa ödenecek. Buna karşılık 2 mina ağırlığında bronz bir baltanın yapım ücreti 0.33 şekel gümüş değerinde arpadır. Yani bugünkü karşılığı 1 milyon 134 bin 375 TL. Buradan giderek bronz bir kutunun bir minasının işçilik ücretini ($42 \text{ milyon } 968 \text{ bin } 750 / 100 =$) 429 bin 688 TL; bronz bir baltanın bir minasının işçilik ücretini ise ($1 \text{ milyon } 134 \text{ bin } 375 / 2 =$) 567 bin 188 TL olarak hesaplayabiliriz. Yani bronz balta yapmanın işçiliği bronz kutu yapmaktan dörtte bir oranında daha pahalıdır. Hititlerde kiralama ile ilgili bazı bilgiler de yasalara geçirilmiş.

Örneğin 3 mina (1.54 kg.) ağırlığındaki bir bronz baltanın bir aylık kirası 1 şekeldir. Yani 3 milyon 437 bin 500 TL. Oysa bu baltayı yaptırmaya kalksa, yukarıdaki eşitliklerden hareketle hesaplırsak, 0.495 şekel gümüş değerinde

HİTİT KÖŞESİ

133

arpa verecekti (yani 1 milyon 701 bin 563 TL ödeyecekti.) 1 mina bakır 859 bin 938 TL olduğuna göre bu baltanın tümü bakırdan yapılsa malzeme bedeli ($859 \text{ bin } 938 \times 3 =$) 2 milyon 579 bin 814 TL olacaktı. Buna işçiliği de eklersek toplam balta maliyeti 4 milyon 281 bin 377 TL etmektedir. Yani baltanın fiyatı 37 günlük kiralamaya eşit çıkıyor. Bu doğru bir hesap değil. Çünkü bronzun içinde yüzde 10-20 oranında kalay da var. Bu durumda bronzun içindeki ikinci metal olan kalayın çok pahalı bir malzeme olması gerekiyor. Aksi takdirde kimse balta kiralamaz herkes yaptırırdı.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERDE EKONOMİK BÜYÜME

Hitit ekonomisinin büyümesi neye bağlıydı? Bunu analiz edebilmek için önce ekonomik yapının özelliklerini sıralamamız gerekli. Hitit ekonomisi tarım, askeri hizmetler, sivil kamu hizmetleri, dinsel hizmetler, ticaret, inşaat ve sanayi sektörlerinden oluşuyordu. Askeri hizmetler, sivil kamu hizmetleri ve dinsel hizmetler vergi ya da vergi benzeri birtakım katkılarla karşılanıyordu. Hititlerde toprak mülkiyeti krala aitti. Kral o toprakları istediğine tahsis ediyor ve karşılığında saraya, üretimden belirli miktarda pay verilmesini ve savaş zamanında orduya asker verilmesini istiyordu. Anadolu'da daha sonraları Selçuklu ve Osmanlı'da görülen timar, has, zeamet usulüyle mülkiyet kullanımı ve üründen aynı olarak alınan

vergi üç aşağı beş yukarı Hitit sisteminden gelmektedir.

Büyümenin temel dinamiğini yakalayabilmek için ekonominin temel ağırlığını oluşturan tarım, sanayi ve ticaret üçgeninden yola çıkmak gerek. Tarımda ürün büyük ölçüde hava koşullarına bağlıydı. Hititlerin Anadolu'da egemen olduğu dönemde (M.Ö.1650 - 1200 arası) asıl yerleşim alanları olan Çorum ve çevresinin karaağaç ormanlarıyla kaplı olduğu sanılmaktadır. Bu durumda bu bölgenin o dönemde oldukça fazla yağış alıyor olması ve dolayısıyla tarımsal üretimin yüksek olması gerek. Tarımda hava koşulları uygun olduğunda ürün fazlası ve dolayısıyla büyüme söz konusu oluyordu. Hititler ürün fazlasının bir bölümünü kurak mevsimler için depolayıp saklarken bir bölümünü de başka ülkelerin tüccarlarına satıyorlardı. Bunlara ek olarak bronz devrinin ortaya çıkardığı saban, orak gibi aletler

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

tarımda verimliliği artırmış olsa gerek. Yani toprakları daha kolay ve hızlı işleme imkânı sağlanmıştı. Bu da teknolojik değişimin büyümeye getirdiği katkı olarak değerlendirilmeli. Buna karşılık, IV. Tuthalya dönemine tarihlenen tabletlerde kuraklıktan şikâyet edilmesi, Mısır tapınaklarında aynı dönemde Hititlere tahıl yardımı yapıldığından söz edilmesi tarımsal üretimin, sona doğru azaldığını ortaya koyuyor. Sanayide büyüme özellikle bronzdan yapılma silahlar, mutfak araçları ve yün ve pamuktan yapılan tekstil ürünlerinin miktarındaki artışla sağlanıyor olsa gerek. Hititlerin demir kullandığına ilişkin bir iddia söz konusu. Henüz hiçbir kazıda demirin ergitildiği bir ocak bulunamamış olması bu iddiayı kanıtsız bırakıyor. Zaten eğer Hititler demiri bulmuş olsalardı sanayide ve savaş teknolojisinde inanılmaz bir büyüme yakalamış olacaklar ve karşılarında hiçbir güç duramayacaktı.

Savaşın sanayi üretimine önemli katkısı oluyordu. Hititler hemen her yılın bahar aylarında komşu ülkelerden başkaldırmış olanlara ya da Hitit

egemenliğini kabul etmemiş olanlara seferler yapıyorlardı. Bu seferler silahların, atlı savaş arabalarının, miğferlerin v.b. yenilenmesini, veya en azından elden geçirilmesini gerektiriyor, bu da sanayi için yeni üretime yol açıyordu. Öte yandan düşmana karşı kentlerin savunma sisteminin güçlendirilmesi gerekiyordu. Surlar yenileniyor, onarılıyor, yeni kuleler yapılıyordu. Dolayısıyla tıpkı günümüzde olduğu gibi savunma sanayii hem sanayi büyümesine hem de inşaat sektörünün gelişmesine katkıda bulunuyordu. Ticarete büyüme iç ticaretin yanı sıra dış ticaretle de ilgiliydi. Anadolu'ya o dönemde Mezopotamya'dan kalay ve tekstil ürünleri geliyor, karşılığında bakır, altın, gümüş gidiyordu. Tahıl duruma göre bazen geliyor, bazen de gidiyordu. Ama tahılın daha çok giden kalemler arasında olduğu anlaşıyor. Anadolu ile Mezopotamya arasında yürüyen uluslararası ticaret her iki bölgenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmuştur.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Hitit ekonomisinin bir başka büyüme kaynağı da hiç kuşkusuz yağma ve talandı. Ele geçirilen kentlerden mal kaldırmanın yanı sıra insanlar köle olarak alınıyor ve hayvanlar da Hitit kentlerine getiriliyordu. Böylece başka kentlerin ya da ülkelerin insanları ekonomide köle emeği olarak istihdam ediliyor, o ülkelerin ürettiği mallar ve hayvanlar Hitit ekonomisine karşılıksız olarak giriyor ve ekonomik büyümeyi destekliyordu. Buna ek olarak bağlı krallıkların yolladıkları vergiler de kamu hizmetleri için kaynak oluşturuyordu. Bu tür ekonomilerde büyüme, genellikle toprak kayıplarıyla birlikte durmaya başlıyor. Hititlerde de böyle olmuş görünüyor. M.Ö. 1300'lerde toprak ve egemenlik açısından doruk noktasına çıkan ve dolayısıyla büyük ölçüde haraç elde eden imparatorluk, toprak ve haraç kayıplarının yoğunlaştığı M.Ö. 1200'lerde yıkılışa doğru yol almaya başladı. Toprak kayıpları, krallığın çekirdeğini oluşturan topraklarda yaşanan kuraklıklar ve nüfusun azalmasına yol açan veba

gibi salgın hastalıklarla birleşince Hitit imparatorluğu kolayca dağılacak noktaya gelmiş oldu.

Hitit imparatorluğunun çöküşünün, asıl olarak ekonomik büyümesinin durmasından kaynaklandığını sanıyorum. Ekonomik büyümenin durması birkaç alanda ortaya çıkmış olmalı. Önce vebanın sonucunda ortaya çıkan askeri güç kaybının yarattığı savaşların ertelenmesi olgusu gelmiş olsa gerek gündeme. Savaşların ertelenmesi bir yandan sanayi üretimini hızla düşürürken bir yandan da toprak kayıplarını artırmış ve dolayısıyla dönemin kritik maddesi olan kalaya ulaşımı güçleştirmiş olsa gerek. Bu gelişme bir kısırdöngü biçiminde sanayi üretimini de düşürüyordu. Hem vebanın yarattığı insan gücü kaybının hem de yaşanan kuraklıkların sonucunda tarımsal üretim hızla düşmüş olsa gerek. Bu da ekonomik küçülmenin bir başka ateşleyicisi oluyordu. Giderek küçülen bir ekonomi giderek küçülen bir

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

ülke anlamına geliyordu o zamanlar. Küçülen ve eski gücünü kaybeden Hitit imparatorluğu M.Ö. 1200'lerin sonuna doğru güçlü bir saldırıyla yıkılacak konuma gelmişti. O sıralarda Ege'den gelip Anadolu'ya çıkan deniz kavimlerinin saldırılarıyla yıkılıp gitti Hitit imparatorluğu. Bu saldırılara karşı koyacak kadar asker besleyecek bir ekonomik gücü kalmamıştı.

HİTİTLERDE DEVLET BENİM DEMEK

Anadolu'nun antik dönem toplulukları arasında en fazla yazılı metin bırakmış olanlar Hititlerdir. Başkent Hattuşa'da 30 binden fazla, Şapinuva'da 3 binden fazla tablet bulundu. Hitit tabletlerinin önemlileri arasında I. Murşili'nin tanrılara rüşvet ve şantaja kadar işi vardırıldığı veba duasının yer aldığı tablet, Anitta metni olarak anılan ve kralın Hattuşa'yı yeniden canlandıracaklara yaptığı laneti anlatan metin, Kadeş Antlaşması'nın kil tablet versiyonu, Tuthaliya ile Kurunta arasındaki antlaşmanın yazılı olduğu bronz tablet, Telipinu fermanı ve

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

Murşili'nin yıllıkları sayılabilir.

Murşili'nin yıllıkları 10 yıllık bir dönemi kapsıyor. Kırık ve eksik tabletlerden yola çıkılarak tercüme edilmiş olan bu metin Murşili'nin babasının ölümü ve genç yaşta tahta çıkıp karşılaştığı zorlukları nasıl yendiğini ve yeniden imparatorluğu nasıl güce kavuşturduğunu anlatan epik bir öykü gibi.

Bu metinlerden yola çıkarak Hitit krallarına ait unvanları öğrenebiliyoruz.

Hitit krallarına ait unvanlardan birisi 'majestem' anlamına gelmek üzere 'güneşim.' Örneğin bir başka krala mektup yolladıklarında, kendilerini anlatmak için 'Krallar kralı, Hatti ülkesinin büyük kralı, güneşim...' diye başlıyorlardı. Krallar kralı ifadesinin ne anlama geldiğini biliyoruz bugün. Kendisine bağlı devletlerin krallarının da kralı olduğum ifade etmek için kullanıyorlardı bu deyim. Büyük kral da aşağı

yukarı aynı anlama geliyor. Yani Hatti ülkesinde başka krallar da var. Örneğin II. Ramses'le Kadeş Savaşını yapmış olan Muvatalli Hitit tahtında otururken Hakpiş krallığına kardeşi III. Hattuşili'yi oturtmuştu. O da kral bu da kral karıştırılmasın diye kendisine Büyük Kral deniyordu.

Hitit kralları yazışma ya da antlaşmalarda da bu unvana dikkat ederlerdi. Kendilerine bağlı bir devletin kralıyla ilişki söz konusuysa kendileri için 'Büyük Kral' ifadesini koyarlar, öteki için ise 'Filanca ülkenin kralı' ifadesini yazarlardı. Hitit kralları kendilerine eşit güçte gördüklerine 'kardeşim' diye hitap ederlerdi yazışmalarda. Örneğin Kadeş Barış Antlaşması'nı imzalamış olan Hitit kralı III. Hattuşili kendi unvanlarını saydıktan sonra II. Ramses'e de 'Mısır'ın Büyük Kralı' ve 'kardeşim' diye hitap etmiştir. II. Ramses de çeşitli yazışmalarda III. Hattuşili'ye 'kardeşim' diye hitap etmiştir. O dönemde Ortadoğu'da birbirine denk durumda dört krallık olduğu ve bunların krallarının

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

büyük kral unvanını hak ettiği düşünülebilir: Hitit,

Mısır, Babil ve Asur. Bunlar zaman zaman güç kaybetse de yeniden güçlenip çıkmışlardır ortaya. Hitit krallığının sembolü kartal kanatları üzerinde bir güneşti. Güneş, Anadolu'da Hititlerden önce yaşamış olanların da yaygın olarak kullandığı bir semboldür. Hititler, kendilerinden önce Anadolu'nun egemeni olan Hattilerden öğrenmiş olsalar gerek bu güneş kurslarını. Antik kültürde güneş çok önemliydi. Hitit kralının, Hitit krallığının sembolü olan güneşi alıp kendisini güneşle sembolleştirerek kendisine 'güneşim' demesi aslında 'devlet benim' demenin bir ifadesi olabilir.

M.Ö. 1650'ye gelinceye kadar Anadolu'da kent krallıkları vardı. Hiçbiri ötekini egemenliği altında toplayacak güce sahip olmadığı için Asurlu tüccarlar Anadolu insanını alabildiğine sömürüyor, verdikleri borçlara talep ettikleri faizler yüzde 130'lara varıyordu. Anadolu birliğini ilk

sağlayanlar Hititlerdir. Bu birliği sağladıktan sonra da Asurlu tüccarların sömürüsüne son vermişlerdir. Anadolu'nun, Mezopotamya'ya karşı hem siyasi hem de ekonomik bir güç olarak ortaya çıkışı böyle olmuştur. Sonra Bizans, Selçuklu ve Osmanlılar sağlamıştır bu birliği ve hepsi merkezden yönetmiştir Anadolu'yu. Fatih Sultan Mehmet merkezden yönetilen tek Hazine ile ekonomiyi merkezi denetime almayı sistematize etmiştir. Osmanlı'nın batışında tek Hazineden, her biri kendi başına hareket eden çoklu Hazine sistemine geçilmesi önemli ölçüde etkili olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, devraldığı bozulmuş Osmanlı yapısını tekrar tek ve merkezi Hazine sistemine geçerek düzeltmiş ve ne yazık ki bu yapıyı sürdürememiştir. 1980 sonrasında mali sistemdeki bozulmanın nedenlerinden birisi de bütçe dışı fonlarla parçalanmış bir Hazine yapısının ortaya çıkmış olmasıdır. Mali yönetim parçalandığında hesap da denetim de karışmaktadır.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Batı'nın deneyimlerine bakıldığında, yetkilerin, yerel yönetimlere kaydırılmasıyla ekonominin güçlendiği görülüyor. Oysa yaşadığımız toprakların tarihi, merkezi yönetimin güçlü olduğu, ekonominin tek elde topladığı dönemlerde ekonomik sorunların azaldığını ortaya koyuyor.

Böyle bakınca başka ülkelerdeki farklı kültürlerin yarattığı düzenlemelerle varılan olumlu sonuçların farklı kültüre dayalı topraklarda aynı olumlu sonuçları vermesini beklemek çok doğru olmayabilir.

HİTİTLER PARASINI NEREYE YATIRIYORDU

Perşembe günü yazdığım 'Paramı Nereye Yatırmalıyım?' yazısından sonra biraz tarih araştırması yaptım ve Hititlerin parasını nereye yatırdığını araştırdım.

O dönemde bugünkü anlamda para olmasa da mal cinsinden gelir ve servet olduğu kesin. Para olmadığına göre Hititlerin para yerine geçmek üzere ne biriktirdikleri önem kazanıyor. Önce o dönemdeki seçeneklere bakalım: (1) altın, (2) gümüş, (3) kalay, (4) tahıl. Anadolu ile yapılan ticarete ilişkin belgelerden altın ve gümüş madenlerinin o dönemde Anadolu'da ve özellikle de Kapadokya'da olduğu anlaşılıyor. Para yerine kullanılan altın ve özellikle gümüş çubuk ve

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

halkalardan söz ediliyor tabletlerde. Dolayısıyla bu

iki değerli madenden yapılma çubuklar, halkalar ya da külçeler servet biriktirmenin en önemli yollarından birisi olmalı o devirde. Yine okunan tabletlerden anlaşıldığı kadarıyla Hitit egemenliğindeki topraklarda bakır da mevcuttu. Bakır, bronz yapımında kullanıldığı için oldukça değerli bir metaldi. Bakırı bu anlamda araç yapımında kullanılan bir girdi olarak kabul etmek mümkün. Buna karşın yine de servet birikimi için bir araç kuşkusuz. Bu anlamda altın, gümüş ve bakır bugünün paralı toplumlarındaki yerli para gibi düşünmek mümkün. Paranın üç işlevi var: (1) Birikim aracı olmak, (2) Değişim aracı görevi yapmak, (3) Hesap birimi olmak. Altın, gümüş ve kalay o dönemde bu üç işlevi de görüyordu. Çünkü bunlar servet biriktirme aracı olmanın yanı sıra mal değişimine de aracılık ediyorlar ve hatta ağırlıklarına göre hesap birimi olarak da ele alınıyorlardı. 8.5 gram ağırlığındaki gümüş halka ya da çubuklar 1 şekel olarak adlandırılıyor ve birçok malın fiyatı da şekel olarak belirleniyordu.

Bunu da Hititlerin yasalarına yazdıkları çeşitli malların fiyatlarını şekel cinsinden ifade etmelerinden anlıyoruz.

Kalay, Anadolu'da o dönemde bulunan bir metal değil. Ama çok önemli. Çünkü devir bronz (tunç) devri. Kama, kılıç, mızrak gibi silahlar ile balta, orak gibi araçlar hep bronzdan yapılıyor. Ve bronz yapmak için bakır ile kalayın belirli oranda birleştirilmesi gerekiyor. Bakır Hititlerin egemenliği altındaki topraklarda olmakla birlikte kalayın daha çok Mezopotamya'daki krallıklardan ya da Hititlerin egemenliği altındaki yerlerden geldiği anlaşıyor. Dolayısıyla kalayı bir çeşit döviz gibi kabul etmek mümkün.

Tahıl, biriktirilmesi kolay olmayan bir madde. Çabuk bozulabiliyor. Buna karşılık o da tıpkı altın ve gümüş gibi parisu adıyla anılan ve 40 kilo dolayında olduğu tahmin edilen bir ölçüyle alınıp satılıyor, ya da değişime konu olabiliyordu. Tahıl denince en yaygın olanının buğday olduğu yine ***Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!***

HİTİT KÖŞESİ

150

Hitit tabletlerinden anlaşılıyor. Hititler tahılları toprağa kazılmış yatay silolarda saklıyorlardı. Üzerini kumla örtüyorlar ve böylelikle hava almasını önleyerek bozulmasını engelliyorlardı. Tahıl birikiminin daha çok kamusal bir iş olduğu, evlerde biriktirilen tahılın geçimlik miktarda olduğu anlaşılıyor. Buna karşın fazla tahılı olanların bunları da mal değişiminde kullandığı açık.

Bu saydığım birikim araçlarından hangisinin yaygın olduğu ya da hangi ağırlıklarda olduğunu söyleyecek kadar bilgimiz yok ne yazık ki. Hititlerde mal fiyatları yasalarla belirlendiği için ilk bakışta hangisini birikim aracı olarak alsanız aynı saklama değerini elde eder gibi görünüyorsunuz. Buna karşılık savaş hallerinde kalayın, kıtlık hallerinde ise tahılın değerinin birdenbire arttığını ve yasalarda ne yazarsa yazsın bu malların karaborsaya düştüğünü tahmin etmek mümkün. Bu durumda akıllı ve imkânı olan bir Hititlinin bu saydığım malların tümünü kapsayacak bir sepet yapması en doğru yol olurdu sanırım.

HİTİT KÖŞESİ

151

(Not: Perşembe günkü yorumlarıyla beni 2001 Şubat krizini öngörememekle suçlayan bazı okurlarıma www.mahfiegilmez.nom.tr sitesinde 2001 Şubat'ının ilk haftasından beri duran 'Kasım 2001 Krizi Üzerine' adlı yazımı okumalarını öneririm.)

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

KADEŞ SAVAŞI VE TEKNOLOJİ**Mahfi Eğilmez**

Mark Healy, 'Qadesh 1300 BC' adlı kitabında o tarihlerde en önemli bölgenin bugünkü Suriye olduğunu vurguluyor. Hititler, Mitanniler ve Mısırlılar, Suriye'yi ele geçirmek ya da en azından orada egemenliklerini kabul ettirmek için amansız bir mücadele içindeydiler. Bu mücadelenin temel nedeni Suriye'nin bakır, kalay ve lapis lazuli ticaretinin ana merkezi olmasıydı. Hititler önce Mitannilerin bölgedeki üstünlüğüyle savaştılar. Onlara karşı belirli bir egemenlik sağladıktan sonra bu kez Mısır'la mücadeleye girdiler.

Mısır ve Hitit orduları M.Ö. 1300'de Kadeş kale kenti önünde karşı karşıya geldiler. Orduların sayıları, yapıları, savaş arabalarının sayısı, kullanılan silahlar konusunda tam bir fikir birliği yok. Ama kabaca Mısır ordusunun 20 bin

dolayında; Hitit ordusunun ise 30 bin dolayında askerden oluştuğunu söylemek mümkün. Hitit ordusu yalnızca Hitilerden değil, kendilerine bağlı devletlerin askerlerinden de oluşan bir konfederasyon niteliğindeydi. II.Ramses'in tapınak duvarlarına yazdırdıklarına bakılırsa bu savaşta Mısır büyük bir üstünlük elde etmiş görünür. Ama savaş sonrasında Suriye topraklarındaki üstünlüğe bakıldığında savaşın gerçek galibinin Hititler olduğu tartışmasız biçimde ortaya çıkar.

II.Ramses'in, Kadeş kentini almak bir yana, atalarının Mısır'a bağladığı Amurru Prensliği'ni bile Hititlere kaptırmış olması başarısızlığının bir kanıtı gibi duruyor önümüzde. Ben burada daha teknik bir konuyu görsel olarak sunmak istiyorum. Hititlerin bu savaşta en büyük üstünlüğü savaş arabalarında tekerleği doğru yere oturtmuş ve dolayısıyla Mısır savaş arabalarına karşı manevra üstünlüğü sağlamış olmasıydı. Yani günümüzden yaklaşık 3300 yıl önce teknolojinin getirdiği üstünlük.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Aşağıda Mısır ve Hitit savaş arabalarında tekerleğin konumu görülüyor. Bu resim, Mısır duvar çizimlerinde iki arabaya ilişkin betimlemelerden yola çıkılarak çizilmiştir. Arabanın ön tarafındaki uzantı, atların iki tarafına koşulduğu tahta. Sol taraftaki tekerlek Mısır savaş arabasındaki tekerleğin konumunu gösteriyor. Tekerleği oraya koymanın arabayı çeken at üzerinde yarattığı yükü gözünüzün önüne getirin. Bir de daha sağdaki tekerleğe (Hitit savaş arabası versiyonu) bakın ve yükün atla araba arasında nasıl akıllıca paylaştırıldığını göz önüne getirin.

Geçmişin en büyük uygarlığı olan Mısır, genellikle uygarlık alanında küçümsenen Hititlerin böylesine ileri bir teknolojiyle geliştirdikleri savaş arabaları teknolojisini devirememişti.

ATTUŞA KAZILARI**Mahfi Eğilmez**

Hitit başkenti Hattuşa'nın kazılması uzun süredir devam eden bir uğraş. Burayı Alman Arkeoloji Enstitüsü kazıyor. Kazı heyeti başkanı Jürgen Seeher. Eşi arkeolog Ayşe Baykal Seeher de kendisine yardım ediyor. Yıllardır burada çeşitli fedakârlıklarla kazıyı yönetiyorlar, ortaya çıkan bulguları değerlendiriyorlar. Hattuşa'da kazı yapanların bir 'Hattuşa rehberi' yazması neredeyse gelenek olmuş. Uzun süre eski kazı heyeti başkanlarından Kurt Bittel'in rehberi kullanıldı. Şimdi artık Jürgen Seeher'in 'Hattuşa Rehberi-Hitit Başkentinde Bir Gün' adlı rehberi kullanılıyor. Sürekli yeni şeyler bulunan Hattuşa'da rehberin de yenilenmesi gerekiyor. Nitekim Seeher rehberin yenilenmiş ikinci baskısını yapmış. Bende ilk baskısı vardı, orada iken ikinci baskıyı da aldım. Kazıdaki gelişmeleri iki rehber arasındaki farktan

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

izlemek mümkün. O nedenle burayı gezmeye gidecek olanların önceden bu rehberi edinip okumasında sayısız yarar var.

Jürgen Seeher, Hattuşa'yı kazmakla kalmıyor, aynı zamanda da yazıyor. Yani neler yaptıklarını, neler bulduklarını yazıya döküyor. Hattuşa kazısına destek olan Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne ve kazıyı yürüten Jürgen Seeher ve ekibine teşekkür borçluyuz. Kazan yalnızca onlar ama yazarlar arasında meslekten araştırmacılar olduğu gibi ben de dahil olmak üzere meslek dışından bir çok kişi var. En son olarak birlikte gittiğimiz gazeteci arkadaşlarımız kendi gözlemlerini aktardılar. Dikkatleri buraya çekmekte yardımcı oldukları için onlara da teşekkür borçluyuz. Arkeologlar, bulguları ortaya koyar ve bunu yaparken tarafsız bir tutum sergiler. Bilim adamı olmanın gereği budur kuşkusuz. Meslekten olmayanlar ise olaya farklı bakarlar. Bazen gördüklerini biraz abartırlar. Bu, yalan ve yanlışla dönüşmedikçe, konuya ilgi çekmenin bir yoludur. Hattuşa, bütün imkânsızlıklara karşın elden geldiğince iyi korunan

ve Alman kazı heyetince üzerine titrenen bir yer. Bütün imkânsızlıklara karşın belediye de elinden geleni yapmaya çalışıyor. Keşke imkânlar daha çok olsa ya da biraz ek imkân yaratılabilse de Boğazkale çok daha iyi bir yapılanmaya kavuşturulsa. Boğazkale, Türkiye'nin en önemli değerlerinden birisi olan Hattuşa'yı barındırıyor. Onun için de Unesco tarafından dünya mirası listesine alınmış durumda. Bu anlamda Hattuşa'nın korunup kollanmasının önemi çok fazla. Bütün bunlara ek olarak şimdi Hattuşa'da Hititler döneminde kullanılmış teknoloji ve malzeme kullanılarak kerpiç tuğlalar yapılıyor. Hattuşa'yı gezerken Ayşe Baykal Seeher'i işçilerle birlikte bu tuğlaları yaparken gördük. Bunları kullanarak surların bir bölümünü eski haline getirecekler. Böylece görsellik çok daha anlamlı biçim alacak. Önümüzdeki yıllarda Hattuşa'yı orijinaline uygun olarak onarılmış surlarıyla görebilmek için şimdiden sabırsızlanıyorum. Son iki yıldır JTI adlı Japon kuruluşu

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Hattuşa'ya sponsorluk yapıyor. Japonların Hitit uygarlığına ilgisinden daha önce de söz etmiştim. Prens Mikasa'nın yılda bir kez gelip buraları gezdiğini, Japonya'da manga adı verilen resimli romanlar içinde en çok satanının 'Kızılırmak Kıyılarında' başlığı altında yayımlanan ve Hititlerin yaşamını anlatan manga olduğunu, Japon turistlerin Hattuşa'yı gezip gördüklerini hep yazmıştım. Hattuşa'ya destek veren JTI'ya ve buralara ilgiyi çektiği için Prens Mikasa'ya teşekkür borçluyuz.

Burada hafta içinde yaşanan bir gelişmeye de değinmek istiyorum. Çorum Milletvekili Murat Yıldırım ve 25 arkadaşının TBMM Başkanlığı'na verdiği önergeyle Hitit uygarlığının tanıtımına yönelik projeler üretilmesi için Meclis araştırması istenmiş bulunuyor. Bu girişimin sahiplerini kutluyorum. Türkiye'nin geleceği, yalnızca ekonomideki iyileşmede değil, geçmişini doğru kullanmasında yatıyor. Bunu anlayabilirsek geleceğimiz daha parlak olacak.

HİTİT KONGRESİ VE TUTENKAMON

Mahfi Eğilmez

2-8 Eylül 2002 tarihleri arasında Çorum'da gerçekleştirilen 5. Uluslararası Hititoloji Kongresi 100'e yakın bildirinin sunulması ve 25 değişik ülkeden yaklaşık 250 bilim adamının katılmasıyla tamamlandı. Kongrenin kapanış konuşmaları sırasında ve bir sonraki kongrenin nerede yapılacağı tartışması ortaya çıktı. 2005 yılında Roma ve Chicago oylamasının yapılması beklenirken Kongrenin Çorum'da 3 kez yapılmış olması nedeniyle bundan sonraki kongrelerin 2005 yılında Roma ve 2008 yılında Chicago'da yapılması yönünde bir teklif ortaya atıldı. 5 Eylül günü oturum başkanlığını Gernot Wilhelm'in yaptığı bu tartışmalar sırasında bu görüş oylamaya ***Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!***

sunulacakken Prof. Dr. Aygöl Süel söz alarak şunları söyledi: "1990 yılında yapılan birinci kongrede bazı prensip kararları alınmıştı. Bu kararlardan biri de kongrenin 3 yılda bir yapılması ve 6 yılda bir de Çorum'da toplanması idi. Bu bir gelenektir ve prensip kararıdır.

Bunu kimse bozamaz. 2005 yılı Roma ve Chicago arasında oylanmalı, 2008 yılında kongre yine Çorum'da toplanmalıdır." Süel'in bu sözleri alkışlarla karşılandı ve hiç itirazsız yalnızca 2005 yılı oylandı. Yapılan oylamada çoğunluğu Roma aldı. Böylece 2005 yılında kongrenin Roma'da toplanması karara bağlandı. Kongre 2008 yılında yine Çorum'da toplanacak. Bu gelişmeler kongrenin artık dünyada kabul gördüğünün bir göstergesi olarak karşımıza çıkıyor.

Hititlerin asıl yurdu Kızılırmak yayının içi. Ve başkentleri Hattuşa'nın bulunduğu il Çorum. Dolayısıyla bu kongrenin asıl olarak Çorum'da yapılmasından daha normal bir şey yok. Buna

karşılık Hititolojiyle ilgilenen pek çok yabancı bilim adamı olduğundan kongrenin bir kez Çorum'da bir kez de başka bir ülkenin kentinde yapılması uluslararasılık niteliği açısından da doğru bir düşünce. Prof. Dr. Aygöl Süel'in hatırlatması çok yerinde bir girişim. Hitit Kongresini Hititolojinin ve Hitit tarihinin laboratuvarı konumundaki Çorum'dan koparmak kanımca çok yanlış olurdu Çorum Valisi Atıl Uzelgün, Hitit fotoğraf yarışması sonucunda dereceye giren fotoğrafların oluşturduğu kitabı bana da yollama nezaketini gösterdi. Olağanüstü güzel fotoğraflar var bu kitapta. 2008'deki kongrenin çok daha iyi düzenlenmesi ve tanıtılması için hepimize görev düşüyor. Dünyanın 25 ülkesinden 250 bilim adamını bir araya toplayan böyle bir kongre her seferinde bir öncekinden daha iyi olmak zorunda.

Bu arada Mısır'ın en ilginç firavunu Tutenkamon'un 19 yaşında ölmesinin üzerindeki gizem perdesinin aralandığına ilişkin cuma günü

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Sabah gazetesinde renkli bir haber yer aldı. Habere göre iki polis müfettişi eldeki verileri inceleyerek Tutenkamon'un bir cinayete kurban gittiği sonucuna varmışlar. Eldeki verilerden en önemlisi Tutenkamon'un mumyasından alınan röntgen filminde kafatasında tespit edilen kırık ve kan pıhtısı izi. Sonra Tutenkamon'un çevresinden hareketle bu cinayeti kimin işleyebileceğini değerlendirmişler. Kuşkuyla kişiler olarak Başvezir Ay, Kraliçe Ankesenamon, Başkomutan Horemheb ve Aton rahibi Maya öne çıkıyor. Polis müfettişleri bunlarla ilgili bilgileri inceleyerek katilin Başvezir Ay olduğunu öne sürmüşler. Güzel bir kurgulama ama yeni değil. Bob Brier'ın Türkçeye de çevrilen 'Tutenkamon Cinayeti' adlı kitabında Tutenkamon cinayetiyle ilgili son derecede ayrıntılı analizler yer alıyor. 'Anitta'nın Laneti' adlı kitabımda ve daha önce bu sütunda yazdığım birkaç yazıda ben de bu cinayeti anlatmış ve Ay ile Horemheb'in işbirliği yaparak bu cinayeti işlemiş olabilecekleri iddiasını ortaya atmıştım. Üstelik bana sorarsanız Ay, o dönemdeki seri cinayetlerin planlayıcısı. Tek amacı

firavun olabilmek, yani Mısır tahtına oturabilmek. Öyle de oluyor ve Tutenkamon'un ölümünden sonra Ay firavun olarak tahta çıkıyor. Onun ardından ise cinayet ortağı Horemheb firavun oluyor. Bu olaylar Kadeş Savaşı'na yol açan gelişmeleri de bağrında taşıyor.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT KONGRESİ**Mahfi Eğilmez**

Dünyanın ilk örgütlü devletlerinden birini kurmuş olan Hititlerle ilgili arkeolojik kazılarda elde edilmiş bulunan bilgileri ve eserleri bilim dünyasına tanıtmak amacıyla düzenlenen ve 10 yıldan bu yana yapılmakta olan Uluslararası Hititoloji Kongresi'nin beşincisi pazartesi günü Çorum'da başladı. Kongre 6 Eylül tarihine kadar sürecek. 2-6 Eylül tarihlerinde bilimsel bildiriler sunulacak ve tartışılacak, 7-8 Eylül tarihlerinde de Hattuşa, Alacahöyük, Şapinuva ve Yörüklü gezilip son gelişmeler yerinde görülecek. Bu kongreye dünyanın çeşitli ülkelerinden yaklaşık 250 bilim adamı çeşitli tebliğler ve görüşlerle katılıyor. Böylesine önemli bir kongrede ev sahipliğini Hititlerin başkenti Hattuşa'nın bağlı olduğu

Çorum'un yapması hem Hititlerin, hem Çorum'un hem de Türkiye'nin tanıtım, açısından büyük bir fırsat yaratıyor. Hattuşa, UNESCO tarafından dünya kültür mirası listesine dahil edilmiş bir antik kent. Öte yandan Hattuşa'da bulunan Hitit çivi yazılı tabletlerin, UNESCO tarafından dünya belleğine alınması projesi de kabul edilmiş bulunuyor. Hattuşa'nın yanı sıra çok önemli Hitit kentleri olan Alacahöyük ve Şapinuva'da da önemli bilgiler ve bulgular var. Özellikle Şapinuva'da son yıllarda Türk bilim adamları tarafından ortaya çıkarılan bilgiler ve eserler bu kongreye damgasını basacak nitelikte. Şapinuva'da ortaya çıkarılan büyük kapalı çarşı ve bulunan eserlerin kongre sonrasında yapılacak yerinde inceleme gezileri açısından fazlasıyla ilgi çekmesini bekliyorum.

Bu kongrenin Türkiye'nin tanıtımı açısından bir fırsat olarak kabul edilmesiyle birçok kültürel faaliyet de eş anlı olarak aynı tarihler içinde

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Çorum'da düzenlenmektedir. Hititoloji Kongresi süresince Çorum Valiliği Çevre Koruma Vakfı tarafından organize edilen 'Geçmişten Günümüze Uygarlıklar' adlı fotoğraf yarışması ödül töreni ile fotoğraf sanatçılarımızdan İbrahim Zaman'ın 'Türkiye'de Zaman' adlı fotoğraf sergisinin açılışı yapılacaktır. Buna ek olarak peş peşe günlerde Ankara Devlet Klasik Türk Müziği Korosu Konseri; Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu'nun tasavvuf müziği ve sema gösterisi; Ankara Devlet Opera ve Balesi'nin modern bale gösterisi; İstanbul Devlet Modern Folk Müziği Topluluğu'nun konseri; Ankara Devlet Opera ve Balesi sanatçılarının konseri ve Mersin Devlet Opera ve Balesi sanatçılarının konseri yer alacak.

Kongre ve kongre süresince düzenlenecek kültürel faaliyetler pek çok kişi ve kurumun imzasını taşıyor. Çorum Valisi Atıl Uzelgün, Belediye Başkanı Arif Ersoy, Şapınuva hafiri Aygül Süel, Prof. Dr. Sedat Alp ve Kültür Bakanlığı bunlardan en önde gelenleri. Kongreye katkıda bulunan bilim adamları, sanatçılar ve

Kültür Bakanlığı yetkililerine Türkiye'nin tanıtımı için yaptıklarından dolayı teşekkür borçluyuz. Çorumluların bu tarihi fırsatı değerlendirerek kentlerine gelen yerli ve yabancı bütün turistlere sıcak misafirperverliklerini göstereceklerinden hiç kuşkusuz yok. Hitit tarihinin gizem perdesini biraz daha aralamamıza yardımcı olacak olan bu kongrenin bildirilerinin ve tartışmalarının yer alacağı kitabı da sabırsızlıkla bekliyoruz.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİT YILI**Mahfi Eğilmez**

Çorum Müzesi'nin yeni binası olağanüstü bir bina. Dışı müthiş bir tarihi, içi de bir müze için modern bir atmosferi yansıtıyor. Henüz resmen açılmamış. Çevre düzenlemesinin tamamlanması bekleniyor. 2-6 Eylül tarihlerinde yapılacak olan Uluslararası Hititoloji Kongresi'ne yetişecek. Bu müze önümüzdeki yıl Avrupa'da yılın müzesi olabilir. Böyle bir eseri Çorum'a kazandıran bütün yetkililere teşekkür borçluyuz.

Alacahöyük ve Hattuşa'yı bir kez daha gezdim. Defalarca gezmeme karşın yine yeni şeyler öğrendim. Müze asistanlarının bilgisi sevincimi kat kat artırdı. Her ikisi de Çorumlu olduğu için Hitit tarihine hem büyük ilgi duyuyorlar hem de sahip çıkıyorlar. Her geçen gün Çorumlu işadamlarının Hitit uygarlığına biraz daha fazla sahip çıktıklarını

görmek de ayrı bir mutluluk. Dönüş yolunda Sungurlu'daki Mavi Ocak tesislerinde akşam yemeği yedik. Yüzme havuzuyla, yürüyüş parkurlarıyla, doğayla iç içe girmiş konumuyla sessiz, sakin ve son derecede kaliteli bir tesis.

Hattuşa ve Alacahöyük'e 25 kilometre uzaklıkta olması büyük bir avantaj. Yemekleri, odaları ve servisi mükemmel. Boğazkale'nin (Hattuşa) maddi sıkıntıları devam ediyor. Yolunun, kanalizasyon sisteminin yenilenmesi gerekiyor. Burası Unesco'nun dünya mirası listesinde yer alan bir başkent. Buraya gözümüz gibi bakmamız gerekiyor. Devletin imkânları sınırlı. Türkiye'de bakılması gereken pek çok yer var. Ama burası Anadolu uygarlıklarının en eskisinin başkenti. Bu anlamda Hattuşa yalnızca Çorum'un değil hepimizin üzerine titrememiz gereken bir yer. Özel kesimin buraya biraz ilgi göstermesi sorunu çözebilir. Ya da uluslararası kuruluşlardan yardım sağlanabilir. Hattuşa,

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Alacahöyük, Şapinuva Türkiye'ye çok para kazandıracak ileride.

Çorum'a gidin. Eylül ayında giderseniz yeni müzeyi gezme imkânınız da olur. İster Sungurlu'daki Mavi Ocak tesislerinde, ister Çorum'daki Anitta Otel'de isterseniz Hattuşa yakınındaki Başkent motelde veya başkasında geceleyin. Çorumluların tertemiz ve saf sıcaklığını hissedin. 4000 yıllık tarihe dokunun Hattuşa ve Alacahöyük'te 4000 yıllık Hitit sokaklarında yürüyün, Hattuşa'da kral sarayının kalıntılarını gezerken binlerce yıl önce orada işlenen taht cinayetlerini hayal edin. Alacahöyük'deki tünel ve Hattuşa'daki Yerkapı tünelinden geçerken 3500 yıl önce böyle bir mühendislik harikasının nasıl yapıldığına şaşırın. Yazılıkaya'da IV.Tuthalya'nın tanrılar katına nasıl çıktığını görün. Sonra durup bir düşünün. Bunları canlandıramazsak ekonomik büyüme kalıcı olabilir mi?

Eczacıbaşı Grubu'ndan Vitra, Kadeş Barış Antlaşması'nın replikasını yaptırmış. Son derece de

güzel bir replika. Hititlerle ilgili yakılan meşale giderek güçleniyor. Çorum müzesi eğer yılın müzesi seçilirse 2003 yılı Hitit yılı olabilir. Uluslararası Hititoloji Kongresi ve Çorum Müzesi'ni kullanarak bunu sağlamaya çalışmamız gerekir. Kadeş Antlaşması replikasını, Eczacıbaşı'ndan izin alıp, çoğaltmak ve çeşitli dillere yapılmış çevirileriyle birlikte birçok yere yollamak da düşünülmeli. Her geçen gün Hititlerin Batı uygarlığının temeli olduğu yolunda yeni belgeler çıkıyor ortaya. Kendilerine Yunan uygarlığını başlangıç noktası olarak almaya alışmış olan Batılıların başlangıç noktasını daha geriye Hititlere çekmesi çok kolay değil tabii. Ama gidiş o gidiştir. Bir süre sonra tarih kitapları yeniden yazılacak. Böyle bir değişime yalnızca tanıklık etmekle kalmayıp katkıda bulunmak büyük keyif.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

ŞAPİNUVA 09/09/2001**Mahfi Eğilmez**

Cuma sabahından itibaren Çorum Ortaköy'de on yıl kadar önce gün yüzüne çıkarılan Hitit kenti Şapinuva'nın kazı çalışmalarına katılıyorum. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Aygül Süel, Şapinuva kazısının bu yılki son aşamasına beni de davet etmek nezaketini gösterdi. Aygül Süel ve asistanlarıyla yaptığım konuşmaları ve tartışmaları, Şapinuva'da ortaya çıkan bulguları, bunların günümüzle ilişkilerini, kazı evi anılarını önümüzdeki hafta içinde ayrıca bir yazı dizisi olarak fotoğraflarıyla birlikte sizlerle paylaşacağım.

Ekonomiyle ilgili önerilerimi daha önce yaptım. O nedenle bu hafta izninizle biraz Hititlerle uğraşmak ve bu gizemli uygarlığı biraz daha dikkatinize getirmek istiyorum

**CUMHURİYET VE HİTİTLER
(01/07/2001)****Mahfi Eğilmez**

Pazartesi günü Çorum'da düzenlenen Ahmet Mumcu'nun yönettiği 'Cumhuriyetin Hitit Uygarlığını Sahiplenişi' konulu panele Bilge Umar, Hayat Erkanal, Aygül Süel ve Özgen Acar ile birlikte panelist olarak katıldım. Çorum Valisi Atıl Üzelgün ve Belediye Başkanı Arif Ersoy'un panel davetini aldığım zaman hem çok şaşırmış, hem de çok sevinmişim. Bir süreden beri hobi olmaktan biraz öteye götürdüğüm Hitit çalışmalarımın hiç değilse bir bölümünü böyle bir panelde sunma olanağı beni oldukça heyecanlandırmıştı. İşimi gücümü bırakıp koşa koşa Çorum'a gittim.

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

Aslında Hitit uygarlığını sahiplenen Cumhuriyet'in ilk kuşaklarıdır. Sonrası, o ilk kuşağın sahiplenişinin zayıflayarak giden bir devamı gibi. Daha önce de yazmıştım. Ankara'da dünyanın en önemli müzelerinden birisi olan Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bir fotoğraf var. Atatürk ve yanındakiler bir yere bakıyorlar fotoğrafta. Ve altında bir cümle 'Gazi Hazretleri Ahlatlıbel hafriyatını tetkik buyuruyorlar.' Cumhuriyet'in kuruluş yılları. Binlerce sorun var. O sorunların orta yerinde kişi başına 50 dolarlık bir gelirle, üstelik dışarıdan beş paralık kaynak kullanmadan, hatta tam tersine iç kaynaklarla, dış borçları ödemeye çalışan bir yeni Cumhuriyet. Bütün o sorunların arasında Cumhurbaşkanı Atatürk, Hitit bulgularının ele geçirildiği Ahlatlıbel kazısını yerinde incelemeye gitmiş. Yalnız o mu? Alacahöyük'e de gitmiş, başkalarına da. Ankara'dan Alacahöyük arabayla yaklaşık 2-2.5 saat sürüyor. Yol oldukça bozuk ve virajlı. Atatürk'ün gittiği zamanın koşullarında herhalde en iyimser tahminle 7-8 saat sürüyordu. Bu kadar zahmete karşın ve

binlerce sorundan zaman ayırıp o kazıları yerinde görmeye gidiyor. Ortaköy'de yeryüzüne çıkarılan Şapinuva kenti aşağı yukarı on yıldır kazılıyor. 3 bin dolayında tablet ve tablet parçası bulunmuş. Birçok tarihsel ilişki aydınlanıyor. Kazıyı, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Profesörü Dr. Aygül Süel yönetiyor. Ne arayan var ne soran.

Siz hiç Atatürk'ten sonra böyle bir kazıyı yerinde ziyaret eden bir cumhurbaşkanı ya da başbakan hatırlıyor musunuz? Ben hatırlamıyorum. İsmet İnönü gitmiş olabilir. Çünkü o da bu tür manevi desteklerin önemini bilen bir devlet adamıydı.

Kimse artık devletten maddi bir şeyler beklemiyor. Bu tür maddi destekleri özel sektör kuruluşları yapmalı. Bu tür kazılara özel sektör kuruluşları adını yazdırmalı. Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a düşen tek görev oraya gitmek, ilgiyi oraya çekmek ve güneşin altında, Atatürk'ün yaktığı ışığı canlı

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

tutabilmek için bin bir zorlukla çalışıp çabalayan bu insanlara manevi destek vermek.

Çorum'da bir fabrika açılsaydı eminim birçok üst düzey siyasetçi temel atma ya da açılış törenine gelirdi. Oysa buralarda egemen olmuş Hitit uygarlığı, iyi bir tanıtımla birçok fabrikadan daha fazla döviz kazandırabilir Türkiye'ye. Çorum'un ne kadar zengin bir hazinenin üzerinde oturduğunun farkında değiliz. Sahil kentlerimizde güneşi ve denizi pazarlamayı öğrendik.

Bakalım Hitit uygarlığını tanımayı ve tanıtmayı da öğrenebilecek miyiz?

ANİTTA'NIN LANETİ (15/05/2001)
Mahfi Eğilmez

Anitta, babası Kuşşaralı Pithana'dan sonra Hitit tahtına çıktı. Daha çocukluktan delikanlılığa geçerken merdiven büyüğü (veliaht) ilan edilmişti. Önce Neşa'yı aldı, başkent yaptı. Sonra Hattilerin başkenti Hattuşa'yı aldı. Ne ummuştı ve ne bulmuştu bilmiyoruz, ama aradığını bulamamış olmalı ki Hattuşa'yı yakıp yıktıktan sonra yerine yaban otları ektirdi. Ve bir de lanet yazdırdı: "Benden sonra kral olacaklardan her kim Hattuşa'yı yeniden canlandırırsa, fırtına tanrısı onun belasını versin." Hattuşa'yı, Hattuşili canlandırdı ve Hititlerin başkenti yaptı.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Zaman içinde Hitit kraliyet ailesinde önce kardeş ve baba katli başladı. Taht kavgaları seri cinayetlere dönüştü. Bu cinayetler durulur gibi olunca, kraliyet ailesi peş peşe veba hastalığına yakalanmaya başladı. Babadan oğula geçti veba. Hitit krallarının en büyüğü olan Şuppiluliuma vebadan öldü. Yerine geçen oğlu Arnuvanda ve kızı Aşmunikal vebadan öldüler. Ardından Muşşili geçti tahta. Tanrılara yakaran veba duasını yazdı. Ama bu yakarış işe yaramadı. O da vebadan öldü. En sonunda Hattuşa'yı, deniz kavimleri yakıp yıktılar. Hitit İmparatorluğu tarihe karıştı.

Hitit tarihini incelemeyen, bu topraklarda yaşanan entrikaları keşfetmeye olanak yok. Harapşili'nin kocası, baş içki sunucusu, Hantili ve damadı Zidanta ile birlik olup, ağabeyi Muşşili'yi niçin öldürdüğünü ya da Hattuşili'nin, karısı Haştıyar ile birlik olup kendisine karşı komplolar kuran oğlu Labarna'yı niçin merdiven büyüğü ilan etmeyip yerine torunu Muşşili'yi tahta çıkardığını anlamadan, bugün Türkiye'de neler olup bittiğini anlamaya olanak yok.

Hemen yanibaşımızdaki geçmiş yüzlerce, binlerce entrikayla dolu. Yalnızca Hitit sarayı değil, Osmanlı sarayı da bir entrikalar sergisi gibi. Geçmişimizi ve bizim ne kadar entrikacı olduğumuzu bizden iyi bilenler, bize o entrikaları tekrarlatıyorlar. Biz, onları okuyup öğrenemediğimiz, yalnızca genlerimizde taşıdığımız ya da soluduğumuz havadan kaptığımız için, bunları dahiyane buluşlar zannediyoruz. Oysa çok daha dahiyane olanları, 3 bin 500 yıl önce Hattuşa'da, Hititler tarafından çevrilmiş.

'Siyaset ekonomiye karışmamalıdır' söylevleri verdiğimiz günlerde, siyasetten bağımsız olması için atadığımız BDDK üyelerinin, daha bir yılları dolmadan, görevden alınmalarına olanak sağlayan bir yasa değişikliği yapmamızın Hitit entrikalarından ne farkı var? Bu üyelerin yerlerine gelecek olanların siyasetten uzak kalmaları mümkün müdür artık? Ya da Anayasa'ya ve Ceza Hukuku'nun en temel ilkelerine aykırı yasal

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

değişiklikleri yabancılar istiyor diye yapmaya yönelirken hiç aklımıza geldi mi, bu tür yasaları kendi ülkelerinde, gerekçesi ne olursa olsun, çıkarıp çıkaramayacaklarını sormak? Bu soruların yanıtını bulabilmek için bu toprakların tarihini daha yakından incelemek gerekiyor. Harapşili'nin kocası Hantili ve damadı Zidanta ile birlik olup ağabeyi Hitit Kralı Murşili'yi niçin öldürdüğünü; ya da Kraliçe Haştiyar'ın, oğlu Labarna'yı, kocası Kral Hattuşili'ye karşı niçin kışkırttığını bilmeden, siyasetten bağımsız kurumlar oluşturmak ve yaşatmak mümkün olmuyor.

HİTİT YASALARI 13/05/2001)
Mahfi Eğilmez

Hititler, imparatorluk döneminde, devlet yönetimini doruğa çıkarmışlardı. Kral ile soylular meclisi Panku'nun ilişkileri, kale komutanı adını taşıyan bugünkü vali ve belediye başkanının ortak yetkileriyle donatılmış yöneticiye verilen yönetmelikler, komşu ülkelerle yaptıkları antlaşmalar, o dönem için olağanüstü düzenlemeler. Dönemine göre oluşan bu yüksek devlet düzeni, hukuk düzenini de oldukça üst düzeye taşımış.

İtalyan Hititolog Fiorella İmparati'nin 'Hitit Yasaları' adlı kitabını, Türkçe çevirisini yapan Profesör Erendiz Özbayoğlu bana hediye etti. İlk bakışta müthiş bir kitapla karşı karşıya olduğumu anladım. Hitit yasalarının bir bölümünü başka kaynaklardan inceleyebildiğim kadarıyla biliyordum, ama bu kadar derli toplu olarak bir

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

arada bulamamıştım.

Hitit yasaları, okudukça insanı şaşkına çeviren metinler. Aşağı yukarı 3 bin 500 yıl önce yazılmış olan yasaları okudukça gerçek bir hukuk devletiyle karşı karşıya olduğunuzu görüyorsunuz. Birkaç örnek vermekte yarar var:

"Eğer genç bir kadın, bir adama bağlanmışsa ve adam onun için başlık ödemişse ve sonra babası ve annesi buna karşı çıkıp kızlarını adamdan ayırırsa, o zaman başlığın iki katı tazminat verirler.""Eğer bir kimse bir temelden bazı taşları çalarsa iki taş için on taş versin."

Saraya karşı işlenen suçlar için oldukça ağır cezalar öngörülmüş:

"Eğer bir kimse, sarayın kapısından bir bronz mızrağı çalarsa, o ölsün."

Mülkiyete yönelik suçlar için başlangıçta öngörülen ölüm cezaları zaman içinde tazminat

biçiminde cezaya dönüştürülmüş:

"Eğer bir tohum üzerine bir başkası tohum atarsa (başkasının tarlasına tecavüz eylemi) bu kişi saban üzerine koşulsun, iki koşum öküzü bağlansın. Birinin yüzü bu tarafa öbürünün yüzü o tarafa çevrilsin adam ölsün, öküzler ölsün ve tarla eski sahibine verilsin." Bu hüküm zaman içinde değişmiş ve şu biçimi almış: "... eskiden böyle yapıliyordu. Ve şimdi bir koyun adam yerine, iki koyun da öküzlerin yerine konsun. (Suçu işleyen) otuz ekmek, üç kap iyi cins bira versin. Tarla eski sahibine verilsin."

"Eğer bir kimse bir erkek kölenin elini ya da ayağını kırarsa ve eğer o topal kalırsa, o zaman ona on şekel gümüş versin, ama eğer topal kalmazsa, o zaman ona beş şekel gümüş versin." Köle haklarının da korunduğunu bu maddeden anlıyoruz.

Ne var ki bu koruma özgür insana göre sınırlıydı. Örneğin, maddedeki eylem özgür

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

bir adama karşı yapılırsa cezası, köleye verilen tazminatın iki katıydı.

Hitit yasalarının bir özelliği de gelişmeleri izleyerek revize edilmesi idi. Bu değişikliği göstermek için eski cezaya da (eskiden) ifadesiyle yer veriliyordu:

"Eğer biri, (başkasına ait) bir kovanda yaşayan arı topluluğunu çalarsa, eskiden 3 şekel ceza veriyordu, şimdi 5 şekel ceza versin."

Burada geçen şekel, hem ağırlık ölçüsü, hem de para birimidir. Para birimi olarak kullanılan 1 şekel, 8.4 gram ağırlığında gümüş çubuk ya da halka biçimindeydi.

Hititler, zaman içinde yasalarını revize edip düzeltmişler. Kısas hukukundan tazminat hukukuna geçerken, ekonomik suça ekonomik cezayı öngörebilmişler. 3 bin 500 yıl önce yapmışlar bu düzenlemeleri.

HİTİT PARA POLİTİKASI 08/05/2001) **Mahfi Eğilmez**

Dış destek bulunduğu göre yakında programın eksik kalan bölümü olan para politikası da açıklanacak. Acaba Hititlerde para politikası nasıldı?

Hititlerin para birimi şekel'di. Şekel, aynı zamanda, tıpkı bugünkü İngiltere parasında (pound) olduğu gibi, bir ağırlık ölçüsüydu. 1 şekel, bugünkü ölçüyle 8.4 gramdı. (Bir üst ağırlık ve para birimi olan mina 40 şekele, yani 336 gram ağırlığa eşitti.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Para olarak kullanılan şekel, 8.4 gram ağırlığında gümüş çubuk ve halkalardı. Hitit yasalarında bazı malların fiyatları yazılıydı. Buna göre: Koyun 1 şekel; yünüyle birlikte koyun derisi 1 şekel; koyun eti 1/10 şekel; keçi 0.75 şekel; inek 7 şekel; at 14 şekel; katır 1 mina; dana derisi 1/10 şekel; mavi yün elbise 20 şekel; geniş keten kumaş 5 şekel ediyor. Katırın, attan daha pahalı olması ilginç. Ya katır sayısı azdı ya da katır, attan daha fazla işe koşulabiliyordu.

Koyununu satmak isteyen kişi, bu satışı yapıp 1 şekel alacak yerde, koyunu kesip etini 1/10 şekele, yünüyle birlikte derisini de 1 şekele satarsa 1 tam 1/10 şekel alabiliyordu. Buna göre koyunu kesme ve derisini yüzme emeğinin karşılığı da onda bir şekel olarak belirlenmiş oluyor.

Gümüşün gramı bugün 150 bin lira dolayında. Demek ki 1 şekel yaklaşık 1 milyon 250 bin lira ediyor. Buna göre Anadolu'da 1 koyunun fiyatı, 3 bin 500 yıl önce, bugünkü değerlerle, 1 milyon 250

bin lira imiş. Eğer gümüşün kendi değerindeki değişimi ve daha birçok değişkeni ihmal ederek bakarsak şunu söylemek mümkün: Bugün bir koyunun fiyatı yaklaşık 125 milyon lira olduğuna göre demek ki 3 bin 500 yılda fiyatlar 100 kat artmış.

Asurlular ve Babilliler de aynı paraları kullanıyorlardı. Yalnız onlarda 60 şekel 1 mina ediyor. Buna göre Asur ve Babil şekelinin, Hitit şekelinden düşük gümüş ağırlığı ya da saflığı taşıyor olması gerek. Bu durumda 1 Hitit şekeli, 1.5 Asur veya 1.5 Babil şekeline eşit demektir. Yani Hititler açısından bakarsak döviz kuru 1'e 1.5. Böylece Asurlu bir tüccarın Hattuşa pazarına getirdiği koyuna karşılık 1 Hitit şekeli alması durumunda 1.5 Asur şekeli elde etmiş olması gerekiyor.

Hititlerde malların fiyatları yasalarda yazılı. Hitit yasalarının yaşamın değişimine uygun olarak

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

değiştiğini biliyoruz, ama yine de yasa değiştirmek pazarda fiyat değiştirmek kadar kolay değil. Bu çerçevede ilk anda, Hitit kentlerinin pazarlarında karaborsa fiyatının doğmuş olması güçlü bir olasılık olarak çıkıyor karşımıza. Ne var ki Hitit

yasalarında fahiş fiyatla satış halinde ne gibi cezalar uygulanacağına ilişkin hükümlerin olmaması karaborsanın yaygın olmadığı sonucuna götürüyor bizi. Pek çok ayrıntıyı düzenlemiş olan Hitit yasalarının, eğer var olsaydı, böyle bir konuyu düzenlememiş ve ceza öngörmemiş olması düşünülemez. Ya da belki buna ilişkin tabletler henüz günyüzüne çıkarılmayı bekliyor. Paranın azami miktarı, para kesmekte kullanılan gümüş miktarıyla sınırlı olmalı. Paranın sınırı bulunduğu göre, eğer pazar, karaborsa oluşumunu engelleyecek kadar iyi denetleniyorsa, para politikası son derecede kolay uygulanıyordu herhalde.

Günümüz dünyasında para basmanın sınırı yok. Bu durumda siyasetin, para basmanın

enflasyona yol açacağı bilincine varmasıyla kendiliğinden bir sınır oluşturması gerekiyor. Piyasanın fiyat yönünden denetimi ise bugünkü sistemde söz konusu değil.

O nedenle para politikasını belirlemek antik dünyadaki kadar kolay değil. Para politikasının sona kalmasının nedeni burada mı yatıyor dersiniz?

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HİTİTLERİN DÜNYASI 29/04/2001)**Mahfi Eğilmez**

Dünyanın en eski imparatorluklarından birisinin kurucusu olan Hititlerin Anadolu'ya M.Ö. 2000'lerde göç yoluyla geldikleri sanılıyor. Nereden geldikleri henüz aydınlanmış değil. Avrasya'dan yola çıkıp, Karadeniz ve Hazar'ın arasından geçerek Anadolu'ya geldikleri ve Kızılırmak dolaylarına yerleştikleri sanılıyor.

Hititler, Anadolu'ya geldiklerinde Orta Anadolu'da egemen olan kavim Hattilerdi. En önemli kentleri Kızılırmak yayı içinde Hattuşa (Hatti dilinde Hattuş) kentiydi. Hititler, Kızılırmak yayının dışında yerleştiler. Bilinen ilk kentleri Kuşşara, bilinen ilk kralları Pithana'dır. Pithana'nın oğlu Anitta, Hattuşa'yı, Hattilerden savaşla aldıktan ve yakıp yıktıktan sonra Göklerin Fırtına Tanrısı Tepuş'tan, Hattuşa'yı canlandıracak olan kralların belasını vermesini diledi. Neşa'yı başkent yaptı.

Hattuşili, Anitta'nın lanetini dinlemeyip, Hattuşa'yı yeniden canlandırdı. Sonraki krallar, özellikle Labarna zamanında, Hattuşa iyiden iyiye gelişti. Çepeçevre surlar ve kulelerle çevrildi. O zamanın bilinen dünyasının en büyük ve güçlü kentlerinden biri konumuna geldi. Hattuşa'nın aşağı yukarı 30 bin kişinin yaşadığı bir kent olduğu sanılıyor.

Hititler, Hattuşa'nın sonsuza dek başkentleri olarak kalacağına inanıyorlardı. Ama öyle olmadı. I. Şuppiluliuma döneminde, Mısır'la yarışa girerek o zamanın bilinen dünyasının en güçlü imparatorluklarından biri konumuna gelen Hititler, M.Ö. 1200'lere doğru zayıflamaya başladılar. Asur saldırıları, Hitit kentlerini sarsmaya ve fazlasıyla yıpratmaya başlamıştı zaten. Buna karşın Hititler, eteklerdeki topraklarını kaybederek ve biraz zayıflayarak deniz kavimlerinin M.Ö. 1200'lerde başlayan Anadolu'ya göçlerine kadar, imparatorluklarını korumayı başardılar. M.Ö.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

1200'lerde Anadolu'da değişik şeyler yaşanmaya başladı. Deniz kavimleri Anadolu'ya çıktılar. Yerli halkı ve kentleri darmadağın ettiler. Hititler, Kızılırmak yayı içinde ve dışında yayılan kentlerini; Hattuşa'yı, Neşa'yı, Kuşşara'yı, Arinna'yı, Nerik'i terk ettiler.

Hattuşa, sonsuza kadar başkent olarak kalamamıştı. Hititler, Anadolu'nun güneydoğusundaki Kargamış, Sakçagözü gibi kentlere göç ettiler. Deniz kavimlerinden kaçarken ezeli düşmanları Asurluların yakınlarına yerleşmek zorunda kaldılar. Denize düşenin yılana sarılması gibi. Güneydoğu Anadolu'da aşağı yukarı 500 yıla yakın bir süre küçük kent devletleri olarak ayakta kalmaya devam etti Hititler. M.Ö. 700'lerde Asur Kralı II. Sargon, Hititleri tam anlamıyla bir soykırıma tabi tuttu. Hititler, böylece yeryüzünden silindiler.

Hititler ile ilgili araştırmaların tarihi henüz 100 yıllık bir geçmişe uzanıyor. Son yıllardaki bulgular bu gizemli halkın tarihinin

aydınlatılmasına büyük katkı yapmaya başladı. Her yeni bulunan arşiv, pek çok belgenin ve dolayısıyla bilginin gün ışığına çıkmasına yol açıyor.

'Boğazköy'den Karatepe'ye-Hititbilim ve Hitit Dünyasının Keşfi' sergisi, bu hafta içinde Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Salonu'nda açıldı. Serginin açılışındaki izdiham, Hititler konusuna duyulmaya başlayan ilginin her geçen gün arttığını gösteriyor. Hitit dünyasına özet bir bakış sağlayan bu önemli sergi 30 Haziran'a kadar gezilebilir.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

TARİHE SAYGISIZLIK
Mahfi Eğilmez

Geç Hitit kent krallıkları döneminden kalan ve yaklaşık olarak M.Ö. 730'lara tarihlenen İvriz Kaya Anıtı 4.20 m.x2.40 m. boyutlarındadır. Kaya zemin üzerine kabartma tekniğiyle yapılmış anıtta Kral Warpalavas'a Tanrı Tarhundas tarafından üzüm salkımı ve buğday başağı verilışı gösterilmektedir. Tanrı Tarhundas'ın Kral Warpalavas'a verdiği üzüm ve buğday bereketi simgeler. Tanrının yüz kısmının önünde ve kralın arkasında Hitit hiyeroglif yazısıyla şunlar yazılı: "Ben egemen ve kahraman Kral Warpalavas, sarayda bir prens iken bu asmaları diktim, Tarhundas onlara bereket ve bolluk versin."

Anadolu Ajansı'nın 7 Ocak tarihli haberinde Hititlerden kalma İvriz Kaya Anıtı'nın bakımsızlık

ve ilgisizlikten yok olma tehlikesi yaşadığı yer alıyordu. İvriz Kaya Anıtı'nın çevresi birinci derece doğal sit alanı, yakın çevresi de İvriz Çayı boyunca ikinci derece doğal sit alanı ilan edilmiş. 2700 yıllık bu olağanüstü kaya kabartması anıtta doğal tahribat nedeniyle derin çatlaklar oluşmaya başladığı haberin en önemli ayrıntılarından birisiydi. Yağmur ve kar sularının biriktiği bu çatlaklar, donan suyun erimesiyle giderek genişlemeye başlamış. Ereğli Müze Müdürlüğü'nün uyardığı Konya Kültür Müdürlüğü önlem almak için harekete geçmiş. Anıtlar ve Röleve Müdürlüğü mimarlarının incelediği anıtın, kar, yağmur suları ve dış etkenlerden korunması için bir beton şemsiye ile kapatılması ve çevre düzenlemesi ile anıtın tabanına akan gölet sularının izolasyonunun yapılmasına karar verilmiş. Ne var ki yine haberden anlaşıldığı kadarıyla kabartmanın yer aldığı arazinin mülkiyetinin ait olduğu TEAŞ, anıtın korunması için yapılan işbirliği çağrılarına yanıt vermemiş.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Aramlar ve Fenikelilerin güneyden gelip Kuzey Mezopotamya'ya yayılmaları sonucu, Hitit sanatına bu kavimlerin sanatına ilişkin öğeler de egemen olmaya başlamış. İvriz Kaya Kabartması, Geç Hitit döneminin, Aram ve Fenike etkisi altında yapılmış en önemli eserleri arasında sayılıyor. Her yıl yüzlerce turist anıtı görmek için geliyor.

Anadolu Ajansı'nın haberinden sonra İvriz Kaya Anıtı ile ilgili başka bazı haberler de yer aldı gazetelerde. Yayımlanan fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla kabartmadaki figürler hedef olarak kullanılmak suretiyle kurşunlanmış. Figürlerin burunları, kulakları tabanca kurşunlarıyla parçalanmış. Yani yalnızca doğa değil anıt yıpratın. Tarihe karşı ilgisizliğimiz bilinen bir şey. Buna fazlaca diyecek bir şeyim yok. Ama tarihe karşı saygısızlığımız çok can sıkıcı. 2700 yıllık bu esere sahip çıkamıyoruz. Sahip çıkmak ne kelime onu nişan tahtası haline getiriyoruz. Ondan sonra da kalkmış Berlin'den iade edilmeyen Hitit Aslanı'nı geri istiyoruz. Ne yapacağız o aslanı? İvriz Kaya Kabartması'nı hedef olarak

kullanmaktan bıktık da şimdi o aslanı mı kurşunlayacağız?

Milyonlarca dolarlık turizm gelirinin temel dayanağını oluşturan tarihsel mirasına sahip çıkamayan bir ülkenin alacaklarına sahip çıkamaması, bırakın sahip çıkmayı bu alacağın var olup olmadığını merak etmemesi şaşırtıcı olmamalı aslında.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

HATTUŞA KAZILARI**Mahfi Eğilmez**

Hitit başkenti Hattuşa'nın kazılması uzun süredir devam eden bir uğraş. Burayı Alman Arkeoloji Enstitüsü kazıyor. Kazı heyeti başkanı Jürgen Seeher. Eşi arkeolog Ayşe Baykal Seeher de kendisine yardım ediyor. Yıllardır burada çeşitli fedakârlıklarla kazıyı yönetiyorlar, ortaya çıkan bulguları değerlendiriyorlar. Hattuşa'da kazı yapanların bir 'Hattuşa rehberi' yazması neredeyse gelenek olmuş. Uzun süre eski kazı heyeti başkanlarından Kurt Bittel'in rehberi kullanıldı. Şimdi artık Jürgen Seeher'in 'Hattuşa Rehberi-Hitit Başkentinde Bir Gün' adlı rehberi kullanılıyor.

Sürekli yeni şeyler bulunan Hattuşa'da rehberin de yenilenmesi gerekiyor. Nitekim Seeher rehberin yenilenmiş ikinci baskısını yapmış. Bende ilk baskısı vardı, orada iken ikinci baskıyı da aldım. Kazıdaki gelişmeleri iki rehber arasındaki farktan izlemek mümkün. O nedenle burayı gezmeye gidecek olanların önceden bu rehberi edinip okumasında sayısız yarar var.

Jürgen Seeher, Hattuşa'yı kazmakla kalmıyor, aynı zamanda da yazıyor. Yani neler yaptıklarını, neler bulduklarını yazıya döküyor. Hattuşa kazısına destek olan Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne ve kazıyı yürüten Jürgen Seeher ve ekibine teşekkür borçluyuz. Kazan yalnızca onlar ama yazarlar arasında meslekten araştırmacılar olduğu gibi ben de dahil olmak üzere meslek dışından bir çok kişi var. En son olarak birlikte gittiğimiz gazeteci arkadaşlarımız kendi gözlemlerini aktardılar. Dikkatleri buraya çekmekte yardımcı oldukları için onlara da teşekkür borçluyuz. Arkeologlar,

Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!

bulguları ortaya koyar ve bunu yaparken tarafsız bir tutum sergiler. Bilim adamı olmanın gereği budur kuşkusuz. Meslekten olmayanlar ise olaya farklı bakarlar. Bazen gördüklerini biraz abartırlar. Bu, yalan ve yanlışla dönüşmedikçe, konuya ilgi çekmenin bir yoludur.

Hattuşa, bütün imkânsızlıklara karşın elden geldiğince iyi korunan ve Alman kazı heyetince üzerine titrenen bir yer. Bütün imkânsızlıklara karşın belediye de elinden geleni yapmaya çalışıyor. Keşke imkânlar daha çok olsa ya da biraz ek imkân yaratılabilse de Boğazkale çok daha iyi bir yapılanmaya kavuşturulsa.

Boğazkale, Türkiye'nin en önemli değerlerinden birisi olan Hattuşa'yı barındırıyor. Onun için de Unesco tarafından dünya mirası listesine alınmış durumda. Bu anlamda Hattuşa'nın korunup kollanmasının önemi çok fazla. Bütün bunlara ek olarak şimdi Hattuşa'da Hititler döneminde kullanılmış teknoloji ve malzeme kullanılarak kerpiç tuğlalar yapılıyor.

Hattuşa'yı gezerken Ayşe Baykal Seeher'i işçilerle birlikte bu tuğlaları yaparken gördük. Bunları kullanarak surların bir bölümünü eski haline getirecekler. Böylece görsellik çok daha anlamlı biçim alacak. Önümüzdeki yıllarda Hattuşa'yı orijinaline uygun olarak onarılmış surlarıyla görebilmek için şimdiden sabırsızlanıyorum.

Son iki yıldır JTI adlı Japon kuruluşu Hattuşa'ya sponsorluk yapıyor. Japonların Hitit uygarlığına ilgisinden daha önce de söz etmiştim. Prens Mikasa'nın yılda bir kez gelip buraları gezdiğini, Japonya'da manga adı verilen resimli romanlar içinde en çok satanının 'Kızılırmak Kıyılarında' başlığı altında yayımlanan ve Hititlerin yaşamını anlatan manga olduğunu, Japon turistlerin Hattuşa'yı gezip gördüklerini hep yazmıştım. Hattuşa'ya destek veren JTI'ya ve buralara ilgiyi çektiği için Prens Mikasa'ya teşekkür borçluyuz.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Burada hafta içinde yaşanan bir gelişmeye değinmek istiyorum. Çorum Milletvekili Murat Yıldırım ve 25 arkadaşının TBMM Başkanlığı'na verdiği önergeyle Hitit uygarlığının tanıtımına yönelik projeler üretilmesi için Meclis araştırması istenmiş bulunuyor. Bu girişimin sahiplerini kutluyorum. Türkiye'nin geleceği, yalnızca ekonomideki iyileşmede değil, geçmişini doğru kullanmasında yatıyor. Bunu anlayabilirsek geleceğimiz daha parlak olacak.

TARİHE SAYGISIZLIK 2

Mahfi Eğilmez

Geç Hitit kent krallıkları döneminden kalan ve yaklaşık olarak M.Ö. 730'lara tarihlenen İvriz Kaya Anıtı 4.20 m.x2.40 m. boyutlarındadır. Kaya zemin üzerine kabartma tekniğiyle yapılmış anıtta Kral Warpalavas'a Tanrı Tarhundas tarafından üzüm salkımı ve buğday başağı verilışı gösterilmektedir. Tanrı Tarhundas'ın Kral Warpalavas'a verdiği üzüm ve buğday bereketi simgeler. Tanrının yüz kısmının önünde ve kralın arkasında Hitit hiyeroglif yazısıyla şunlar yazılı: "Ben egemen ve kahraman Kral Warpalavas, sarayda bir prens iken bu asmaları diktim, Tarhundas onlara bereket ve bolluk versin."

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Anadolu Ajansı'nın 7 Ocak tarihli haberinde Hititlerden kalma İvriz Kaya Anıtı'nın bakımsızlık ve ilgisizlikten yok olma tehlikesi yaşadığı yer alıyordu. İvriz Kaya Anıtı'nın çevresi birinci derece doğal sit alanı, yakın çevresi de İvriz Çayı boyunca ikinci derece doğal sit alanı ilan edilmiş. 2700 yıllık bu olağanüstü kaya kabartması anıtta doğal tahribat nedeniyle derin çatlaklar oluşmaya başladığı haberin en önemli ayrıntılarından birisiydi. Yağmur ve kar sularının biriktiği bu çatlaklar, donan suyun erimesiyle giderek genişlemeye başlamış.

Ereğli Müze Müdürlüğü'nün uyardığı Konya Kültür Müdürlüğü önlem almak için harekete geçmiş. Anıtlar ve Röleve Müdürlüğü mimarlarının incelediği anıtın, kar, yağmur suları ve dış etkenlerden korunması için bir beton şemsiye ile kapatılması ve çevre düzenlemesi ile anıtın tabanına akan gölet sularının izolasyonunun yapılmasına karar verilmiş. Ne var ki yine haberden anlaşıldığı kadarıyla kabartmanın yer aldığı arazinin mülkiyetinin ait olduğu TEAŞ, anıtın

korunması için yapılan işbirliği çağrılarına yanıt vermemiş.

Aramlar ve Fenikelilerin güneyden gelip Kuzey Mezopotamya'ya yayılmaları sonucu, Hitit sanatına bu kavimlerin sanatına ilişkin öğeler de egemen olmaya başlamış. İvriz Kaya Kabartması, Geç Hitit döneminin, Aram ve Fenike etkisi altında yapılmış en önemli eserleri arasında sayılıyor. Her yıl yüzlerce turist anıtı görmek için geliyor.

Anadolu Ajansı'nın haberinden sonra İvriz Kaya Anıtı ile ilgili başka bazı haberler de yer aldı gazetelerde. Yayımlanan fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla kabartmadaki figürler hedef olarak kullanılmak suretiyle kurşunlanmış. Figürlerin burunları, kulakları tabanca kurşunlarıyla parçalanmış. Yani yalnızca doğa değil anıt yıpratıcı. Tarihe karşı ilgisizliğimiz bilinen bir şey. Buna fazlaca diyecek bir şeyim yok. Ama tarihe karşı saygısızlığımız çok can sıkıcı. 2700 yıllık bu

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

esere sahip çıkamıyoruz. Sahip çıkmak ne kelime onu nişan tahtası haline getiriyoruz. Ondan sonra da kalkmış Berlin'den iade edilmeyen Hitit Aslanı'nı geri istiyoruz. Ne yapacağız o aslanı? İvriz Kaya Kabartması'nı hedef olarak kullanmaktan bıktık da şimdi o aslanı mı kurşunlayacağız?

Milyonlarca dolarlık turizm gelirinin temel dayanağını oluşturan tarihsel mirasına sahip çıkamayan bir ülkenin alacaklarına sahip çıkamaması, bırakın sahip çıkmayı bu alacağın var olup olmadığını merak etmemesi şaşırtıcı olmamalı aslında.

3500 YILLIK MEKTUPLAR VE HOBİ Mahfi Eğilmez

Mısır firavunu II.Ramses'in Hitit Kraliçesi Puduhepa'ya (Hitit kralı III. Hattuşili'nin karısı) mektubundan: "Mısır Kralı, Büyük kral, Güneşin oğlu, Tanrı Amon'un sevgilisi, ilk büyük kral, Mısır ülkesinin kralı Hatti ülkesinin büyük kraliçesi kız kardeşim Puduhepa'ya der ki: Bak, Ramses, tanrı Amon'un sevgilisi, Mısır ülkesinin büyük kralı, iyidir. Evlerim, oğullarım, ordularım, atlarım, savaş arabalarım ve ülkemdeki her şey iyidir. Dilerim ki, Hatti ülkesinin büyük kraliçesi, kız kardeşim, sen de iyisindir. Atların, oğulların, savaş arabaların ve ülkedeki her şey iyidir. İşte burada Ramses II kraliçe Puduhepa'ya 'Büyük Kraliçe' ve Kız kardeşim' diye seslenmektedir. Bunun anlamı senin [**Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!**](#)

HİTİT KÖŞESİ

208

8ızını bana vermen tanrılarca onaylanmıştır ve kutsanmıştır. Ve sen onu kralın evine verdin. Ve o Mısırlıların yöneticisi, kraliçesi olacak."

Mısır Kraliçesi Naptera'nın (II.Ramses'in karısı) Hitit Kraliçesi Puduhepa'ya mektubundan: "Mısır ülkesinin büyük kraliçesi Naptera, Hatti ülkesinin büyük kraliçesi Puduhepa'ya der ki: Ben, senin kız kardeşin iyiyim. Dilerim senin ülken iyi olsun... Sana, kız kardeşim, seni kutlamak için saf altından 12 sıralı ve 88 şekel ağırlığında bir kolye, renkli ketenden yapılma bir kraliyet elbisesi ve 12 adet keten elbise yolluyorum."

Yaklaşık 3300 yıl öncesinden kalma iki mektuptan pasajlar sundum size. Kil tabletlerdeki çivi yazılarından uzmanları tarafından okunmuş. Bu mektuplardan sonra Kültür Bakanlığı web sitesinden bir alıntı sunuyorum size: "Boğazköy'deki Hattuşas, İlkçağ'da Hitit İmparatorluğu'nun başkentiydi. M.Ö. XIXXVII. yüzyıllarda bir Hatti kenti olan Hattuşas, M.Ö.

HİTİT KÖŞESİ

209

1700 civarında ilk Hitit Kralı Kuşşara tarafından ele geçirildi.

Yüzyıl sonra da I. Hattuşili tarafından Hitit devletinin başkenti yapıldı. M.Ö. 1190'da Hitit İmparatorluğu yıkıldıktan sonra önemini yitirdi. Hattuşas, 1987 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır." Kültür Bakanlığı yetkililerinden rica ediyorum bu metindeki yanlışları düzeltsinler. Kuşşara Hitit kralı değil Hititlerin Anadolu'daki bilinen ilk yerleşim yerlerinin adıydı. Kültür Bakanlığı web sitesinde böylesine büyük bir yanlış yer almamalı.

Ayhan Şahenk'in bir sözü var: "Yöneticinin ne olursa olsun bir de hobisi olmalı."

Arkeolojiye ve Hititolojiye bir ömür vermiş olan profesör Muhibbe Darga ile Emine Çaykara'nın yaptığı söyleşi 'Arkeolojinin Delikanlısı' adı altında kitap olarak yayımlandı.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Muhibbe hanım, söyleşinin bir yerinde, başlangıçta Anitta'nın Laneti kitabını yazdığım için kızdığını fakat kitabı okuyunca kızmaktan vazgeçtiğini söylüyor. Muhibbe hanım bana kızsın ya da kızmasın, ben onun Puduhepa üzerine yazdığı makaleyi okuduktan sonra onu kendime seçtiğim hocalar arasına koymuştum. Şimdi bu kitabı okuduktan sonra onu kendime hoca olarak seçmekle ne kadar doğru bir iş yaptığımı anlıyorum. Muhibbe hanım benim kendisini hoca olarak seçtiğimi bilmiyor. Bilse belki de beni öğrenci olarak kabul etmezdi. Zaten hobinin en önemli üstünlüğü burada. Siz kendi dalınızı ve kendi hocalarınızı kendiniz seçebiliyorsunuz. Kimseye bir şey söylemenize, izin almanıza ya da sınava girmenize gerek yok. 'Arkeolojinin Delikanlısı'nda işini hobi gibi yapan bir insanın romanını bulacak ve böyle insanların bu ülkeye nasıl katkı yaptığını göreceksiniz.

KUKLA
Mahfi Eğilmez

Hititler üzerine iki yıl kadar önce yazdığım yazılardan birisinde "Hititleri birileri roman haline getirmezse bu işi ben yapacağım" gibisinden bir cümle yazmıştım. 'Aslında o sıralarda adını koymaksızın Anitta'nın Laneti' üzerinde çalışıyordum. Sonra birden e-postamda bir mesaj buldum. Ahmet Ümit, Hititler üzerine yazılmış 'Patasana' adlı bir romanı olduğunu söylüyordu. Ne yalan söyleyeyim Ahmet Ümit'ten ve Patasana'dan o zaman haberim oldu. Hemen Patasana'yı aldım ve bir solukta okudum. Kitabı bitirir bitirmez Ahmet Ümit'in bütün kitaplarını alıp onları da bir solukta okudum. Romanları bir polisiye sürükleyiciliğinde, inanılmaz gerilimlerle yüklü, insanı çoğu kez tedirgin eden bir hava taşıyordu. Aynı zamanda toplumsal tartışmalara konu olan pek çok konuda hem bilgi veriyor, hem de düşünmeye itiyordu.

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

Ahmet Ümit'in Susurluk üzerine bir roman yazdığını duyduğumda oldukça heyecanlanmışım. Om Yayınevi kitabın yayımlanmasından önceki ilk bilgisayar çıktısını yolladı bana. Adı 'Kukla' idi romanın. Son yıllarda bu kadar hızla okuyup bitirdiğim bir roman olmamıştı. Her sayfayı geçerken bir sonraki sayfada ne olacağına, sonlara yaklaştıkça da bu arapsaçının nasıl çözüleceğine ilişkin merakım artarak okudum. Bazen canım bir şeyler yemek istediği halde o isteği erteleyip romana devam ettiğim oldu. Yani Kukla'nın aynı zamanda diyet yapmaya da yararı oluyor. Ama bu çok kısa süreli bir yarar. çünkü roman 610 sayfa olmasına karşın birkaç gün içinde bitirilecek kadar sürükleyici.

Kukla, özgün yapısına karşın, John Grisham'ın romanlarındaki özellikleri taşıyor. Grisham'ın romanları gerilim yüklü, polisiye öğeleri ağır basan ama aynı zamanda insana birçok şeyi kuşbakışı öğretir. Bir yandan sizi inanılmaz gerilimli bir polisiye öykünün içine iterken bir

yandan da hukuk sistemini, avukatların nasıl çalıştığını, mafya ilişkilerinin nasıl geliştiğini anlatır. Yani sadece bir gerilim romanı okumakla kalmayıp aynı zamanda bilmediğiniz bazı konuların teknik ayrıntılarını da öğrenmiş olursunuz. Bunu yapmak yazarın derin bir bilgiye ve aynı zamanda o bilgiyi basitleştirerek anlatacak yeteneğe sahip olmasını gerektirir. Ahmet Ümit, Kukla'da bunu yapıyor. Romanın kahramanı olan alkolik gazeteciyle birlikte son derecede gerilimli bir polisiye öykünün içine girdiğiniz anda Susurluk olayının sisleri önünüzde aralanıyor ve Türkiye'de birçok kurumun nasıl çalıştığı, hangi ilişkiler içinde olduğu ortaya çıkmaya başlıyor. Kukla, çoğu kez yanıbaşımızda olduğu halde arkasına önüne bakmayı ihmal ettiğimiz ya da birbirine bağlamayı düşünmediğimiz birçok olayın arkasında neler olduğunu, birbirleriyle nasıl ilişkili bulunduğunu sergiliyor. Ya da daha açık bir ifadeyle, öteden beri içinde yürüyüp durduğumuz ama hep bakıp geçtiğimiz için bir türlü çıkış kapısını

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

bulamadığımız bir labirentin çıkış planını veriyor. Aslında romanın kahramanı olan alkolik gazeteci de bizim konumumuzda. Sadece bakıp geçmek ve bir an önce rakı kadehinin başına dönmek istiyor. Ama labirentin planı verilince istese de istemese de işin içine giriyor.

Bana gönderilen bilgisayar çıktısının üzerinde kapak tasarımı yoktu. Kitabın kapağını birbirinin iplerini tutan üst üste kuklalar olarak canlandırmıştım hayalimde. Tam dünkü Radikal Kitap ekinin kapağında olduğu gibi. Geçen gün romanı aldım ve kapağına bakınca hayalimin tutmadığını gördüm. Kim bilir belki de benim hayal gücüm sınırlı.

Kukla'yı hiç zaman geçirmeden alıp okumanızı öneririm. Böylece kendinize ait kişisel hızlı okuma rekorunu kırmış olursunuz. Sanırım Kukla'yı okuduktan sonra, eğer okumamışsanız, Ahmet Ümit'in diğer kitaplarını da okuma arzusu doğacak içinizde. Patasana'dan başlamanızı öneririm.

HİTİT DEFİLESİ VE HATTUŞA'YA MEKTUP Mahfi Eğilmez

Halen Altınbaş Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapıyorum, yazılarımı bu blogda ve aylık İktisat ve Toplum Dergisinde yayınlıyorum.

Bu yıl temmuz ayında gerçekleştirilecek olan Çorum Hitit Festivali'nde iki yeni etkinlik var. İlki bir Hitit defilesi. Defileyi Ayşenur Şahinci adlı gencecik bir tasarımcı düzenliyor. Defileyle ilgili olarak hazırlanan tanıtım yazısının bir bölümünde şunları yazmış Ayşenur Şahinci:

"İsmim Ayşenur Şahinci. 1984 Çorum

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

doğumluyum... Çorum Meslek Yüksek Okulu Tekstil Bölümü ikinci sınıf öğrencisiyim. Hititlere olan ilgim Mahfi Eğilmez'in yazılarını okuyarak başladı. Kendi şehrimizdeki kültüre bu kadar yabancı olmayı kabullenemedim ve Hititlerle ilgilenmeye başladım. Mahfi Eğilmez nasıl Hititlerle ekonomi alanında bağlantı kuruyorsa ben de kendi alanımda nasıl etkinlik yapabilirim diye düşündüm. Tekstil okumam nedeniyle Hititlerle ilgili defile fikri gündeme geldi ve bu defileyi gerçekleştirebileceğimi düşündüm. Kıyafetlerle ilgili bilgileri Çorum Müze Müdürü İsmet Ediz ve personelden öğrendim. Ayrıca Prof. Dr. Aygül Süel ile görüştüm (A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi olan Prof. Dr. Aygül Süel, Çorum Ortaköy'deki Hitit kenti Şapinuva'nın kazı heyeti başkanıdır.) Anitta'nın Laneti, Kadeş Galibi gibi kitaplar ile Tolga Örnek'in hazırladığı Hititler, Mahfi Eğilmez'in Anitta'nın Laneti, Fatih Arslan'ın hazırladığı Sahildeki Güneş Bahçesi adlı belgesellerdeki kıyafetlerden de yararlanarak gerekli çizimlere başladım."

Bu cümleler bana geri kalan yaşamım boyunca yeter. Demek ki bir şeyleri uyandırabilmişim. Ayşenur Şahin'e bu girişiminde sonsuz başarılar diliyorum ve ona bu çabası için sponsor olan Okçul Barlık, Erdem Çenesiz, Fikret Bilal ve kurumlarına ve Çorum Belediyesi'ne teşekkür ediyorum. Festivalde bulunmaya ve bu gencecik tasarımcıya destek olmaya çalışacağım.

Festivalin ikinci yeniliği Hattuşa'ya yazılacak en güzel mektuba ödül verilmesi. Bu da Çorum Kültür Müdürü Gazanfer Eryüksel'in buluşu. Yarışmanın amacı 4000 yıllık bir Anadolu uygarlığı olan Hititlerin başkenti Hattuşa ile aynı coğrafyadaki Çorum'u ülke ve dünya genelinde tanıtmak ve yüzlerce yıllık bir ifade biçimi olan mektup kültürünün yaşatmaktır. Yarışmaya Çorum Belediyesi çalışanları hariç herkes katılabilir. Mektuplar mürekkepli kalemle ve el yazısı ile yazılmış olacaktır. Mektubun yanında bir özgeçmiş ile iletişim adresi, telefon numarası ve bir fotoğraf

[Kitap Başına Gitmek İçin Tıklayınız!](#)

gönderilecektir. Yarışmaya son katılım tarihi 21 Haziran 2004'dür. Başvurular, 'Çorum Belediyesi Hattuşa-Çorum'a En Güzel Mektup Yarışması Eğitim Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü 19200 Çorum' adresine gönderilecektir. Yarışma sonuçları 2 Temmuz 2004 Pazartesi günü açıklanacaktır. Yarışma sonucu en güzel mektubun sahibine 500 milyon lira ödül verilecektir. Bu yarışmanın seçici kurulu da şu kişilerden oluşmaktadır: Sait Maden, Mahfi Eğilmez, Erdal Eralp, Abdülkadir Ozulu, Selim Seven, Gamze Depel, Gazanfer Eryüksel. Hititlerle ilgili her türlü olumlu girişim beni çok etkiliyor. Sonuçta bir hobi olarak başladığım bu girişimin Anadolu uygarlıklarına ve dolayısıyla Türkiye'nin, en başta Türklere tanıtılmasına yönelik bir lobiye dönüşmüş olması, amacıma ulaşmaya başladığımı gösterdiği için beni mutlu ediyor. Hattuşa'ya ilk mektubu, haftaya bu sütunlarda yazacağım.

